Coperta seriei: PETRE VULCĂNESCU

ACADEMIA ROMÂNĂ
Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă
Str. Dem. I. Dobrescu, nr. 11, Bucureşti, sector 1
Tel. 315.67.54; fax 315.67.51

Carte apărută cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ŞI AL CULTELOR

R E S T I T U T I O

IOSIF VULCAN

[Scrieri]

4

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE(II)
CORESPONDENŢĂ

Ediţie îngrijită, note şi glosar
de
LUCIAN DRIMBA

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU"
Bucureşti • 2002

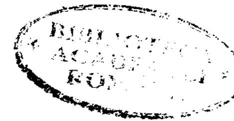
Redactor: DACIANA VLĂDOIU

Acest volum continuă ediția **Scrierilor** lui Iosif Vulcan, apărută la Editura Minerva în cadrul seriei „Restitutio":

Vol. 1 – **Poezii • Proză • Teatru,** 1987
Vol. 2 – **Publicistică,** 1989
Vol. 3 – **Însemnări de călătorie** (I), 1994

ISBN 973-85611-4-0

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE (II)

ALTE CĂLĂTORII ŞI EXCURSII

ÎN SATUL NATAL

În altă zi dis-de-dimineaţă plecai a realiza o veche dorinţă a mea, a vedea Beiuşul şi frumoasele lui regiuni, pământul meu natal. Trecură mai şepte ani de când nu vizitasem acest azil al ştiinţelor; de atunce se făcură multe schimbări în viaţa socială-politică a românilor de acolo; doream dară din adâncul inimei să pot petrece câteva zile în acest oraşel românesc, doream să văd pe vechii mei amici şi cunoscuţi şi, neputând rezista dorului, plecai a-l realiza.

Drumul către Beiuş ne conduce tot prin regiuni romantice. O panoramă după alta, care de care mai frumoasă, ne delecta cu prospectul lor frumos. Aerul era curat, ceriul limpede, codrii şi pădurile verzi, râurile şerpuiau cu murmur melancolic, paserile cântau în cor imnul lor – toate aceste laolaltă îmi fărmecară vederea şi îmi îmbătară auzul. Ah, frumoasă e, Doamne, natura în simplicitatea sa grandioasă!

Era dimineaţa de la 10 oare când zării satul Holod, pământul meu natal. O simţire dulce, suavă şi sacră cuprinse tot internul meu. Aice fui născut, în satul acesta petrecui anii primi ai copilăriei mele, în locurile aceste învăţai a rosti mai întâi numele de „mamă“ şi „tată“. Pământ sunt, loc sacru pentru mine, salute ţie!

Nu peste mult ajunserăm în sat şi ne oprirăm înaintea casei parohiale. Ne coborârăm şi intrarăm. Mâna-mi tremura când deschisei uşa, inima-mi palpita răpede şi în ochii-mi se iviră doauă lacrime. Le lăsai să strălucească. Nu era în giurul meu nici un om din atare oraş mare ca să râdă de mine.

Dl paroc local dimpreună cu stimabila-i soţie ne primiră cu ospitalitate sinceră, românească. Iar eu mă pusei la fereastă şi aruncai o privire asupra regiunii. Jos se estindea o vale mănoasă, în mijlocul ei un râu răpede, turbedul Holod, mâna undele sale spumegătoare. Mai la vale renumita moară[1] – amintită de atâtea ori prin jurnale – ni spunea de

suvenirea nemuritoriului Vulcan. În depărtare codrii şi munţii maiestoşi „ş-ascundeau fruntea în nori“, formând o semicunună dintre cele mai frumoase. Iară din stânga, vântul uşor ni aducea pe aripele sale accentele duioase ale unei doine poporale.

După pauză de o oară continuarăm drumul către Beiuş, între regiuni şi mai frumoase, şi mai romantice decât pân-acuma.

Trecură doauă oare când din depărtare zărirăm turnurile besericilor din Beiuş şi peste câteva minute sosirăm la locul dorit.

FÜRED LA BALATON

5 iuniu

Sus la munte, în pădure, la umbra unui vechi stejariu scriu aceste şire. În giurul meu frunzele şoptesc misterios, paserile cântă în cor, florile îşi dezvoaltă mirosul lor, râurelul şerpuieşte cu iuţeală, albinele culeg miere, iarba acopere pământul cu un tapet verde, arborii seculari îşi înclină cu supunere pletele lor vântului...

De-a stânga în depărtare zăresc o capelă mică. Voacea melancolică a campanei îmi stârneşte simţăminte sublime; spiritul meu se înalţă, zboară cătră nori şi se aşează departe de pământ, departe de aceasta lume a intriganţilor, sus în o lume feerică, în o lume ideală...

De-a dreapta, o cărare mică conduce la un vechi castel, a cărui ruine jelesc cu tristeaţă splendoarea lui de odinioară. Lustrul castelului nu mai esiste, totul este negru şi trist. Unde odinioară muzica încânta cu acordurile sale pe ascultători, acolo azi nu mai răsună decât plânsetul înfiorătoriu al vântului şuierătoriu; vechea locuinţă a nimfelor din basmele poporului astăzi servă drept loc de adăpost pentru liliaci şi cucuveicele...

Timpul trece şi mistuieşte toate...

Jos la picioarele muntelui se estinde frumosul lac Balaton, aceasta mare a Ungariei. Valurile lui verzi undulează încet şi sărută picioarele ţărmului îmbălsămat de flori. Luntrile de pe lac se uţuţă uşor, ca copiii în leagăn. Stindardul vaporului din depărtare apare ca o pasăre zburătoare – şi satele din coastea dealului de la ţărm se reoglindează în apă într-un mod fantastic...

Ah, ce frumoasă panoramă e aceasta!...

Încântat de frumseţa acestei poziţiuni, voiam să scriu o poezie, dar în momentul acela pe o creangă nu departe de mine începu să cânte o filomelă. Cântecul ei repeţit de ecourile munţilor îmi sună ca un cântec

de sirenă. Îl ascultai cu plăcere şi tot l-aş mai asculta încă, dar iată... filomela a zburat...

Şi a dus cu sine şi ideile mele poetice.

Scoasei din puzunariu poeziele lui Heine, acest copil al melancoliei, şi începui a le ceti. Aceste poezii corespundea atât de bine situaţiunii mele. Iată cum se începea una:

În o grădină de-ncântat
Îmi petreceam neconturbat;
Flori multe-mi surâdeau plăcut
Şi aceste foarte mi-au plăcut.

Iar corul păsărelelor
Cânta doiniţe de amor;
Şi soarele lucea pompos
Şi florile-mi râdeau voios.

Din flori ieşea suav miros
Şi aerul fu parfumos
Şi toate-şi petreceau cu dor
Şi-mi închinau splendoarea lor.

În mijlocul floricelor
Era un limpede izvor
Şi-o fată ca un îngerel
Spăla o haină dalbă-n el.

*

Dar ce zgomot conturbă deodată visările mele? Parcă aud trâmbiţa din ziua Judecăţii. Da, da, e sunet de trâmbiţă! Dar trâmbiţele de sub murii Iericonului n-au putut să răsune mai cumplit decât aceasta unică, căci voacea ei se repetă din munte-n munte şi piere în valea din depărtare...

Sunetul se apropie tot mai mult de mine, iar mie îmi vine să fug şi îmi pare rău că am auz atât de bun, dar într-aceste iată că apare pe cărarea ce conduce la mine un copil de ţigan, suflând din răsputeri o trâmbiţă rea, cât mai că-i iese sufletul. Îl rog, îl conjur să-ncete, să n-o mai sufle. Dar el îmi răspunde că nu poate, că aşa i s-a dat porunca, să meargă în toate locurile să alarmeze toată pădurea.

– Dar pentru ce? îl întrebai uimit.

– Pentru ca să ştie toţi oaspeţii că acuş are să înceapă reprezintaţiunea teatrală, răspunse el. Poftim la teatru, domnule, la teatru!

– E, bine, nu-mi pasă. Cel puţin voi vedea şi teatrul şi într-însul publicul de aice.

Plecai la teatru. Pe timpul anunţat pentru începerea reprezintaţiunii, sosii la templul Thaliei. Acolo aştepta deja un public. După ce mai aşteptarăm încă vreo jumătate de oară, până ce sosiră şi actorii, cortina se rădică şi reprezintaţiunea începu. Se juca o comedie în un act intitulată: *Recept în contra soacrelor*. Piesa compusă cu multă genialitate şi scrisă cu spirit abundante, neconsiderând că actorii nu şi-au ştiut rolurile şi că toţi au jucat foarte rău, fu interpretată destul de bine.

*

După reprezintaţiune ieşirăm la preîmblare pe promenada de pe marginea Balatonului.

Dar iată acuma mi-aduc aminte că nici nu v-am spus încă unde suntem.

Dar să-ncepem dinainte!

Noi ziariştii români din Budapesta suntem neşte oameni foarte evlavioşi. Noi serbăm toate sărbătorile calindariului gregorian şi iulian. În cele prime nu lucrăm nimica, pentru că atunce tipografiele sunt închise, deci în zădar am lucra, iar în cele din urmă pauzăm, pentru că atunce noi avem sărbători... Astfel, apoi la noi sărbătorile nu mai încetă. Ele ne însoţesc necontenit, întocmai ca – deficitul.

Astăzi, când scriu aceste şire, după calindariul gregorian e prima zi de Rosalie, mâne dară aşişdere va fi sărbătoare. Deci doauă zile n-avem nimic de lucru.

Dar a petrece în Pesta doauă zile fără de lucru nu este o plăcută petrecere. Uzai dar de ocaziune şi în societatea a câtiva amici făcui o mică escursiune pân-aice la Füred lângă Balaton, care – precum cred – e cea mai frumoasă scaldă a Ungariei.

Budapesta nu e departe de aice. La 6 şi jumătate plecarăm din Buda. La 9 sosirăm la Alba Regia toţi – flămânzi. Dar acolo apoi ne şi ospătarăm bine. Abia se opri trăsura, alergarăm toţi în ospătărie. Acolo găsirăm zece pocale de bere şi vro doauăzeci de franzele. Altceva nimica. Numaidecât ne făcurăm toţi democraţi; proclamarăm principiul egalităţii; ma merserăm şi mai departe şi enunţarăm comunismul. Ne împărţirăm dară frăţeşte. Din fiecare pocal băurăm câte cincizeci – şi fiecare franzelă se împărţi în doauăzeci şi cinci de bucăţi. Eu însă fui mai norocos. Din graţia unei domnişoare, căpătai un pătrariu de franzelă. Dar nu o mâncai. O ţin de suvenire. E foarte acră.

La 10 oare sosirăm la ultima staţiune a călătoriei noastre pe drumul-de-fier. De acolo până la port mai erau încă vro mie de paşi.

Deodată se lăţi între oaspeţi o ştire înfricoşată, că adică suntem mulţi şi astfel nu vom căpăta toţi loc pe naie. Într-un moment toţi o tulirăm la fugă. Era un spectacol interesant a vedea aceasta scenă, dar a înghiţi pulberea grozavă nu prea era plăcut. Şi dacă vă spun că pulberea era mare, veţi şti că au trebuit să participe la fugă dame multe – şi dacă au fost dame multe, şi şlepurile au potut să fie – câteva. Sărmanele şlepuri! În câte bucăţi se mai spintecară ele! Cu ce compătimire priveam moartea lor. Un onorabil cetăţean gras, de profesiune neguţătoriu de porci, se împedecă chiar lângă mine într-un şlep şi, scoţând un nevinovat „Sacrrment!", căzu la pământ. Peste el mai căzură şi alţii, tot cu aceeaşi esclamaţiune, dar eu nu ştiu ce li s-a întâmplat mai departe, căci şi eu eram ocupat cu – fuga.

În urmă sosirăm toţi pe vapor. Dar ce minune! Toţi încăpurăm comod. Naia adecă e făcută pentru doauă sute de persoane şi noi eram cinci sute. Încă şi acum simţesc în spate reminiscinţele comodităţii.

Niciodată n-am văzut încă cum se împachetează aringele în bute, dar de la comoditatea noastră *vaporală* încoace, am idee şi despre comoditatea aringelor.

Eu ajunsei în estremul cot al vaporului şi m-aş putea lăuda că avui un loc foarte bun, de cumva vaporul mişcătoriu şi undularea publicului nu-mi aruncau din când în când în braţe pe un concipist de la Ministeriul de Finanţe şi pe un ofiţeriu pensiunat. Cale ca vale de bătrânul ofiţeriu, însă el mai avea în braţe şi un căţeluş, care... se uita urât la mine.

În fine clopoţelul sună şi a treia oară. „Hurrah!" strigarăm noi toţi, şi vaporul se mişcă. Dar abia înaintarăm cinci paşi, fundul ajunse pământul şi ne oprirăm. Oamenii mai întreprinzători şi carii nu erau atât de împovăraţi ca mine apucară vâsle, lopeţi, pari şi alte instrumente şi vaporul se mişcă – îndărătu şi iarăşi furăm acolo de unde plecarăm. Vaporul fluieră şi plecă de nou. De astă dată înaintarăm zece paşi, apoi iar steterăm locului. Atunce se repeţi încă o dată operaţiunea de mai nainte. Dar ce zic, încă o dată? Nu o dată, ci de vreo zece ori, încât trecu jumătate de oară până când izbutirăm a ieşi din port.

În fine eram liber şi panorama pitorească ne recompensă pentru toate martiriele noastre de pân-acuma. Nu ştiu însă dacă şi acel domn se va simţi recompensat prin frumseţa panoramei, de a cărui cilindru vântul se înamoră chiar în mijlocul Balatonului şi-l duse cu sine pe aripele sale...

*

După o călătorie de o oară şi jumătate sosirăm la locul dorit, unde ne salutară cu tunuri şi cu buchete de flori...

Și acuma, după o petrecere de opt oare în aceste scălzi romantice, mă preîmblu în promenadă și aștept semnalul de plecare al vaporului.

Dar iată, pe ceriu se ivesc nori negri... valurile Balatonului undulează tot mai înfricoșat... toți oamenii d-aice îmi spun că se apropie o vijelie cumplită...

Drept încheiare numai asta mai lipsea...

Clopoțelul vaporului sună... Plecăm și terminăm escursiunea de-plăcere... Și încă nu mi-am făcut testamentul... La revedere, onorabile cetitoare, în lumea ceealaltă sau în salonul „Familiei“!

SCALDELE DE LA SÂN-GIORGIU, LÂNGĂ NĂSĂUD

În 12 august

Tunurile bubuie... Și eu scriu... conversare...

Dar nu cumva să alunecați a crede că tunurile bubuie în apropiarea mea!... Ele operează departe de mine... Iar în aceste locuri, pe unde petrec de câteva zile, numai săgețile petulantului copil cu doauă aripe sunt periculoase, dar și aceste numai pentru cei ce sunt capabili a iubi...

Tunurile bubuie... Toată lumea cetește numai telegrame de pe câmpul rezbelului... Și eu scriu – conversare de la Sân-Giorgiu... și am temeritatea d-a crede că cineva o va și ceti...

Zădarnică lucrare!

Ar fi doară mai bine a preferi esemplul soților mei de călătorie și a mă culca în cel pat de paie sau a mă delecta în revărsatul zorilor, decât gârbovit în genunche a scrie cu o bucățică de țeruză pe un petec de hârtie aceste șire!

Dar un simțământ ce nu știu cum să-l numesc nu mă lasă a dormi, mă îmboldește a scrie. Deschid dară fereasta încet și ies printr-însa în ambit, ca nu cumva scârțâirea ușei să deștepte din somn pe amicul meu dormind... Trec curtea și mă urc sus în pavilionul scaldei s-ador natura în majestatea sa purpurie... Ș-acolo fantazia mea se leagănă pe aripele plăcerilor, ea zboară departe cercând... și eu, lipsit de dânsa, scriu... și tot scriu...

*

Arunc privirea mea în giur de mine și tabloul ce mi se prezintă farmecă ochii mei... O ghirlandă de dealuri verzi încunună această panoramă frumoasă și în mijlocul acesteia îmi surâde o vale înzestrată cu case amicabile... cu scalde recreatoare...

Mai în jos se estinde satul Sân-Georgiu, locuit numai de români; acest sat formează un stafagiu frumos al tabloului...

În vale încă e tăcere profundă și în această tăcere șoaptele râului de munte răsună misterios... Păsările nu cântă încă... Zefirul rătăcește prin alte părți...

Dar iată zorile!... O roșeață fărmecătoare anunță pe ceriu sosirea lor... Natura învie... Șoaptele râului nu se mai aud, căci pasările încep a cânta, valea se-mpoporează, dealurile răsună de cântece dulci și armonioase...

Salutare voauă, zorilor frumoase!

Dar un cântec mă deșteaptă din visările mele... Mă uit într-acolo și văz pe consoțul meu cum vine în sus cântând:

Pe deluțu-ndelungat
Fuge-un boț de mălai cald;
Stai, tu, mălai, nu te duce,
Că te-om scălda-n lapte dulce
Și te-om unge cu smântână
De opt ori în săptămână.

Acest cântec prozaic parcă m-ar fi trântit din ceriu la pământ, îmi ruină îndată toate iluziunile mele... aripele visărilor mele se frânseră... și mi-adusei aminte că sum-flămând...

*

Dar în loc de a vi vorbi despre foame, să vi povestesc cum ajunsei eu aice!

După terminarea ședințelor adunării generale ale „Asociațiunii transilvane“, în 10 august după-miazăzi la patru oare, o parte a oaspeților fraților năsăudeni, adunându-ne la dl Florian, plecarăm a întreprinde o escursiune la scaldele de la Sân-Giorgiu.

Era interesant a vedea acest frumos șir de trăsure înaintând cu vioiciune și cântând voios. În trăsura primă ocupă loc dl președinte dimpreună cu onorabila-i familie; în cele următoare văzurăm alți bărbați de frunte cu onorabilele lor soție – și o mulțime de juni de speranță.

Dar puntea de la Rebrișoara ne lipsi de conducătoriu. Acolo caravanul nostru se opri și – coborându-ne toți – ne despărțirăm de dl președinte și de onorabila-i familie, regretând că nu ne pot însoți în această delicioasă escursiune.

Despărțindu-ne, plecarăm mai departe tot voioși și cântând. Panorame, una mai frumoasă decât alta, se deschideau vederilor noastre. Munții seculari învăscuți cu arbori verzi, stâncele cumplite – și în

mijlocul acestora, jos în vale, undele spumegânde ale Someşului ni ofereau cele mai admirabile prospecte de câte văzusem în viaţa mea.

Nu încape în îngustul cadru al unei conversări scurte a vorbi mai pe larg de frumseţa acestor poziţiuni pitoreşti şi poetice; însă dacă aş şi dispune de un spaţiu mai voluminos, peana mea n-ar fi capabilă decât a vi prezinta numai o debilă oglindă a celor văzute în această călătorie de doauă-trei ore. Eu unul voi păstra mult timp în adâncul inimei mele suvenirea acestei escursiuni...

Soarele încă nu apuse când trăsurele noastre se opriră în curtea scaldelor de la Sân-Giorgiu...

*

Scaldele de la Sân-Giorgiu se află nemijlocit lângă satul de la care îşi căpătară numele, formând proprietatea acestui sat. Aşadară, precum sum informat, e unica scaldă în toată Transilvania care se află în mână românească.

Natura a esundat aice darurile sale admirabile şi nu mai lipseşte decât ca şi mâna omenească să vină întru ajutoriul naturei, pentru a procura toate comodităţile oaspeţilor carii vor a-şi recâştiga sănătatea sau a-şi deşerta pungile în aceste locuri.

Un început mic s-a şi făcut... dar mai lipsesc încă multe...

*

Sosind la locul dorit, numaidecât merserăm la izvor şi băurăm toţi câte un pocal, doauă de apă sărată.

Lângă izvor deasupra se află un pavilion, unde acuma scriu aceste şire; eu mă urcai numaidecât aice şi, ajuns sus, mă delectai în regiunea ce se estinde în giur de mine. Romanticitatea poziţiunii ţinu legaţi mult timp ochii mei... şi numai într-un târziu observai că pe stâlpuri sunt inscripţiuni. Unele erau româneşte, altele franţozeşte şi nemţeşte, dar nici una – ungureşte. Desigur că pe unguri nu-i inspiră locurile româneşti!

Între celelalte inscripţiuni găsii una subsemnată „Adelina Olteanu"; întunecimea însă nu-mi permise a o putea descifra.

Dar ce zic? Acuma e lumină Voi decopia-o dară numaidecât. Onorabila doamnă ni va ierta această indiscreţiune.

Mica poezioară, intitulată *Transilvania*, sună astfel:

Multe ţări frumoase, multe am îmblat,
Dar ca tine dulce eu nu am aflat;
Multe ţări ferice, multe am văzut
Şi numai tu tristă, o, vai, mi-ai părut!

Munţii-ţi lăcrimează sorginţi salutare,
Arborii-ţi suspină înclinaţi de vânt;
Pasările cântă, dar a lor cântare
Te face să cugeţi, să cauţi la pământ!

Ţărăncuţa cântă de dor tot mereu,
Căci soţul ei geme sub jugul cel greu;
Până şi pruncuţul în leagănul său
Parc-ar zice: „Doamne, ce ţi-am făcut eu?"

Totul e durere în nobilu-ţi piept,
Frunze, flori şi petre, toate o repet...
Când va suna însă oara de-nviere,
Înceta-vor toate, pân' şi-a ta durere!

*

După o scurtă preîmblare, ne rentoarserăm toţi în sala de cură, unde chiar sosiseră ziuarele proaspete. Se-nţelege că nici unul n-a rămas dintre noi, carele să nu fie cetit telegramele cele mai noauă.

Măcar de nu le-am fi cetit!...

Vioiciunea dispăru îndată dintre noi şi toţi devenirăm deodată serioşi...

Acele telegrame anunţau învingerea prusilor asupra francezilor...

Mânca-te-ar amarul, politică, dar nici aice, în acest loc solitariu, nu putem scăpa de tine!...

*

Debelaţi ne puserăm la cină, dar telegramele cetite nimiciră spiritul vioi de mai-nainte al conversaţiunii noastre... Într-aceea, nici unul nu le credeam şi toţi eram de opiniune că acele ştiri sunt esagerate

....

Acest şir de puncte mici va să zică atâta că noaptea a trecut; că unii au dormit bine, iar alţii toată noaptea suspinau şi visau deştepţi...

Dimineaţa, toată societatea noastră se adună iarăşi laolaltă şi plecarăm cu toate trăsurele a face o mică escursiune în scaldele din vecinătate.

Vizitarăm Rodna Veche, biserica antică, ruinele şi catacombele de aice; şi încântaţi de cele văzute, ne rentoarserăm la Dombad, unde improvizarăm un banchet strălucit, la care participarăm preste treizeci de persoane.

În fruntea mesei şedea noul vicepreşedinte al „Asociaţiunii", dl Iacob Bologa, şi deschise „a doaua sesiune" a adunării generale printr-un toast

plin de spirit vivificatoriu. După acest toast urmară altele, o mulţime şi curgeau întocmai ca torentul ce varsă p-afară. Timpul trecea iute şi noi nici nu observarăm că şase oare deja trecură şi şedem încă tot la masă de la trei oare, în mijlocul unui entuziasm general.

Sub decursul acestui timp muzicanţii esecutară cele mai alese piese naţionale.

*

Seara ne rentoarserăm toţi iarăşi la Sân-Giorgiu, ducând cu noi şi banda de la Dombad. Abia sosirăm, iată se ivi între noi şi banda de la Năsăud a grănicerilor. Şi unde cântă înschimbându-se doauă bande, acolo trebuie să se facă cel puţin – un bal.

Aşa se întâmplă şi aice. Mesele dispărură numaidecât şi se întinse un danţ de veselie, care dură până târziu cu multă vivacitate...

În fine sosi dimineaţa. Încă o dată toţi ne adunarăm laolaltă spre a dejuna pentru ultima oară dimpreună... După dejun ne despărţirăm, plecând unii cătră Bistriţa, iar alţii îndărătru la Năsăud...

Şi astfel escursiunea noastră se termină, iar noi ni luarăm rămas bun de la fraţii năsăudeni, cari ni ştiură procura atâte mominte de dulci plăceri...

SUVENIRI DE LA „FRĂTUŢI"

Oraş ca Oraviţa şi om ca românul – ba!

Am păţit-o!

Ceea ce n-am crezut niciodată, iată s-a întâmplat! Amabile cetitoare, eu nu mai sum român!

De când?

Nu de mult. Numai de patru zile. De când, adică, am sosit aice, în Oraviţa, la adunarea „Societăţii pentru fond de teatru român".[1]

Grea pedeapsă pentru mine. Dar n-am încătrău. Aceasta e soartea tuturor celor ce vin în acest oraş drăgălaş. Locuitorii moşteni de aice, ca neşte *frătuţi* dulci, cu aşa dragoste mi-ţi-l primesc pe fiecare străin ce vine aice, încât nu numai îl provăd cu toate în abundanţă, dar îi dau şi nume şi îi zic – *bufan*.

Aşadară, iată-mă-s şi eu – *bufan*.

Frătuţi şi bufani, din aceştia se compun locuitorii ambelor oraşe: Oraviţa română şi montană.

Doauă oraşe, dar amândoauă laolaltă au numai o stradă. Aceasta însă e atât de lungă, ca şi o poezie de ale lui Văcărescu[2]. Pleci dimineaţa de la un capăt şi flămânzeşti până la capătul celălalt.

Fiind aice numai una stradă, nu cumva să te pună păcatele a întreba de oarecare orăviţean că pe care stradă şede?

Aceasta ar fi o satiră, pentru care el se supără. Vă fac dară atenţi, aşa între patru ochi, ca nu cumva să rătăciţi.

Dar nu numai strada, ci toate te suprind aice plăcut.

Poziţiunea romantică, inteliginţa numeroasă, încântătoriul port poporal, ospitalitatea...

Ah, ospitalitatea!...

Cel ce n-are idee de ospitalitatea românească, care-ţi pândeşte toate aspiraţiunile secrete, înainte de ale pronunţa, acela n-are decât să vină la Oraviţa.

Aice apoi va vedea că în adevăr se află între nişte frătuţi; şi se va convinge de adevărul cuvintelor din toastul dlui Mangiuca că: „Oraş ca Oraviţa şi om ca românul – ba!"

Dar opregele cu chiţele!...

Duminica după-amiazăzi am fost la „joc", care de astă dată se ţinu în avlia bisericei.

Am fost, am văzut şi am rămas încântat.

Am văzut poporul danţând.

Feciori ca brazii muntelui şi copile drăgălaşe săltau acolo cu fericire.

Feciorii ca feciorii, dar fetele m-au suprins de tot.

Dacă şi Sabinele au fost aşa fiinţe pitoreşti, nu mă mir că au fost răpite.

Jocul, frumseţa şi costumul lor pitoresc mi-au format un tablou încântătoriu ce nu-l voi uita niciodată.

Şi cum mă uitam la ele, de multe ori îmi vinea să cred că unele dintr-însele doară nu sunt ţărance, ci domnişoare în costum poporal.

Mai ales una din ele, a doaua în horă, cea cu fulgere în ochi şi cu surâs pe buze, neaoşa romăncuţă cu mersul ei legănat, cu...

Ps! nu cumva să mă auză nevasta!

Dar opregele cu chiţele!...

Am auzit mult vorbindu-se de frumseţa lor şi de artea cu care sunt lucrate. Am şi văzut singuratice piese pe la espoziţiuni; dar atâte, în aşa multe variaţiuni şi îmbrăcate de neşte fiinţe viue atât de drăgălaşe, n-am mai avut ocaziune să admir.

La vederea lor, eram aşa de entuziasmat, încât mai că mă supărasem că bunul Dumnezeu nu m-a creat şi pe mine ţărancă română, să fi purtat oprege de aceste!

Dar aşa, opregul peste frac – nu se potriveşte.

Dintr-un bal în altul...

Din halul poporului, în cel al inteliginţei.

Acesta s-a deschis seara la 9 oare în spaţioasa sală a Otelului „Coroana".

Cununa de oaspeţi adunată aici număra la vreo 500 de flori, floricele, florioare, din cari un cunoscut mi-a compus următorul buchet...

Vreo 80 de părechi au jucat cadrilul. În pauză „Bătuta" a fost bătută de „Căluşeriul".

Toast nu s-a zis şi aşa nime nu s-a urât.

Închei aceste suveniri schiţate cu fuga, căci plecăm la Anina[3].

La revedere – de acolo.

DE LA SLIACI[1]

Hotelul „Bellevue"

E des-de-dimineaţă. Oamenii dorm încă somnul dulce, dar natura s-a deşteptat. Părăsii repausul şi ieşii pe balcon, să mă delectez în revărsatul zorilor, în natura divină care în miliarde de forme îşi esprime semnele sale de viaţă.

Locul unde mă aflu e nalt, pe coastea dealului. Un prospect din cele mai frumoase se iveşte ochilor. O panoramă romantică îşi dezvoltă farmecile înaintea mea.

Dealuri umbroase formează un semicerc plăcut, înzestrat cu sate şi păduri. Cătră miazănoapte dealurile devin munţi, cari ş-ascund fruntea-n nori şi se perd în negura depărtării.

Jos la picioarele mele se estinde o vale lungă. Ici-acolo câte un sat, câte o casă singură, câte o pădure răcoroasă, prin cari şerpuieşte murmurând un râu sprinten, parcă nu i-ar părea bine că a părăsit dealurile frumoase, unde viaţa e mai dulce, cursul lui mai liber şi unde-l vedeau aşa mulţi ochi frumoşi...

Şi în mijlocul valei, pe braţele naturei eterne vedem calea civilizaţiunii, linia drumului-de-fier care trece până la munţi. Calea e chiar la finea dealului pe care mă aflu, din care deal izvoresc renumitele băi, cari în limba slovăcească se cheamă „Sliaci", pentru că, precum ştiţi, aici ne aflăm în „ţara slovăcească".

Stau şi mă delectez în această privelişte încântătoare şi într-aceea din când în când scriu cu ţeruza câteva şire pe aceasta hârtie. Şi iarăş mă las de scris, şi iarăşi mi-adâncesc privirea în tabloul ce mama natură l-a zugrăvit înaintea mea cu penelul ei atotputernic şi admirabil.

Şi oare n-ar fi mai bine pentru mine dacă n-aş mai perde timpul cu scrisul, ci mi-aş face o plăcere continuă prin contemplarea acestor locuri frumoase?

Desigur ar fi mult mai comod să şed şi să-mi caut de lucru. Să fac cum fac cei mai mulţi dintre aşa-numiţii „inteliginţi" ai noştri: să nu ieu condeiul în mână defel; să nu mai fac pe ziuaristul, pentru că în mijlocul nepăsării publicului românesc ziuaristica nu aduce nimica „pentru culină"; pe scurt, să devin şi eu om de „treabă", adecă să fac treburi.

În adevăr, onorabile cetitoare, trebuie să aibă multă tărie de suflet acela carele, în butul tuturor pedecelor pe cari i le pun superbia şi nepriceperea, nu se descurajează, ci rămâne pe acelaşi teren: luptându-se cu toate obstacolele, tare în credinţa învingerii sale şi sperând un viitoriu mai frumos.

Cel ce la noi păşeşte pe cariera literară are s-aducă cu sine multe iluziuni, căci va perde multe, ş-apoi fără iluziuni activitatea-i va lâncezi şi viaţa îi va părea prea sarbedă. Ş-atunci apoi...

Dar iată, am ajuns prea departe cu meditaţiunile mele. Nici n-am băgat de seamă că într-aceste soarele s-a ivit colo de peste deal. Ce vedere frumoasă! Roşeaţa purpurie, care mai-nainte îmbrăcase ceriul într-un paliu de porfir, încetul cu încetul deveni o sclipeală aurie, care întrece orice splendoare, care cu razele sale ferbinţi orbeşte vederea.

Şi regele luminelor, majestosul soare intră de tot în orizon cu triumful eroului fericit.

Salute ţie, lumină etern arzătoare, simbolul deşteptării spirituale!

Răspândeşte-ţi razele în toate părţile locuite de oameni! Să nu mai fie întuneric nicăiri, ci în toate locurile să domnească lumina cea dătătoare de viaţă!

Valea pare că se deşteaptă şi ea din somn. Figure mişcătoare se zăresc la holdele aurie. Secerătorii se pun la lucru. Bărbaţi, tineri şi neveste se-nşiră la locul lor. Cântece duioase pătrunde la auzul meu. Durere! nu înţeleg nimica din ele. Poporul acesta e slovac. Şi eu – „nieznam!"

Iar colo de altă parte păstorii, porcarii şi ciobanii au ieşit încă mai de mult cu turmele lor la câmp. Dar sunt departe de mine. Numai tulnicul s-aude răsunând printre codri, ca un bucin de bătălie.

Nu departe de mine, pe o cărare de deal vine-n sus o nevastă, o ţărancă aducând pe cap un ol de apă de la izvor. Ea cântă, priveşte în toate părţile, se mişcă uşor ca rândunica şi olul parcă e legat de capul ei, nici nu se clăteşte.

Pe drumul de ţară se ivesc neşte căruţe cari aleargă iute în toate direcţiunile. Nimene n-are timp să şeadă mult într-un loc. Toţi sunt foarte ocupaţi. E vremea lucrului.

Dar şi tăcerea din giurul meu încă începe a fi întreruptă. Oaspeţii şi muzicanţii dorm încă. Numai personalul servitoresc se înfăţişează prin curţi şi aleuri, dar şi acela reprezintat numai prin câţiva inşi, cari îşi freacă ochii de somnoroşi ce sunt.

Însă tăcerea aceasta nu durează mult. Unul câte unul se ivesc şi oaspeţii p-afară, semnul că ş-aice servitorii se scoală mai deodată cu domnii lor.

Apoi se fac grupe. Încep conversaţiunile. „Bună dimineaţa!“ s-aude din toate părţile. Damele în toalete de dimineaţă se ivesc în aleul care duce la izvoarele feruginoase.

Acum nici eu nu mai pot sta în locul acesta. Intru să-mi fac toaleta. Haidam la izvoare să bem apă rece!

La izvoare

... Şi eu, sărac de mine, eram de părerea că nimica nu este mai frumos şi mai încântătoriu decât prospectul ce-l vedeam mai-nainte înaintea mea: pe când, iată, aice am o privelişte mult mai interesantă.

Frumoasă e natura şi eu mă închin minunilor ei. Însă oricât de mult mă încântă ea, totuş efectul ce-l produce în mine numai acela al unui tablou frumos, în care penelul genial al artistului ne înfăţişează colorile cele mai viue şi pătrunzătoare.

Poate fi tabloul oricât de admirabil, reprezinte el orice figură interesantă, totuş de la un timp oarecare ni pare rece, monoton, căci nu mai poate să mărească plăcerea noastră, căci nu ştie să vorbească.

Un tablou frumos a fost acela care m-a fărmecat stând pe balcon, unul din cele mai minunate tablouri, căci l-a zugrăvit mâna cea mai artistică, natura creatoare; dar iată acuma ochii mei se delectează într-un tablou şi mai frumos, căci acesta nu e monoton, căci acesta vorbeşte.

Mă aflu pe promenada care duce la izvoarele feruginoase şi o vedere din cele mai interesante se îmbie ochilor.

Cam la vreo două-trei sute de dame grăbesc cu pocalul în mână la izvoare să-şi caute de sănătate.

Poate să fie vro vedere mai interesantă decât aceasta?

Toate sunt tinere, toate palide şi toate în toalete de demineaţă. Va să zică ele au trei titluri ca să fie interesante.

Aceste sunt cele mai diligente, acele cari au vinit să ţină cură, nu numai să-şi facă petrecere. Celelalte dorm încă, fiindcă s-au culcat târziu, căci aseară a fost bal, unde fiecare jucăuş a avut câte patruzeci de jucăuşe.

Aice adică se află vro 400 de dame şi între ele abia suntem vro treizeci de bărbaţi. Ca de curiozitate vă spun că-n etagiul întreg al otelului unde mă aflu în cvartir eu sum singurul bărbat. Se-nţelege, dar, de sine că aice preţul bărbaţilor e mare şi că-n baluri şi acela trebuie să joace care acasă nu se ocupă de altceva decât de inventarea cvadraturii cercului.

– Ne rugăm, domnule, poftim a juca un cadril, căci ni mai lipseşte un *vis-à-vis*! aceasta e rugarea ce ţi se adresează şi oricât de tare ţi-ai propus a nu juca, nu poţi rezista la rugarea a doi ochi.

Dar damele aceste cari trec acuma înaintea noastră nu joacă. Ele au jucat destul astă-iarnă, ba doară şi prea mult.

Iată acolo blondina aceea! O cunosc dintr-un bal de astă-iarnă din Pesta. Ah! câtă fericire reşedea atunce pe faţa ei arzândă! În giurul ei era un cerc de adoratori, cari toţi se rugau ca la Madona de la altar şi buzele lor nu pronunţau decât numai aceste cuvinte:

– Ah! numai un tur!

Şi turul se acorda şi părechea fericită zbura ca silfidele pe aripele fantaziei după melodia valsului nebunatic.

Dar acuma ea pare ca şi o regină care călătoreşte incognito. E lipsită de lustrul ce o încungiura în bal. Adoratorii nu-s aice. Ea se şi ureşte tare. Cum să nu? patru sute de dame şi numai treizeci de bărbaţi! Dacă ai vro douăzeci de cunoscute (şi atâte poţi avea în prima săptămână) şi le zici: „Bună dimineaţa!“ nici câte o literă nu ajunge pentru una.

Dar apoi se şi uresc toate, toate câte se află aice. Ce le pasă lor de frumuseţea locului, de tablourile pitoreşti ale naturei, de muzică şi de toate petrecerile câte li se ofer aice, dacă ele sunt aşa de multe şi bărbaţii aşa de puţini! N-au cu cine să converseze şi cu cine să-şi petreacă timpul.

Iată iarăşi o mare deosebire între bărbaţi şi femei! Bărbaţii, oricât de mulţi să fie, şi între sine îşi află petrecere şi nu se uresc. Ma, de multe ori, conversaţiunea lor e foarte animată; din contră, femeile, dacă se află numai ele în societate, în curând se uresc, nu mai ştiu despre ce conversa şi petrecerea lor li se pare foarte monotoană.

Dar ivească-se în momentul acela numai un bărbat în mijlocul lor, toate devin ca electrizate. Fiecare are îndată o idee noauă. Începe o

conversaţie vială. Fericitul bărbat abia e în stare a răspunde la atâtea întrebări. Şi ele toate sunt de părerea că el le petrece, pe când îi fac cea mai dulce petrecere.

În adevăr, nu ştiu pentru ce nu vin mai mulţi bărbaţi aice? De-ar vini, ştiu că li-ar părea rău. Oricare din sexul nostru a vinit p-un timp hotărât, totdeuna ş-a prelungit timpul de petrecere. Nu poţi scăpa aşa uşor din Sliaci. Poziţiunea-i e foarte romantică şi-apoi numărul bărbaţilor e atât de mic!...

Dar iată, până când stau aice la poveşti, o mare parte a publicului frumos a defilat înaintea mea cătră izvoare.

Să mergem şi noi într-acolo!

Calea conduce în jos pe doauă aleuri umbroase, cari la picioarele dealului făţiş se concentrează într-unul care, încârnindu-se în dreapta, mai apoi în stânga, ne duce drept în jos la izvoarele dătătoare de putere.

Acolo deja e o viaţă veselă. Sunetul unei muzice viale pătrunde la auzul nostru. Publicul e împărţit la patru izvoare. Izvorul „Iosif" este însă mai cercetat. Acesta e mai puternic între toate.

Din curată simpatie nominală mă duc şi eu la acest izvor. Îmi întind paharul şi beu. Minunată zeamă de fier!

Într-aceste, în giurul meu aud conversaţiuni interesante; parte ungureşte, semnul că respectivele sunt jidance din provincie, parte franţozeşte, semnul că dânsele sunt românce de la Bucureşti, parte nemţeşte, semnul că ele sunt unguroaice din Budapesta.

Această combinaţiune a mea este rezultatul unei praxe îndelungate ce am făcut-o în călătoriile mele prin mai multe părţi.

– Cum te afli? Cum ai durmit? Până când v-aţi petrecut aseară? Aşa de timpuriu te-ai sculat? iată întrebările ce le aud repeţindu-se în feliuritele limbi ale lumei şi în feliurite tonuri, plăcute şi – mai puţin plăcute.

Între aceste conversaţiuni, din când în când se amestecă apoi o voace bărbătească. Medicul director vine şi întreabă pe pacientele sale despre starea sănătăţii lor.

Apoi se duce şi el la izvorul al doilea care se numeşte „Doroteea". Acolo vedem figurele cele mai palide, cărora o totoaică le toarnă în pahar, pentru 3 cruceri, 50 de grame de zer. Apa minerală feruginoasă cu zer, aşadară că minunată beutură trebuie să fie!

Săracele fiinţe delicate cari acasă pentru toată lumea aceasta n-aţi bea oleacă de apă minerală cu vin, acuma o beţi cu zer!

E, bine, doctorul porunceşte. Şi doctorul e domnul cel mai mare la baie. Ce să faci? Trebuie să-l asculţi, dacă nu vei să te acuze la bărbat.

Al treile izvor, şi mai jos, numit „Lenkey", e cel mai interesant. Încungiurat de un mur antic, prin care ne conduce înlăîntru o uşiţă făcută din stan de piatră şi înzestrat deasupra giur-împregiur cu o terasă de iarbă verde, ni înfăţişează o vedere plăcută ochilor.

Acesta e locul de întâlnire al celor mai interesante dame. Toate tinere şi fericite, dar palide la faţă, ele vreu să fie şi mai fericite, şi mai roşie la faţă şi speră că izvorul acesta va contribui cât mai mult la realizarea dorinţei lor. Nu este mai frumos şi mai pătrunzător decât văzând pe cineva pornind pe calea despre care crede că conduce la fericire. Mă închin lor şi le nutresc stima mea adâncă.

Să mai mergem şi la al patrăle izvor. Cu atât mai vârtos, căci înaintea lui se află o formă de capelă pe care e scris: „Să ne rugăm lui Dumnezeu!"

Curios că muzica chiar înaintea casei lui Dumnezeu ş-a găsit locul de producţiune. Sau doară şi aceasta vrea să caracterizeze secolul nostru, unde – după zisa franceză – estremităţile se ating.

Ce e drept, eu încă n-am văzut deschisă biserica aceasta. Aud că nu mai sâmbătă dimineaţa se deschide, iară eu sosesc totdeuna sâmbătă seara. Mai aud că pe când publicul ar intra, biserica e închisă, şi pe când biserica e deschisă, publicul tocmai face cură sau doarme. Va să zică deviza „Să ne rugăm lui Dumnezeu!" ş-aice rămâne numai o vorbă frumoasă ca multe alte devize pompoase din zilele noastre.

Dar nici izvorul dinaintea capelei nu se bucură de un public aşa de frumos ca celelalte. „Adam" – numele acestui izvor – nu prea atrage pe Eve. Aice vedem mai ales bărbaţi şi vro câteva dame mai înaintate în vârstă, cari vin să melancolizeze p-aice despre fericirea lui moş Adam, carele a avut nu numai un rai, dar încă şi o Evă. Mulţi holtei tomnatici de acuma nu sunt aşa de buni ca Adam: ei n-au câte o Evă, prin urmare nu pot avea nici rai.

Aşa e. Căsătoriile în zilele noastre se cam răresc. Oare ce poate fi cauza? Aceea că – după fraza nemţească – mai demult căsătoriile se încheiau în ceriu, iar acuma se fac pe pământ. Interese materiale, zestre, *Geschäft* – şi iluziunile s-au dus, s-au stins cu totul...

Dar iată, muzica încetă. Publicul de la izvoare se răreşte. Una câte una, frumoasele paciente se duc în sus pe aleul umbros să facă scaldă. Iată şi soarele s-a ivit de dincolo peste munţi. Haidam şi noi în sala de cură! Frumoasa mea cetitoare, dă-mi braţul să te conduc!

Împărţitorul de epistole

... Dar iată, parcă s-aude ceva zgomot de acolo mai în sus. Ah! aşa e! Oare ce poate să fie? Ne apropiem mai tare şi în adevăr nu ne-am înşelat în presupunerea noastră.

Colo sus la sala de cură vedem un tumult mare. O mulţime de dame s-au adunat la un loc şi mai aleargă acolo din toate părţile.

Pe feţele tuturora vedem zugrăvită bucuria cea mai mare. O bucurie care însă nu cutează să erumpă, căci nu e încă sigură. Numai în momentul viitoriu se va adeveri, dacă aceea va rămânea ceea ce este acuma sau se va preface în întristare?

Da! căci momentul ce are să urmeze acuma e decisiv. Acesta va hotărî destinul lor pe o zi, până mâne pe astă vreme.

Atunci apoi iarăşi se va face în locul acesta îmbulzeala de acuma. Iarăşi vor veni damele din toate părţile. Vor încungiura pe acest biet bătrân. O să privească la el cu iubire. O să-l întrebe cu plăcere. Şi o să glumească cu dânsul cu bucurie.

Ştiţi pentru ce? Pentru că dânsul e oaspele cel mai plăcut al damelor cari petrec aice.

Zău! Vedeţi dară că soarta lui este vrednică de invidiat şi el este un om foarte fericit!

Cum să nu fie fericit, când nu numai că atâte dame frumoase îl întâmpină cu simpatia lor, dar când încă el le fericeşte pe toate.

Aşa e! Bătrânul acesta, în giurul căruia s-au adunat aceste dame toate, este o mare şi foarte interesantă aparinţă pe aleurile şi prin hotelurile din Sliaci.

El este – împărţitoriul de epistole.

Când figura lui se iveşte printre arbori, vinind de către poştă şi aducând epistole pentru oaspeţii din această baie, nu mai rămâne o persoană care să nu întrerupă ocupaţiunea sa din acel moment şi să nu alerge la el spre a-l întreba dacă i-a adus ceva.

Este de tot interesant acest moment! Dame tinere, neveste frumoase cari petrec aice ca-ntr-un esiliu, departe de scumpii lor bărbaţi, iată, ele sunt primele persoane cari fug la el ca nişte gazele.

Oh! cu câtă temere mestecată cu bucurie întreabă fiecare că oare are epistolă? S-ar bucura, dar nu cutează, căci se teme că bătrânul va răspunde negativ.

Şi până când bătrânul caută printre scrisori, inima ei trece prin toate fazele unei neliniştiri. Şi când el în fine scoate epistola oftată, bucuria şi fericirea inundă sufletul ei şi, frângând sigilul, aleargă departe s-o poată ceti îndată, fiecare literă de sute de ori şi să înveţe de-a rostul tot cuprinsul ei.

Dar dacă bătrânul răspunde că de astă dată nu i-a adus, faţa ei devine şi mai palidă şi parcă inima-i ar fi încetat să bată, abia răsuflă sub impresiunea acestei loviri aspre a sorţii.

Însă ea nu crede. Bărbatul ei o iubeşte, cum nu mai iubeşte alt bărbat pe soţia sa; el n-are fericire mai mare decât când îi scrie (aşa i-a scris în rândul trecut); el desigur i-a scris şi de astă dată, însă bătrânul n-a băgat bine de seamă când a căutat printre scrisori. Epistola aşteptată trebuie să fie acolo.

Şi bătrânul e silit să-i arete pe rând toate. Să le vază dânsa bine şi să se convingă. O! ea va găsi-o mai uşor, căci ea cunoaşte foarte bine scrisoarea bărbatului ei, ar recunoaşte-o dintre mii de scrisori. O va găsi şi acuma, căci epistola lui trebuie să fie la bătrânul.

Şi caută, tot caută, la început iute şi cu foc, mai apoi, când vede că numai puţine mai sunt, mai încetişor şi în urmă de tot încet. Numai puţină speranţă mai are încă. Abia mai sunt trei epistole. Cea dântâi nu-i a ei. Nici a doaua.

Vai! numai una mai este!

Cu mâna tremurândă o ridică. Ceteşte adresa. Literile joacă înaintea ei. Ochii-i parcă i s-au păinginit. Nu poate să cetească. Sau mai bine, nu poate să cetească ceea ce ar vrea. Nu-i adresată dânsei. O scapă din mână şi se departă, cu speranţa frântă şi cu săgeata neliniştii în inimă.

Şi aleargă şi ea printre alee. Acolo e o generală cetire. Câte dame tinere au primit epistolă, toate sunt acolo, toate cetesc, unele lin, altele – însoţite de amicele sau rudele lor – cu voace înaltă.

Curioasă este inima femeiască. Ea nu se mulţumeşte că se simte fericită; mai voieşte ca şi alţii să ştie asta.

Pentru ce? Pentru că într-un sens oarecare toate femeile sunt cochete. Dar între cochetării încă e mare deosebire. Unele sunt de despreţuit, altele foarte amabile. Cea mai amabilă e sigur aceea care cochetează cu fericirea ei.

Iată aceste dame tinere! Oricât de modeste ar fi, totuşi în momentul acesta cochetează şi ele!

Cea mai plăcută cochetărie a femeilor este aceea când ele se pot lăuda înaintea celor de un sex cu ele că sunt iubite, că posed amorul unui bărbat. Şi cu cât amorul acesta este mai mare, mai evident, cu atâta şi fericirea lor este mai estravagantă şi, prin urmare, şi cochetăria lor mai deplină.

Astfel şi aceste dame tinere cetesc epistolele lor cu un fel de ostentaţiune cochetă. Ele se laudă prin cetirea lor că ce bărbaţi buni au, cât de mult le iubesc, mai în toate zilele le scriu şi-şi esprimă de nou amorul lor.

Ah! ce fericire binecuvântată este aceasta!

Cât de mult compătimesc ele pe celelalte, cărora astăzi împărţitoriul de epistole nu li-a făcut asemene bucurie!

Şi cât de adânc se-ntristă aceste!

Oare pentru ce n-a scris el? Doară e bolnav? Ah! Doamne! El bolnav şi dânsa departe! Cum nu poate fi lângă el să-i aline durerile, să-l grijească în suferinţele sale! Oare n-ar fi bine să plece îndată acasă, să vază de sănătatea lui?! Şi ea numaidecât îşi face planul de călătorie. O soţie fidelă şi iubitoare, care a jurat înaintea altarului a nu părăsi pe bărbatul ei nici în rău, nici în bine, nu poate să petreacă la baie, pe când bărbatul ei acasă, în depărtare mare, zace bolnav şi doară se luptă chiar cu chinurile morţii!...

Şi doauă lacrime urmează acestei meditaţiuni.

Dar nu, nu! El nu este bolnav, sau nu tocmai aşa periculos. Chiar ieri a scris că e sănătos.

Pentru ce n-a scris dară?... Ah! desigur el nu simte aşa precum a scris. Nu o iubeşte aşa precum spun epistolele lui. Amorul lui începe a se răci. Pentru aceasta o negligeă într-atâta. Da, da! De o-ar iubi şi acuma aşa de ferbinte ca pân-acuma, i-ar scrie în toate zilele. Dar el tace! Nu o mai iubeşte!...

Şi de astă dată nu doauă, ci un şiroi de lacrime urmează gândurilor sale triste.

Însă inima ei iubitoare totuşi nu se împacă cu aceasta idee. Este nedrept a-l acuza aşa iute. Trebuie să mai aştepte o zi, doauă. Poate că astăzi a fost ocupat cu afaceri grabnice. Sau doară poşta a greşit! O! poştele aceste la noi sunt foarte neregulare! Desigur poşta e de vină! Numai poşta!

Şi ea se mângăie. Mai vin şi alte amice şi cunoscute, cari asemene n-au primit azi, ma unele nici ieri, epistolă de-acasă. Soarta lor o linişteşte şi pe ea. Este atât de mângăios a avea soţi în durere, zice latinul.

Dar iată, împărţitoriul ceteşte şi numele meu. Ah! şi eu am o epistolă. O fiinţă delicată de lângă mine mă şi întreabă îndată cu curiozitate: „De unde?"

Şi eu desfac epistola şi cetesc:

„Domnule redactor! Am onoare a-ţi trămite dezlegarea ghiciturei numerice..."

Destul, destul!

Despre multe de toate

Mai ieu încă o dată condeiul în mână să scriu de-aice ş-apoi: Adio, Sliaciu!

Aerul se răcoreşte, florile se veştezesc, cântul păsărilor încetă şi frunzele gălbenite cad jos.

Este prea trist tabloul acesta!

Public tot mai petrece p-aice destul de numeros. Dar acuma toţi conversează despre plecarea lor, despre călătoria ce vor să facă pân-acasă. Oh! cu câtă plăcere vorbesc tinerele neveste despre momentul când vor revedea pe bărbaţii lor! Ce dulce are să fie clipita primei sărutări după o despărţire de 5-6 săptămâni!

Buchetele în mânile damelor tot se înmulţesc. Grădinariul e foarte galant. În ziua când are să plece vro damă, el o suprinde cu un buchet frumos. Dar apoi nici dama nu poate lăsa nerecompensată galanteria grădinariului. Onorariul pentru un buchet e 1 fl.[orin]. Prin urmare, nu cred ca grădinariul să se supere tare când cineva se duce de aice acasă.

Asta e deosebirea cea mai mare între el şi între directorul băilor. Directorul aşteaptă sosirea, grădinariul – plecarea oaspeţilor.

Dacă aruncăm o privire asupra publicului care se mai află aice, vedem că deja au trecut multe buchete, căci multe din cunoscutele noastre nu mai petrec în acest loc romantic.

Contesa Victor Károlyi – căci, ca democraţi ce suntem, după moda generală, trebuie să începem de la contese – nu se mai află la Sliaci. Ea s-a dus de vro doauă săptămâni. De atunce a intrat o linişte în viaţa socială de aice. Până ce contesa petrecea la Sliaci, mai în toată ziua era bal, acuş sub un titlu, acuş sub altul. Dar acuma nu este cine să fie mama balului, sau zicând mai bine: fiindcă sunt prea multe cari ar voi să fie, nici bal nu se poate ţinea.

Dar încă bine. Cel puţin putem dormi în linişte şi nu trebuie să ascultăm toată noaptea muzica şi strigătele de „Hogy volt"[2] după „ceardaş" ale tinerimei ungureşti.

Iată s-a dus şi căpitanul cel interesant. Pentru ce a fost căpitanul interesant? La asta se poate răspunde în doauă feluri. Damele ar zice: „Pentru că el a fost un bărbat foarte plăcut". Însă bărbaţii zic că el numai pentru aceea a fost interesant, căci are o nevastă frumoasă.

Care parte va fi avut drept, nu vreu să dezbat acuma. Dar dacă bărbaţii ar câştiga procesul, s-ar adeveri de nou că sunt mulţi bărbaţi cari numai prin soţiile lor au valoare în viaţa socială.

Dar de aceea chiar îmi pare rău că acea damă tânără, brunetă pe care tot publicul o numea „vântul modei" nu se mai află în mijlocul nostru. Era o adevărată desfătare a vedea toaletele ei. Îţi părea că este o persoană din piesele lui Sardou, d.e. din *Familia Benoiton*. Nu o întrecea nici dama aceea care în corso la Budapesta, în toate serile, atrage atenţiunea publicului ce se preîmblă sau ia îngheţată înaintea Hotelului „Hungaria". Tot ce se poate întipui curios, bizar, estravagant şi escentric se afla ca într-un buchet în toaletele acestei dame tinere. Celebrul

caricaturist Hogart ş-ar fi găsit într-însa un model demn de penelul său dibaci.

Apoi nici cele două brunete din România încă nu sunt aice. Când voiau să-şi împărtăşească vrun secret, ca să nu le înţeleagă nime, conversau româneşte. Şi eu de la masa vecină le auzeam şi eram atât de indiscret încât îmi plăcea să le ascult, căci – ce de drept – vorbeau frumos româneşte. Să mi se ierte acest păcat! Nu eu sum de vină, ci limba română, care sună aşa de-ncântătoriu de pe buzele femeieşti.

Şi jidanca cea bogată care, deşi a avut toaletele cele mai scumpe, totuş n-a ştiut să joace rolul de adevărată „doamnă" – a plecat şi ea. Era comic a o vedea cum apărea în mijlocul societăţii tot în toaletă noauă şi c-o privire care parcă zicea: „Priviţi la mine şi mă admiraţi!" Până la miazăzi se îmbrăca de trei ori. După-amiazăzi – n-am putut număra.

S-a dus şi bietul profesor de astronomie. Sărmanul, el a vinit să se cureze, să se mai odihnească aice. N-a ştiut că la Sliaci un bărbat numai odihnă nu poate să aibă. Ştiinţa lui astronomică nu-i aşa de periculoasă ca şi aceea în care acuma s-a cufundat. Stelele sunt departe şi oricât de mult lucesc, totuş rămân reci. Va să zică acele nu ard aşa ca doi ochi de femeie. Şi ochi de aceştia au fost mulţi la Sliaci.

Astfel nu ne putem mira că dl profesor, în loc de odihnă, s-a aflat în o nelinişte continuă, care nici noaptea nu-l lăsa să doarmă.

El nu numai că n-a dat pace astronomiei, ci încă aice a descoperit două stele, ivite – să vorbim în limbajul înamoraţilor – pe ceriul fericirii sale.

Ce a trebuit să fie „ceriul" acela, las la fantazia d-voastre a ghici.

Dintre cei înamoraţi, numai o domnişoară a mai rămas cu noi. Ea încă s-ar fi dus bucuros, însă tot nu s-a vindecat încă, apoi cura-i face foarte bine şi medicul n-o lasă încă acasă.

– N-o lasă zău inima ei, reflectă de lângă mine o nevastă picantă, pentru că e înamorată...

Eram p-aici să spun numele fericitului Adonis. Şi ştiu că v-aţi fi mirat. Dar atât de indiscret totuş nu voi fi.

Ea gândeşte că nimene nu ştie. Pe când tot publicul despre amorul ei conversa de multe ori. N-ai ce face. Oamenii nicăiri nu pot trăi, fără a cârti pe alţii.

Iată şi io, în loc de a scrie un adio cumsecade, la despărţirea mea din aceste locuri romantice, vin a face ciorobor.

Dar asta încă reoglindează viaţa socială din băile de la noi. În zilele prime oaspeţii păstrează cea mai mare etichetă; dar apoi nu peste mult se încep cârtirile.

Aşa şi eu! Am scris trei epistole din Sliaciu. Nici într-una n-am criticat pe nimene. Şi iată în a patra – trebui să fac – ciorobor.

Nu voi continua dară...

Adio, Sliaci!

Şi plec. Dar grădinariul fuge după mine strigând aceste vorbe:

– Domnule! Iată un buchet pentru doamna...

– Mulţam d-tale! Ţine de la mine drept suvenire această bancnotă!

Mână, cocieriu!

Adio, Sliaciu!

TREI ZILE ÎN BLAŞ

Ba nu tocmai trei zile, căci sosii vineri după-miazăzi şi de acolo plecai luni înainte de miazăzi. Dar în fine, timpul nu importă mult, destul că am fost la Blaş, unde încă nu fusesem niciodată şi unde doream atât de mult să merg. Adunarea „Societăţii pentru fond de teatru român"[1] mi-a procurat această plăcere.

Este de prisos s-o spun că nu numai un interes ordinar, ci totodată şi un simţământ al stimei mă atrăgea la acel focat al culturei naţionale care prin şcolile sale de mult şi-a înscris numele în cartea nemuririi la români.

Nu pot să intru niciodată neemoţionat într-un loc istoric, unde ştiu că s-a petrecut vrun act naţional; astfel tresării şi în momentul când pentru prima oară zării Blaşul...

Mititel şi retras cu modestie în mijlocul unei cunune de dealuri, ceea ce arată mai întâi călătorului sunt şcolile sale cari dominează asupra tuturor edificiilor din giurul lor. Parcă vedeam un băiat diliginte care s-a retras de zgomotul cel mare spre a studia în linişte.

Am auzit de multe ori că Blaşul e numai un sătuţ mitutel. Ce e drept, nici nu-i mare, căci are numai vro 160 de numere, dar e destul de frumoşel. Are o piaţă care desigur emulează cu multe altele din Transilvania; stradele-i puţine sunt regulate şi edificiile mai mărişoare încă nu-i lipsesc. Iar dame frumoase – are în abundenţă.

Ceea ce atrage mai întâi privirea, îndată ce sosim în piaţă, este aşa-numita „mănăstire", în care însă numai ca de sămânţă se mai află câte un călugăr, care însă împlineşte o misiune mai sublimă, căci a devenit templul muzelor.

Mănăstirea e cu un etagiu, are forma de U, iar în mijlocul ei se află biserica cu două turnuri, catedrala mitropolitană. În această biserică s-a celebrat la 3/15 mai 1848 renumita misă, iar de pe treptele ei tot în acea zi cuvântară tribunii poporului însetat de dreptate.

În ambele aripi ale mănăstirei se află şcolile: de o parte gimnaziul, de alta seminariul teologic, iar în mijloc locuinţele unor profesori.

Tot în acest edificiu este muzeul şi tipografia, care s-a renovat şi care face mărişor comerciu de cărţi, însă ar putea să facă şi mai mare.

Şi ca să revin la şcoale, voi observa aice că numărul şcolarilor aflători acuma în Blaş se urcă la 600, din cari prin mărinimia Esc [elenţei] sale părintelui mitropolit 200 de înşi capătă pâne. Frumos număr! Care inimă română ar putea rămânea rece văzând înaintea sa atâţia studenţi români?!

Protectorul lor, Esc [elenţa] sa mitropolitul, nu şede departe de gimnaziu. Din piaţă întorcându-ne spre dreapta dăm îndată de reşedinţa mitropolitană. Aceasta se află în fostul castel al lui Apaffy, odinioară principe al Transilvaniei.

Castelul, situat romantic pe coasta unei movile, ofere un prospect frumos şi, încungiurat de un parc bine îngrijit, este totodată cel mai plăcut loc de petrecere şi de preumblare.

Se pare însă că acolo oamenii n-au mult timp de petrecere, căci lucrul e mult şi diliginţa ce conduce toate e neobosită. Dar nu vreu să fac elogiuri, ca nu cumva cineva să mă esplice fals. Voi însemna numai atâta despre Esc [elenţa] sa mitropolitul Vancea că de curând a cumpărat pentru arhidieceza sa un dominiu nou, în preţ de vro şeptezeci de mii de florini. Faptul acesta e mai elocinte decât cuvintele cele mai înflorilate.

D-nii canonici şed toţi în giurul piaţei. La cel dântâi la care mă simţii îndatorat a face vizita fu părintele filologiei române, r[everen]d[i]s[imul] d[omn] canonic Cipariu. Dacă Blaşul n-ar avea nimic preţios în sine, dacă n-ar avea trecutul său glorios în istoria culturei noastre naţionale, totuş numai pentru că acest mare învăţat al nostru şede într-însul ar merita ca cei ce se abat pe acea linie a calei ferate să se oprească acolo spre a-l vedea.

Eu în ziua primă nu fui norocos, căci îl găsii bolnav, a doaua zi însă mă primi vesel, cu afabilitatea-i îndătinată şi vioiciunea conversaţiunii sale şi focul din ochii săi atestau de un spirit încă juvenil al venerabilelui octogenar. Mi-a spus că în vara trecută a bolit mult, căci n-a putut întrebuinţa băile din Buda cari totdeuna i-au făcut bine.

Parcele să-i toarcă îndelungat firul vieţii scumpe pentru naţiunea română!

Se-nţelege că ne duserăm a vedea şi Câmpul Libertăţii, unde în 1848 cele patruzeci de mii de români ţinură memorabila adunare şi unde Bărnuţiu formulă programa naţiunii române, programă din care atât de puţin s-a realizat pân-acuma.

Ne oprirăm la monumentul din mijlocul ei, de unde vorbiră oratorii; însă starea în care se află acela nu prea stârneşte iluziuni. Jumătate din el zace frânt, iar partea ce a mai rămas neatinsă, azi-mâne va fi subminată de valurile Târnavei, al cărei curs se apropie din ce în ce mai mult de monument spre a-l distruge. Parcă şi elementele ar fi jurat nimicirea lui.

Ceea ce m-a suprins mult în Blaş este lipsa totală a negustorilor români. Auzisem mai demult un proverb care zicea:

Blaş, picior de rai,
Şapte greci pe un mălai.

Atunci dară negustorii erau încă toţi creştini; acuma însă s-a schimbat roata sorţii. Jidanii s-au încuibat şi acolo, încât proverbul s-ar putea moderniza astfel:

Blaş, picior de rai,
Şepte jidovi p-un mălai!

Cu acea deosebire însă că cuvântul „mălai“ ar trebui substituit prin alt cuvânt mai corespunzător bogăţiei negustorilor moderni.

Ceea ce asemene pare că lipseşte Blaşului este viaţa socială. Inteliginţa, ce e drept, e numeroasă, dar aceasta se compune mai ales din preoţime, cea mai mare parte necăsătorită. Însă, însuraţi şi celibi, nu prea pot participa la petreceri publice, căci – cel puţin profesorilor – nu li e permis a merge la otel. Asta s-a şi văzut, cu durere, la balul ce s-a arangiat cu ocaziunea adunării noastre.

Însă, doară ca să se repareze şi această scădere, în a doaua seară a adunării, în ajunul plecării noastre, dnii canonici şi profesori deteră un banchet în sala de prânzit a seminariului.

Am asistat la multe bancheturi ale diverselor adunări generale, am văzut multe mai mari, însă nici unul care să fie reieşit mai bine. De aceea mi-a părut rău că raportorul „Familiei“, în pripa momentului, n-a fost în stare a schiţa mai pe larg acest banchet. A reveni acuma ar fi un anacronism.

Nu pot însă uita amabilul toast al venerabilului canonic bătrân, de 76 ani, r[everen]d[i]s[imul] domn Papfalvi, carele încheie cu aceste vorbe:

– Şi dacă veţi mai veni la Blaş cu adunarea şi nu mă veţi găsi acasă să mă iertaţi!

... În altă zi, apoi, ne luarăm rămas bun şi plecarăm în diverse direcţiuni.

PEŞTEREA MEZIADULUI

În munţii Beiuşului

Să scriu sau ba?

Mă tem să scriu, căci ştiu bine că o astfel de schiţă nu poate să fie decât un prea palid răsunet al unor mominte plăcute.

Şi totuş trebuie să scriu. Am promis aceasta. Vorba dată e sântă şi culegătorul de litere cere manuscript pentru „Salon".

*

Am fost de multe ori prin părţile Beiuşului, unde mă atrag suveniri dulci, niciodată însă n-am avut ocaziune să fiu putut face vro escursiune în munţii romantici, cari, ca o ghirlandă admirabilă, încadrează panorama pitorească de acolo.

Şi mi-a părut rău de aceasta, căci din mulţi auzisem făcându-se elogiuri vederilor frumoase ce ofer acei munţi; dar totodată îmi părea şi cam greu a spune că eu, fiul acestui comitat, născut aproape de Beiuş, n-am făcut încă nici un paş dincolo de Beiuş, unde se începe catena munţilor.

E, bine, nu-i mirare! Eu absentai mulţi ani d-aice şi mergeam la Beiuş totdeauna numai pe timp scurt. Dar mi-am propus a suplini în viitor ceea ce n-am putut în trecut şi zilele trecute am şi început a-mi realiza propusul. Am făcut prima escursiune; prima, căci cine merge o dată la Beiuş trebuie să meargă şi mai de multe ori, ospitalitatea şi amicia ce te-ntâmpină acolo nu te lasă acasă până ce nu promiţi că vei reveni cât mai curând.

Am fost la Beiuş. De astă dată, însă, am făcut şi o escursiune până la munţii lui, căci în munţi nici de astă dată n-am fost, ci numai la deal.

Şi ce am profitat?

Că n-am ce mă ruşina aşa tare, pentru că nu cunosc munţii Beiuşului, căci nici beiuşenii cari locuiesc acolo nu-i prea cunosc. Cel puţin societatea cu care făceam escursiunea la peşterea Meziadului se compunea în mare parte din dame şi bărbaţi cari niciodată n-au fost încă acolo.

*

Şi era o frumuşică societatea aceasta. Tocmai 9 trăsure. Terminalul de plecare s-a fixat de seară pe dimineaţa la 5 oare. Dar apoi trecură doară şi şepte când pornirăm.

Cauza întârziării?

Negalanţii ziceau că „damele"; faptul încă e că unii „domni" ajunseră la locul escursiunii numai după ce toţi sosirăm acolo de mult.

Calea ce duce din Beiuş la peştera Meziadului e una dintre cele mai romantice. La început, urcându-se la biserica gr.-orientală, conduce pe platoul unui deal, de unde ochii iubitori de prospecte frumoase îşi găsesc cele mai pitoreşti sujete. De-a stânga, nişte păduri umbroase, ce ascund în sânul lor sate numeroase; de-a dreapta, o vale admirabilă, presărată cu coline verzi, păduri răcoroase, pârâuri cristaline, sate mărunte şi holde frumoase, de unde răsună armonios cântecul secerătorilor. Şi întreagă această panoramă admirabilă, ca tabloul în o cadră impozantă, se împresora de dealurile şi munţii gigantici cari se-nălţau în depărtare...

În fine, calea se coboară. Sosim la satul Meziad. Un sat lung, cu o singură stradă, ocupată şi aceasta de râul ce curge prin sat şi peste care trebuie să trecem şi de zece ori...

De aici-ncolo apoi, aşa-zicând, nici nu mai esiste drum, sau cel puţin nu pentru căruţe de construcţiune mai „domnească". P-acolo se comunică numai cu carăle de boi, cari poartă jos piatra în cuptoarele de var, sau – călare.

Înaintăm tot lângă râu, acuş îl trecem şi iar intrăm în el, până ce în urmă dealurile într-atâta se strâmtoresc, încât abia rămâne atâta loc între ele, pe unde să fugă râul lovindu-se din piatră-n piatră şi de-aci-ncolo nu mai este altă cale decât alvia râului.

Şi totuş, cei mai mulţi ne coborârăm, preferind a merge pe jos, sărind de pe stâncă pe stâncă, decât să ne scuture atât de tare trăsura, pe care în multe locuri o ţineau doi-trei înşi pentru ca să nu se răstoarne.

Comoţiunea lungă ne încălzi pe toţi şi aşteptăm cu dor momentul să sosim la locul fixat.

– Departe-i încă peşterea, moşule? întrebai pe un plugar bătrân, carele mergea lângă noi elastic ca un copil.

– Nu-i tare departe, răspunse el.

Dar răspunsul acesta mă cam descuragiă, căci cunosc măsura muntenilor. Când ei zic „numai o aruncătură", va să zică cel puţin o oară; dar apoi când îţi răspunde că „nu-i tare departe", poţi să înţelegi cale de o zi!

Însă de astă dată moşul nu măsura cu măsura lor, căci suindu-ne tot mai sus şi mai făcând vro doauă cotituri, iată zărirăm sus pe deal poarta peşterei. Erau 11 oare trecute.

Câţiva din societate erau deja acolo şi unul de sus ne salută cu cântecul glumeţ:

– Am peşti!

La ce, ca un eco, altul din peştere răspunse:

– Am raci!

Apoi continuară în cor:

Şi-am un galben, dar nu-i bun,
Nu-l pot bea cu mândra-n drum;
Vai de vin,
Vai de pelin,
Vai de omul cel străin,
Că trăieşte cu suspin,
În loc de-apă, bea tot vin!

Şi astfel petrecuţi de cântecul vesel ne urcarăm şi noi la gura peşterei, partea care a fost cea mai grea în toată escursiunea noastră, căci în lipsa totală de orice cărare, trebuia să ne urcăm cu mare greutate şi la arşiţa ferbinte a soarelui, de pe stâncă pe stâncă, până ce în fine – iată-ne sus!

*

O boare rece ne loveşte când ajungem la gura peşterii. Grăbim să ne scutim de ea, căci eşofaţi ce suntem, poate să devină periculoasă. Ne aşezăm lângă gura peşterii sub ceriul liber, la soare să ne răcorim şi [să] ne delectăm în truda acelora cari se urcă în sus după noi...

Peste câteva minute se anunţă un eveniment mare: „masa e aşternută". Intrăm în gura peşterii. Şi numai atunce uzăm de ocaziune ca să admirăm portalul grandios al peşterii. Ca cineva să-şi facă o idee despre el, însemn că e de 36 urme nalt şi de 48 lat.

Intrând, ne aflăm într-un impozant vestibul, uităm masa aşternută, n-auzim vocea ospitalităţii, ci admirăm gigantica creaţiune a naturei, care ar putea să emuleze cu interiorul oricărei biserici.

Însă în urmă totuşi ne aşezăm la masa aşternută pe pământ, adecă numai voim să ne aşezăm, căci o voce stentorică strigă că a sosit berea, ne grupăm dară toţi în giurul butoiului, aşteptând momentul dulce să ne stâmpărăm setea.

Şi iată... tocmai când steteam gata cu pocalele-n mână să le umplem, se făcu descoperirea că cepul a rămas jos la vale şi că, prin urmare, nu putem bea. Un râs cam de silă bucuros încunună această descoperire dezamăgitoare şi până când un băiat se repezi a ne aduce scula trebuincioasă, ne puserăm la cele fripturi gustoase, pe cari ospitalitatea ni le aduse de-acasă din Beiuş.

Sosi apoi şi cepul şi când se desfundă butoiul, vioiciunea fu generală, care se mai mări şi prin vinul cu apă acră răcorit în izvor. Nu este oare de prisos să însemn că s-a zis şi toasturi?

*

Dar acum la drum, în peştere!

Întreagă societatea, cu luminări în mână, pornirăm în interiorul peşterii, cântând cu veselie. Dar cântul numaidecât încetă, căci minunile naturei ne închiseră gurile, spre a nu scoate alte vorbe, decât esclamaţiuni de admirare.

Nu e scopul acestor şire, căci nu mă simt competent în materie, să vi prezinte un studiu al acestei peşteri. Cei ce se ocupă de asemenea lucruri pot găsi descrierea ei în opul profesorului Schmidt[1] despre munţii Bihariei, op tipărit la Viena în 1863 în limba germană, după care un domn profesor ni-a promis şi noauă un studiu specific.

Nu voi vorbi, dară, despre acele nenumărate căi, spelunce, coridoare, etage, izvoare, câte se află în această peştere, una din cele mai renumite câte esist; voi însemna totuş că admirabila formaţiune de stalactite şi stalagmite suprind şi te-nuimesc. Numai puţină fantasie şi vezi înainte-ţi tot felul de figure: oameni, animale, lucruri de arhitectură, biserici, amvonuri, trepte, piramide, obeliscuri şi Dumnezeu mai ştie ce?

Toate aceste figure albe şi cenuşie, sclipind în întunericul vecinic al peşterii, reflectându-se la lucoarea luminelor pe păreţii decoraţi cu milioane de arabescuri fantastice, înfăţişează un tablou feeric, ce ni revoacă în memorie poveştile auzite în copilărie.

Dar, ce e drept, toate aceste plăceri le şi plătim destul de scump. Pământul peşterii, pe care călcăm, e gronţuros, păşim de pe piatră pe piatră, de multe ori dăm de tină, acuş ne suim şi în unele locuri deasupra picură pe noi...

Însă cine ar considera aceste, când ochii-i au o desfătare cerească?... Nu observarăm nici noi cum trecu aşa iute o oară şi jumătate, de când ne aflăm în interiorul peşterii; şi de cumva oboseala nu ne făcea atenţi, desigur nu ieşeam încă.

*

Ieşind în gura peşterii, nişte mâni de zâne ne suprinseră iarăş cu masa încărcată, căci de mult nu mâncasem. Şi, ca petrecerea să fie completă, iată că sosi şi muzica din Beiuş şi danţul se-ncepu cu „Ardeleana", după care urmară altele, încă şi „quadrille". Nu ştiu dacă s-a mai jucat acest joc în locul acela?!

Doară numai moşul Lancu ar şti spune aceasta. El a văzut petrecându-se multe în locurile aceste. A cunoscut şi pe fericitul episcop „Vălcan" şi de-atunce e tot şumar în dominiul episcopesc. Şi acuma a fost de faţă la petrecerea noastră...

Dar timpul înainta şi ne făcea atenţi să ne gătăm de drum. Pornirăm dară iute şi, după o zi petrecută atât de frumos, ne rentoarserăm la Beiuş.

PĂDUREA NEAGRĂ

În Biharia

Comitatul Biharia, sau mai bine „ţara Bihorului“, este plină de frumuseţi naturale. Mai ales partea ei de către Transilvania ofere călătorilor desfătarea cea mai plăcută. Însă şi vin să o vază mulţi străini, căci cei de acasă nu-şi prea dau osteneala a o cunoaşte mai de aproape. Dar asta e o regulă generală, ceea ce avem nu ne mai interesează aşa tare, ci nizuim a vedea altele. Oamenii de p-aice se duc în ţări străine să vază pe acolo regiuni frumoase şi nu-şi aduc aminte că ceea ce caută cu atâta trudă în străinătate găsesc atât de uşor aice, acasă la ei.

Căci, în adevăr, cel ce vrea să vază locuri romantice, văi frumoase, păduri seculare, munţi gigantici, stânce admirabile, cascade surprinzătoare, panorame pitoreşti, prospecte încântătoare, n-are să se ostenească până la Elveţia, căci toate le are în abundanţă aice în comitatul său, la depărtare numai de câteva ore.

Oriîncătrău ieşi din Oradea Mare către Transilvania, pretotindene ochii rămân fermecaţi şi încântaţi. De apuci drumul spre Tinca, valea Crişului Negru îţi ofere poziţiunile cele mai drăgălaşe; la Tinca te aşteaptă nişte băi unde dai de un public frumos de dame; mai apoi te cheamă munţii Belului cu fabrica lor de sticle şi cu nenumăratele sale frumuseţi pitoreşti.

De mergi spre Beiuş, iarăşi te întâmpină în cale nişte băi[1] şi de acolo calea te conduce prin regiunile cele mai pitoreşti, până ce ajungi la Beiuş ce este încungiurat de munţi ca tabloul într-o cadră strălucită.

Şi dacă îţi îndrepţi drumul spre Cluş, linia ferată îţi dă ocaziunea să te delectezi în valea Crişului Repede, o vale ce te suprinde cu mulţimea poziţiunilor sale vrednice de penelul artistului şi, ajuns între stânci, admiri natura ce chiar în drum ţi-a aşezat o răcoritoare cascadă[2] şi te închini geniului omenesc care p-acolo şi-a croit cale pentru civilizaţiune.

Şi în urmă, dacă porneşti spre luncă, spre părţile Marghitei, o vale drăgălaşă te primeşte în braţele sale şi te conduce iarăş la munţi, iarăşi la locuri de desfătare, unde ochii întineresc, spiritul se-nalţă şi întreaga noastră fiinţă se simte transportată în lume ideală...

Şi toate aceste părţi sunt locuite de români, pretotindene poţi să mergi cu limba română; oriunde văile răsună de doine române şi ecoul din munţi repetă bucinul ciobanilor români. Iată motivul duplu pentru care îmi place să părăsesc din când în când oraşul, ca să ies în acei munţi liberi unde corpul şi spiritul se recreează dimpreună.

Zilele trecute iarăşi avui ocaziunea a face o asemenea escursiune. O mică societate, la care luai şi eu parte, şi-a ales de escursiune unul din aceste puncte şi anume o parte din valea Crişului Repede. Numai o parte sau doar nici atâta, căci adevărata ţintă a escursiunii noastre n-a fost această vale, ci un deal din dreapta ei, dealul numit Pădurea Neagră.

Până la Aleşd puteam să întrebuinţăm calea ferată, căci calea spre Pădurea Neagră duce pe acolo; dar considerând că de la gară până la oraş ai să mergi mai o oară, şi temându-ne că nici la gară nici în oraş nu vom găsi trăsure, aflarăm mai cu scop să mergem pe calea ferată, ci să facem toată escursiunea aceasta cu trăsura. Astfel este şi mai romantică, şi mai plăcută.

Plecarăm dimineaţa la 6 şi jumătate. (Se-nţelege că de seară plecarea s-a fixat pe 5 oare.) După o călătorie prea interesantă în frumoasa vale a Crişului Repede, la 10 oare sosirăm la Aleşd. Acolo un dejun frugal şi drumul – în sus.

Calea spre Pădurea Neagră este îndată din Aleşd şi abia înaintezi un kilometru, te urci, eşti închis între dealuri şi nu mai vezi Aleşdul, nici frumoasa vale a Crişului Repede. Dar în loc de aceasta vedere pitorească suntem recompensaţi de ajuns. Aice parcă suntem în altă lume, totul este nou şi surprinzător.

În loc de valea largă în care călătorirăm până la Aleşd, de aci-ncolo ne adâncim din ce în ce între doauă braţe de dealuri cari se-nalţă cu repeziciune, atrăgând atenţiunea de amândouă părţile drumului, unde mai zărim câte-un pământişor de arat, câte un prunet încărcat cu prune, mai iată şi un sat, Peştişul*, împrăştiat pe nu ştiu câte dealuri, apoi d-aici-ncolo numai păsările şi animalele de codru.

Trecem şi pe lângă o fabrică de firezat care stagnează, doară ca să admire şi dânsa poziţiunea romantică în care a fost clădită, formând frontiscipiul uşei dealurilor şi delectându-se la vederea frumoasei văi ce se-ntinde înaintea sa.

De-aci-ncolo ne urcăm şi mai tare, căci propriaminte numai acolo sosirăm la dealul cel mare. Calea făcută cu multă măiestrie şi cu multe spese conduce pe coasta dealului şi, făcând zigzaguri, se-nalţă tot mai sus. În stânga noastră se rădică păretele de stâncă, din care dinamitul a rupt locul unde s-a făcut drumul pe care ne urcăm; la dreapta noastră [se] cască o prăpastie din ce în ce mai înspăimântătoare, al cărei fund însă numai ici-acolo se vede, căci desimea arborilor îi ţine umbră eternă, dar susurul unui râu sprinten lovindu-se din piatră în piatră ni spune de

---

* În text: Pesteşul (n.ed.).

adâncimea cumplită. Faţă de noi stă dealul, parcă ar voi să ne oprească în loc.

Dar în deşert. Calea serpentină învinge şi greutăţile unui suiş greu. Facem la zigzaguri şi la fiecare cotitură ni se deschide câte un tablou nou. Încântaţi, respirăm cu plăcere aerul sănătos de munte, admirăm gigantica operă a naturei şi într-aceste ne tot urcăm. Suntem în fundul codrului. Nu vedem decât ceriul şi îngusta panoramă ce ni ofere câte o cotitură. Dar iată se făcu lumină! Sosim la un punct admirabil. Ce prospect sublim!

Prin desimea crengilor, deasupra coroanei arborilor seculari din vale, peste vârfurile dealurilor de mai jos, ca printr-un ochean ni se prezintă în depărtare o privelişte grandioasă. Un tablou de coloare vânătă-violetă stă în o impozantă cadră de munţi înaintea ochilor noştri. E valea Crişului Repede, pe unde trecurăm, cu râurile sale fugătoare, cu satele-i dese, cu pădurile-i întunecoase şi cu dealurile sale îmbrăţişătoare.

Dar farmecul durează numai un moment. Panorama se-nchide şi iarăş nu vedem afară din cercul în care ne aflăm; numai ici-acolo zărim jos, în adânca prăpastie, drumul pe care venirăm înainte de câteva minute. Ne aflăm foarte sus şi totuş ne mai urcăm. Iată acolo sus şi calea pe unde avea să trecem. Ne-nfiorăm când o zărim. Ah! nu e cu putinţă să mergem pe acolo. Hai să ne coborâm, că ne vom răsturna! Dar n-aveţi frică, iată o noauă cotitură şi am ajuns la locul înspăimântat.

Şi totuş nu suntem încă în vârf. Nu mai vedem decât vârfurile arborilor. Nu mai auzim nici susurul râului, parcă l-am perdut şi-a căutat şi acela un coborâş mai uşor. Numai freamătul uşor al frunzelor ni anunţă că aici aerul începe a fi mai liber, că e un vânt uşor; destul se răreşte, vedem şi seninul cerului, iată-ne sus în vârf!

Cum să nu ţinem pauză?! O căsulie de păstor se afla tocmai în vârful muntelui şi un copilaş gras ne salută din fereastă. Un izvor abundent ni ofere productul cristalin. Un prospect admirabil, o vale lungă împresurată cu brădet ni atrage atenţiunea ochilor. Cum să nu stăm locului?!

Un cioban, copil al codrilor, stătea adâncit în gânduri şi, rezemat pe ciomagul său, privea cu mirare societatea noastră veselă.

Un glumeţ dintre noi îl întrebă:

– Departe-i încă locul acela?

– Care loc? răspunse el întrebând.

– Unde ne ducem noi.

– Dar eu nu ştiu unde vă duceţi.

Un râs general fu răsplata acestei glume şi ciobanul începu să râdă şi el cu noi de distragerea prefăcută a întrebătorului, carele parcă nici nu-şi

aducea aminte că poate să fie cineva p-acolo care să nu ştie că noi ne ducem să vedem fabrica de sticle din Pădurea Neagră.

Sub impresiunea acestei ilarităţi ni continuarăm calea. Cât ne suirăm dincoace, atâta ne coborârăm dincolo, desfătându-ne în nişte panorame doară şi mai frumoase; şi la doauă oare şi jumătate sosirăm la ţinta călătoriei noastre, la fabrica de sticle.

Aceasta se află într-o vale încungiurată giur-împregiur de dealuri, unde lucrătorii, toţi aduşi de prin alte ţări, formară o colonie, un sat, care se numeşte Pădurea Neagră şi în care se află şi poştă şi un otel cu un etagiu.

După ce ne aşezarăm şi ne stâmpărarăm puţintel foamea, pornirăm să vizităm stabilimentele. Spre norocirea noastră, unul din noi mai fusese acolo şi astfel avurăm un cicerone bun, care ne şi conduse în toate locurile unde se lucra.

Graba cea mai mare însă ni fu că cumpărarăm nişte suveniri, o mulţime de pocale, toate asemenea, în cari ne gravarăm cinstitele nume. Apoi merserăm a vedea şteampurile cari fac din pietri fărina cea mai fină, tocilele cari pregătesc pocalele şi buteliele cele tăiate şi, în fine, impozantul local unde se suflă sticla. Între toate, acesta face impresiunea cea mai vie. Când intrarăm, tocmai nu se lucra, adică nu se sufla, ci numai se ferbea materialul. Dar ni se spuse că seara după 9 oare suflarea va începe.

Aşteptarăm cu nerăbdare momentul acela. Înainte de zece oare ni se anunţă că lucrul are să-nceapă. Grăbirăm toţi acolo. Lucrătorii, toţi nişte oameni palizi, se adunară mai întâi înaintea icoanei sânte, îngenunchează cu pietate şi rostiră o rugăciune în limba slavă, căci toţi sunt boemi, moravi etc. Apoi se apucară de lucru.

La cuptorul cel mare, în care se încălzeşte cu gaz, se aflau zece oale, la fiecare oală se postă un lucrător, un ajutor şi un copil care avea să poarte la răcoritoare obiectele de sticlă ce se vor găti. Era un ce grozav pentru ochi a privi în acel foc cumplit, dar încă a sta aproape de el, cum stăteau lucrătorii! Însă lor nici că le păsa, scoteau materialul cu o rudă, îl învârteau, suflau în el prin acea rudă, îl puneau în formă şi pocalul sau orice capătă forma necesară, apoi intră în mâna ajutorului carele îi făcea cele din urmă poleiri şi obiectul era gata, pruncul îl ducea în fugă în răcoritor, în fugă, căci pe când el se rentorcea, iarăşi trebuia să ţină forma şi aşa, tot în fugă, lucrul înainta de minune.

Unul dintre lucrători ni oferi că, dacă voim, putem şi noi sufla ceva şi damele numaidecât şi suflară mai toate pe rând câte un bocal de apă. În câteva secunde bocalul fu gata şi bucuria fu deplină. Putere-ai s-aduci de-acolo suvenire mai plăcută?!

Era foarte interesant a privi acest lucru diligent. Umblam pe rând la fiecare şi ne uitam cum unul făcea pocale, altul butelie, al treile sticle de lampă, al patrăle iegi de castraveţi, al cincile de oţet şi aşa mai departe. Şi într-aceste, ei mai aveau timp să şi converseze şi să înjure pe pruncii cari întârziau.

– Dar până când va dura lucrul acesta?

– Până mâne după-amiazăzi la patru oare. Materialul, care în oale se ferbe timp de 18 ore, se lucrează prin suflare 16 ore.

A sufla 16 oare incontinuu la iegi, în căldură atât de infernală, la lumină atât de orbitoare, încât în tot localul nu ardea nici o lumină, ci era luminat de focul acesta, nu-i glumă.

Era o oară după miezul nopţii când noi, în fine, obosiţi trupeşte, dar nu şi de ochi, ne duserăm să ne culcăm.

Dimineaţa, cum ne sculărăm, alergarăm iarăş acolo şi bieţii oameni tot mai lucrau. Dar pe atunce aveau mii de obiecte gata. Trebuie să grăbească. Plata nu e tocmai mare. Pentru o iagă de castraveţi ei capătă cinci cruceri; dar câte se sparg până ce nimeresc una bună! Fabrica vinde pe an obiecte în preţ de 100.000 florini. Ea aparţine „Societăţii de credit ipotecar".

În fine, obosiţi de atâta vedere, ne rentoarserăm la otel şi, după un prânz comun, pornirăm către casă, unde sosirăm seara la zece oare. Dar suvenirea acelei nopţi va rămâne neştearsă în memoria noastră.

ESCURSIUNE LA RĂŞINARI

Epilog la adunarea din Sibii

Adunarea „Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român"[1] s-a încheiat; petrecerile sociale aranjate cu astă ocaziune au trecut; oaspeţii adunaţi din diverse părţi s-au depărtat, dar noi, câţiva înşi, tot mai petreceam la Sibii, căci ne reţinea amicia sinceră, nu ne lăsa ospitalitatea afabilă şi – după aceste zile frumoase – ni era grea despărţirea.

Căci în adevăr frumoase zile au fost acele. Impresiunea lor dulce a lăsat urmă neştearsă în toţi cei ce luarăm parte. Suvenirea lor va deştepta în noi totdeauna simţăminte de plăcere.

Dar acele zile încântătoare avură şi un epilog. Şi epilogul acesta fu atât de bine combinat, atât de drăgălaş, atât de potrivit întregului, încât mai frumos abia se putea încorona o adunare frumoasă.

A patra zi adecă s-a propus a se face o escursiune la Răşinari.

De mult şi multe auzisem despre acest sat românesc, de aceea cu mare plăcere luai parte la această interesantă escursiune.

Societatea, în patru caleşti elegante, de cari la birjari numai în Sibii văzui, porni la doauă oare după-miazăzi, de la amicul nostru Parteniu Cosma, carele dimpreună cu dl Visarion Roman arangiaseră toate.

Ca escursiunea noastră să fie mai interesantă, luarăm drumul spre comuna Cisnădie. O vale frumoasă era terenul pe care înaintam, înzestrată de-a dreapta cu păduri umbroase, iar în stânga se-nălţau nişte movile, cari în depărtare se-ncununau de munţi acoperiţi de neauă. Dincolo de munţi, la depărtare de 2-3 oare, se afla România.

În apropiarea noastră tot locuri istorice. Iată acolo comuna Şelimber, unde Mihai Viteazul a bătut pe Sigismund Báthory, prin care şi-a cucerit Ardealul. De atunce, la aniversarea bătăliei, preotul săsesc de acolo în fiecare an ţine credincioşilor săi o predică despre însemnătatea acelei zile. Iată acolo şi movila unde, conform tradiţiunii, după bătălie toţi morţii s-au înmormântat dimpreună. Mulţi viteji dorm acolo somnul etern şi mulţi duşmani în viaţă se împăcară, în acel loc, în coşciugul comun. Şi nimeni nu le-a rădicat vrun monument, numai brazda plugarului le-naltă ţărâna...

Şi iată că ne urcarăm pe un platou înalt. O vedere frumoasă ni se ofere jos la vale; la picioarele dealurilor, e un sat, dar frumos, încât am presupune că e oraş, de cumva nu ni s-ar spune că e sat. Da, e Cisnădie, locuită de saşi, industriaşi cari se ocupă cu spălarea lânei. Ce păcat că nu e românesc!

Părăsim acest sat-oraş şi în scurt timp sosim la gura dealurilor. Acolo se-nalţă satul Cisnădioara, asemenea săsesc, dar mai sărac decât cel de mai-nainte.

La intrarea în el, de-a stânga e stâncă şi pe aceasta nişte ruine atrag atenţiunea noastră. Toţi tineri, cu inspiraţiune viuă, cum să nu ne fi urcat dară şi noi în vârful acestei stânce? Ne deterăm jos din trăsure şi conduşi de păzitoriul acestei cetăţuie, păzitoriu care pe sine se numea Asinus, ne suirăm cu plăcere.

Şi nu în zădar, căci de acolo ochii iubitori de prospecte frumoase avură un câmp întins de desfătare. Asinus ne şi povesti legenda acestei cetăţuie, dar fiindcă relatarea lui nicidecât nu mi se păru autentică, nu o voi reproduce. Faptul e că sus se află o biserică veche, încungiurată de muri şi că în giurul bisericei se pot vedea multe ruine. Despre pietrile rotunde, acel păzitor ni povesti că în timpurile vechi nici un mire nu s-a putut însura până ce n-a cărat sus pe stânca aceea câte o piatră rotundă de acele cari au forma unui glonţiu.

Astăzi murii au o uşă cu-ncuietoare. Între muri se află un câne care păzeşte biserica, în care saşii din Cisnădioara îşi păstrează obiectele lor cele mai scumpe.

Mai aruncând o privire din acea înălţime, ne coborârăm la trăsure şi ni continuarăm calea. De acolo până la Răşinari, calea e din cele mai romantice, tot între arbori şi tot coborându-ne, până ce, iată, zărirăm o biserică. Acolo e Răşinari. Peste câteva minute sosirăm la locul dorit.

Să vă dau idee despre Răşinari? Un sat cam de şase mii locuitori, toate casele văruite frumos şi acoperite cu ţigle, stradele pardosite, pe strade lampe, nişte biserici admirabil de frumoase, o şcoală cu etagiu, nişte oameni curaţi şi inteligenţi, care toţi sunt români – iată o schiţă fotografică a Răşinarilor!

Ce fericiţi am fi noi dacă fiecare sat românesc ar avea aspectul Răşinarilor! N-ar fi naţiune mai înaintată în civilizaţiune decât a noastră!

Se-nţelege de sine că mai întâi merserăm a vedea monumentul lui Şaguna. Osămintele marelui arhiereu zac într-un mausoleu, pe coasta dealului, lângă biserică, de unde e un prospect foarte frumos şi ochiul ager vede până la Sibii, care se află la depărtare de o oară.

Însă încă nu sunt toate terminate. În mausoleu mai are să vină busta repauzatului, în mijloc o candelă eternă; mai lipseşte şi îngrăditura de fier, pe cari toate desigur le va şi face în curând pietatea credincioşilor.

Apoi vizitarăm bisericele, şcoala, conduşi de antistii bisericeşti şi comunali şi cu impresiunea unei dulci bucurii ne întrunirăm în urmă la casa ospitală a părintelui paroc Cioran, unde deja ne aştepta masa aşternută. Ospitalii căseni ne poftiră să ocupăm loc şi, după atâte impresiuni drăgălaşe, veselia în scurt timp deveni generală.

Aice avurăm deosebita plăcere d-a ne delecta în cântecele dnei Anna Moga, care cu vocea-i dulce şi de un timbru argintiu, dimpreună cu dşoara Mureşanu din Braşov, care asemene poseda o voce melodioasă, încântase pe toţi. Apoi, secundate şi de alte graţioase dame tinere, formară o „horă" şi danţară cântând. Admirabil tablou! Internul meu şi acuma tremură de plăcere când mi-l revoc în memorie...

Însă, durere! nu putu să dureze timp îndelungat. Noi aveam să plecăm la Sibii cu trenul de noapte, deci trebui să ne grăbim, ca nu cumva să întârziăm. Totuş nu puturăm pleca până ce mai întâi nu ne uşurarăm de câteva toasturi, prin cari deterăm espresiune nemărginitei noastre bucurii. Şi toasturile sunt bune de ceva!...

Apoi ne rentoarserăm la Sibii şi de acolo la gară. Tocmai la timpul său, căci iată clopoţelul a sunat şi a doaua oară. „Einsteigen!"

Şi cu ce bucurie mai rămâneam câteva minute! Iată la gară toţi cunoscuţii şi prietenii noştri cu onorabilele lor consoarte! Doară au voit

să ni facă mai grea despărţirea! Nu ştim care mână s-o sărutăm mai întâi şi pe care amic să-l îmbrăţişăm mai cu drag?! Clopoţelul sună şi a treia oară! Nenduratul conductor ne urcă în cupeu. Locomotivul fluieră, batistele flutură, lacrimele lucesc în ochi şi – visul frumos a dispărut. Pornim!

Noi, cei din cupeu, vorbitori pân-atunce, devenirăm muţi; dar în internul fiecăruia suvenirile vorbeau în ton dulce şi ademenitor...

Câteva staţiuni mai merserăm dimpreună. Apoi ne despărţirăm şi noi, şi în urmă rămăsei singur. Şi atunci, privind prin fereastra cupeului în noaptea ce se-ntindea-n giur de mine, îmi revocai în memorie acea seară încântătoare şi, sub impresiunea acestei reamintiri, improvizai palidele strofe, pe cari le public în nr. 1 prezinte[2] şi pe cari îmi ieu voia a le dedica drept suvenire amabilelor dame şi iubiţilor mei confraţi, cu cari petrecui acea seară neuitată.

ÎN SATUL FEMEILOR FRUMOASE

Sălişte, lângă Sibii

Ce este mai plăcut decât a petrece între femei frumoase? Farmecul lor graţios atrage chiar şi pe omul cel mai rece. Cine nu s-ar dori dară în societatea lor? Filosofii cei mai mari recunoscură că între toate tezele de studiat cea mai minunată este – frumseţea femeiască.

Unul din cei ce studiază cu multă plăcere aceasta teză, am primit dară cu cea mai mare bucurie invitarea pe timpul petrecerii mele la espoziţia din Sibii ca să fac parte din o societate ce va întreprinde o escursiune în o comună care – afară de alte calităţi eminente ale sale – e vestită şi pentru frumseţea femeilor sale.

Este însemnat deja în fruntea acestei schiţe că acea comună se numeşte Sălişte; şirele anterioare dară nu mai conţin nici o enigmă în privinţa localităţii.

E, bine, nu este necesar să vă spun că simţeam impresiunea cea mai plăcută în momentul plecării noastre. Am umblat prin multe părţi ale Transilvaniei, am admirat nenumărate poziţiuni romantice, am fost încântat în multe locuri de frumuseţi femeieşti şi de costumuri; însă, după asigurarea primită, toate aceste aveam să le văd în Sălişte întrunite la un loc şi urcate la gradul cel mai înalt al măsurei estetice.

Era o frumoasă dimineaţă de duminecă. Noi, afară de una damă, toţi bărbaţi, pornirăm cu veselie la aceasta desfătare delicioasă şi abia observam regiunea romantică prin care treceam.

În alte împrejurări, asta singură era de ajuns spre a oferi ochilor şi sufletului cele mai admirabile puncte de repaus şi de plăcere. Dar acuma, cînd ne aşteptam a vedea frumoasele săliştene, cine se mai interesa de romanticitatea ce farmecile sale deschidea ochilor noştri?

Zău, era frumoasă calea pe care înaintam! De-a stânga noastră se-ntindea o catenă de dealuri, îmbrăcate cu păduri verzi şi umbroase, sub cari ni surâdeau mulţime de sate frumoase româneşti. În vârful acestor dealuri, ca regele pe tron, se-nălţa în depărtare bătrânul Surul, privind cu majestate în giur de sine şi văzând, de ambele părţi, fii de aceeaşi mamă, dar împărţiţi în doauă ţări... În dreapta noastră coline, cari, încetul cu încetul, se prefac în şes, spre a se urca iarăşi d-a forma o noauă ghirlandă de dealuri şi munţi... La spate vedeam Sibiiul cu forma sa antică şi înapoia lui şerpuia pe deal în sus drumul către Făgăraş, drum ce trece prin Şelimber, unde Mihai Viteazul a dat o bătaie atât de crâncenă lui Sigismund Báthory... Înaintea noastră coline şi văi, trecem un sat, doauă şi iată la stânga noastră, la poalele dealului, la umbră de codru verde, zărim – după călătorie de trei oare – comuna Sălişte.

Doauă biserici, a treia în deal, case frumoase, iată ce putem deosebi la primul moment.

În scurt timp calea se-ncovoaie, părăsim drumul de ţară pe care înaintasem şi care conduce la Alba Iulia şi în câteva minute sosim la Sălişte.

La casa primă, în stânga, un ol cu apă rece pus în fereastă aşteaptă pe trecători să-şi stâmpere setea. O datină, aceasta, care se observă în mai multe părţi locuite de români. Cel ce pune olul cu apă rece în fereastă, pentru ca setoşii să se răcoreze, face o faptă bună, care va fi răsplătită în cer.

Noi nu deterăm prilej celui ce a pus olul în fereastră ca să-şi înmulţească faptele bune, ci înaintarăm până la birtul „Ungaria“ din piaţă, care se află în apropierea nemijlocită a Otelului „Bucureşti“.

Societatea din care făceam parte deja sosise şi plecase a vizita comuna. Nici noi nu zăbovirăm mult, ci, întărindu-ne cu puţină „ţuică“, băutură naţională, plecarăm după ceialalţi.

Pretorul local, dl I. Muciu Ureche, cu cunoscuta-i complezanţă, ni făcu pe ceroneIe, arătându-ne tot ce este remarcabil în Sălişte: biserici, şcoală mare cu etagiu, şi ne informă despre progresul ce aceasta comună a făcut.

Ne creştea inima de bucurie ascultând aceasta descriere. Ce bine ar fi dacă am avea multe comune ca Sălişte, şi cum am văzut an că este Răşinari, iar acuma şi Boiţa! Parcă fiecare e câte un oraş!

Ca în Răşinari şi Boiţa, aşa şi la Sălişte casa cea mai mare este şcoala. Şcolari mulţi, învăţători harnici, rechizite la înălţimea învăţământului modern; iată ce frumos se îndeplinesc toate condiţiunile înaintării în cultură! Pentr-aceea găsirăm în popor atâţa oameni deştepţi şi luminaţi, cari pot să converseze cu orişicine; pentru aceea se observă la tot

paşul semnele de civilizaţiune: case frumoase, curate, strade pardosite, lampe, îmbrăcăminte făcute cu gust etc.

Toate aceste ne delectau nespus de plăcut. Totuşi, s-o spunem verde, mai era ceva ce pe noi unii – interesaţi de studii estetice – ne desfăta şi mai mult: frumseţea ţărancelor.

Ceea ce ni se spunea din Sibii, aice se adeveri în faptă. Sălişte e un cuib de femei frumoase. La fiecare casă, două-trei, care de care mai frumoasă. Nişte figure clasice, demne deopotrivă de penelul pictorului şi de dalta sculptorului. Cine le vede le admiră şi omul cel mai prozaic se inspiră de idei înalte.

Şi ce joc al sorţii! Aceste femei frumoase, menite d-a îndulci viaţa unui bărbat, în mare parte nu pot să îndeplinească aceasta misiune sântă. Bărbaţii lor sunt mai toţi oieri şi ca atari petrec la oi în depărtare mare, peste graniţă, până prin Dobrogea, de unde nu se rentorc decât la doi-trei ani. Bărbaţii prin Dobrogea la oi, femeile acasă la război, aceasta e soartea locuitorilor din Sălişte, Şi până când bărbaţii p-acolo îşi câştigă parale şi se rentorc cu punga plină, femeile, ducând o viaţă morală, prin industria lor de casă gătesc o mulţime de obiecte ce se vând cu preţ bun.

Din acest mod al traiului rezultă dară că în Sălişte sunt multe femei şi puţini bărbaţi. Bieţele femei abia au cu cine juca la petreceri. Va să zică preţul bărbaţilor acolo e mare...

După ce făcurăm câteva vizite pe la unii membri ai inteligenţei şi fruntaşi ai poporului, ne întrunirăm la Otelul „Ungaria“, la un banchet cu care ne onoră inteligenţa locală.

Petrecerea fu foarte veselă. Doauă din cele mai frumoase săliştene, Boniţa şi Măiţa, fine ale ospătarului, serveau la masă. Dar apoi şi deveniră ţinta tuturor complimentelor şi glumelor drăgălaşe.

Încă nu terminarăm prânzul, când de sub fereastă, în piaţă, începu să sune muzica şi poporul se adună la joc, la horă. Un timp ascultarăm toţi cu paciinţă toastele, dar apoi sărirăm la fereşti să vedem danţul.

Ce tablou fermecător! Îmi părea că sum în Italia! (Unde încă niciodată n-am fost!) Costumul femeilor îmi reamintea pe cel de acolo! Dar frumseţea lor? Părea că văd un cor de zâne. Văzut-am şi în alte locuri singuratice ţărance frumoase, dar atât de multe într-un loc, niciodată.

Mai toate sunt băle, nalte şi au un costum foarte simplu, dar cu gust de model. Pe cap văl de borangic fin, cu vergi albe; la gât mărgele, salbă; cămaşă de pânză, cusută pe mâneci cu altiţă şi cu ciocănele; pieptare de miel, desfundat; şurţ de lână, frumos brodat cu mătăsărie, la trup legate cu brău (baier), ciorapi şi păpuci.

Este caracteristic că fetele poartă şurţe vărgate, dar apoi mai târziu, după ce se mărită, îmbracă şurţe negre. Doară pentru ca să jelească pe bărbaţii lor din Dobrogea!

Fecioare şi flăcăi, neveste şi voinici danţau acolo jos cu însufleţire. Ştiţi ce danţau? „Romana". Şi trebuie să constat că mai bine decât în multe baluri ale inteligințeі.

Tineri cari se aflau în societatea noastră, impresionaţi de atâta farmec, nu se putură conteni, ci se duseră şi ei jos între popor şi luară parte în joc cu câte o neaoşă româncuţă, „cu obrazi furaţi din soare", dar arangiatori rămaseră tot junii din popor.

După tineri, încetul cu încetul se dete jos toată societatea spre a se putea delecta mai aproape în danţul junimei. Mai apoi esemplul tinerilor fu imitat şi de câte unul din cei mai în etate, şi în urmă inteligință şi popor îşi petreceau dimpreună.

Ce păcat că din asemene petreceri nu se înseamnă încă reginele balului. Cu ce plăcere aş putea să îndeplinesc de astă dată şi eu gingaşul rol de reporter! Cu toate aceste nu pot să nu notez aici ceea ce auzii şoptindu-se lângă mine: „Între toate fetele, cea mai frumoasă e cea naltă de acolo cu salbă la gât! Cum se cheamă?" „Maria Ilea".

După „Romana", se jucă un danţ poporal, apoi „quadrille", vals şi toate jocurile poporale uzitate pe acolo. În aceste din urmă, câte un voinic lua la joc câte doauă-trei jucătoare şi le învârtea, de-ţi era drag să-i priveşti.

Erau sprinteni voinicii, mlădioşi şi viguroşi, isteţi la joc şi în conversaţiune. În pauză ei îşi făceau ţigarete şi fumau cu eleganţă. Dar se uitau cam cordiş pe cei domnişori, cari după joc nu se depărtară de fete, ca ei, ci continuau a conversa cu ele...

Nu ne mai puteam despărţi din aceasta frumoasă idilă românească. Dar noaptea se apropia şi ne aducea aminte să plecăm.

Nu fără mare greutate reieşirăm a reziste amabilei ospitalităţi şi în fine plecarăm.

Pe cale mi-am zis:

„Ne petrecurăm escelent, văzurăm ceea ce nu voi uita toată viaţa mea! Dar ce rău îmi pare că în asta zi n-am văzut în giur de mine şi câţiva duşmani ai naţiunii mele, cari ne tot hulesc poporul. Cu ce drag li-aş fi zis: «Vedeţi de ce e capabil poporul român!»"

CÂTEVA OARE ÎN ROMÂNIA

Escursiune din Sibii la Câineni

Suveniri multe. Spaţiu îngust. Va trebui, dară, să ne scurtăm vorba, ca să atingem toate. Vom încerca.

Precum se ştie, în programa festivităţilor din Sibii s-a anunţat pentru una din zile şi o escursiune la Turnu Roşu. Am citit cu multă plăcere

aceasta, căci sum mare amator de asemene escursiuni. Am aşteptat şi aceasta bucuros de a lua parte, crezând că voi putea face partie în vro societate numeroasă, ceea ce sigur măreşte veselia. Dar ce să vezi, sau mai bine ce să nu vezi, aceea era societatea mare. O singură trăsură şi în ea noi patru inşi, iată tot din ce se compunea întreaga societate.

E, bine, cu toate aceste noi pornirăm, căci speram a găsi la locul de escursiune şi pe alţii, precum se vorbea încă de seară. Nici prin gând nu ne trecea că, zău, pe acolo nu vom afla pe nimene, căci arangiarea în asta privinţă a lipsit cu desăvârşire.

Bine dispuşi ce eram, înaintam cântând şi abia la depărtare de o oară ne şi oprirăm să ne veselim. Pentru scopul acesta aveam tot felul de mijloace bune: fripturi reci şi vin, de cari îngrijise arangiatorul nostru.

Mâncarăm cu apetit, dar când veni rândul să bem, urmă pedeca. Noi aveam în trăsură un butoiaş de vin şi pahare; dar n-aveam nici cep, nici trăgătoare. A ridica butoiul şi a bea din el nu era în consonanţă cu puterile noastre. Eram p-aici să desperăm, când în livada din apropiare zărirăm nişte trestii. Iute tăiarăm câteva fire şi... începurăm a ne veseli.

Tocmai atunci apăru de pe şosea de către Sibii o birjă. Sigur că vor fi nişte domni şi dame cari asemene voiesc să facă o escursiune la Turnu Roşu, ne ziceam noi. În scurt timp apoi cunoscurăm că în acea trăsură şede poetul Sion cu familia sa.

Ne bucuram mult de aceasta sporire, dar iluziunea noastră dispăru degrabă, căci poetul nostru-mi spuse că nu Turnu Roşu este ţinta călătoriei sale, ci pe-acolo numai se rentoarce în România pe la Râmnic[ul] Vâlcea şi de acolo la Piteşti şi Bucureşti.

Cel puţin ne făcurăm, dară, plăcerea d-a-i oferi nu un pocal, ci o trestie. Luă dar şi poetul academic trestia şi bău cu ea vin. O scenă destul de interesantă aceasta spre a o însemna între suvenirile noastre. Şi pornirăm mai departe.

Terenul pe care înaintam era şes. De-a stânga se nălţau nişte dealuri sterpe, iar la dreapta, în depărtare mai mare, se-ntindea brâul de dealuri umbroase, cu sate frumoase sub ele, înapoia noastră sate române şi mestecate cu saşi, iar înainte-ne se nălţa falnic Surul, scăriţându-se până la noi prin dealuri şi coline frumoase.

Nu peste mult sosirăm la Tălmaciu, un sat frumos, unde panorama se schimbă, devine mai variată, până ce, iată, ajungem la Boiţa, cea de pe urmă comună la graniţă.

Păcat că nu dispuneam de timp mai îndelungat să fiu putut vizita cu de-amănuntul acest sat frumos. Răşinari, Sălişte şi Boiţa, iată cele trei mărgăritare române ale Sibiiului. Trei sate româneşti cari emulează în cultură. Ca în cele două, despre cari vorbisem de altă dată, aşa şi în Boiţa

toate casele sunt acoperite cu cărămizi, străzile sunt pavate şi au trotoare, lampe, şi casa cea mai frumoasă e şcoala, care e cu etagiu. Poporul curat îmbrăcat, cu atitudine de civilizaţie, îndemânatic la conversare. Îţi saltă inima de bucurie când vezi un astfel de sat românesc.

La capătul de dincolo al Boiţei se-nalţă de-a dreapta un fel de cetăţuie, un post milităresc de păzire. Acesta se numeşte Turnu Roşu. Numire tradiţională. Doară pentru aceasta se conservă şi coloarea roşie a clădirii.

De-a stânga, iată că apare blondul Olt ce vine de către Făgăraş şi, trecând pe la Turnu Roşu, intră în România.

De aici începe pasul Turnu Roşu. O strâmtoare aceasta între nişte dealuri, unde în unele părţi abia este atâta loc ca să treacă Oltul, căci şoseaua, la dreapta râului, mare parte e tăiată de stâncă. Mulţime de izvoare îţi ofer băutură cristalină şi râuri sprintene se revarsă în Olt, spălând întâi lână, de care p-acolo se face mare comerciu. Şoseaua, făcută pe malul râului, fireşte că trebuie să fie sclava capriţului acestuia sau mai bine a muntelui la a cărui picioare se află; cum acesta se-ncovoaie în dreapta sau în stânga, aşa curge şi râul şi astfel îşi ia direcţiunea şi şoseaua. Acesta, fireşte, deschide călătorului la fiecare cotitură câte o panoramă nouă, una mai deschisă, alta mai mică, nesemănând nici una cu cealaltă, reprezintând în total variaţiunea cea mai plăcută.

Tot desfătându-ne astfel, sosirăm la admirabila vale a Lotrioarei. Eram la graniţă. Acolo ni se dete un certificat de trecere. Cele trei porţi ni se deschiseră şi trecurăm în teritoriul neutral. În câteva minute sosirăm la graniţa română. Un curcan cu puşca la umăr era santinela. Arătarăm la post certificatul şi, văzând acolo mai mulţi curcani, întrebai de unul:

– Fost-ai la Plevna?

– Eu am fost, răspunse cel de lângă el.

– Să trăieşti! îi ziserăm noi.

Apoi trecurăm singura poartă şi ne aflarăm pe pământul României libere...

Zidirile române de la graniţă sunt simple. Câteva case, între cari locuinţa căpitanului, a vameşului, la care dl Sion trase-n gazdă, poşta şi un birt. Totul formează un cătun: Râul Vadului.

Intrarăm în birt. Cerurăm ceva băutură specială românească. Birtăşiţa, o ţărancă tânără, ni deschise o odaie separată, arangiată după model răsăritean şi ne servi „mastică“. Gustarăm; era un fel de răchie. Noi însă mai mult ne interesam de costumul ei. Dar nu puturăm să facem studiu mai lung, căci nişte căruţaşi din afară o chemară să le facă „ciorbă de zarzavat cu franzele“.

Ieşirăm şi noi şi unii ne cumpărarăm tutun, care este mai scump decât la noi; iar alţii se duseră la oficiul poştal ca să trămită acasă câte o cartă de corespundinţă „din România“. Făcurăm apoi cunoştinţa cu dl căpitan de la graniţa română, Mihail Mateescu, care ne invită în mod ospital la sine şi ne arătă armătura celor trei sute de curcani cari stau sub comanda D-sale, din cari însă în fiecare săptămână numai câte 25 se află sub arme şi astfel statul numai atâta ţine. Armele toate sunt după sistemul cel mai nou. Asemenea ne arătă şi uniformele feciorilor. Privirăm toate, ma şi încercarăm câte o căciulă de Mihai, cum ni s-ar şedea de am fi şi noi curcani.

Într-aceste, societatea noastră se spori. Mai vini o trăsură, nu tocmai de la Sibii, dar cu dorinţa d-a face şi cei ce se aflau în ea vro escursiune. Mai vini încă şi a treia trăsură. Şase muzicanţi din banda de la Abrud. Fireşte că nu ezitarăm mult, ci pornirăm a ne căuta un loc de petrecere în pădure.

Dl căpitan, rugat de noi, primi ospitalitatea noastră. D-sa ne conduse la o luncă frumoasă, unde trecurăm pe lângă un izvor însămnat cu o piatră pe care se află următoarea inscripţiune: „1877. Memoriei lui Ioan Brătiano. Vrangali.“ Ne aşezarăm apoi în acea luncă frumoasă şi la sunetul muzicei ne ospătarăm frăţeşte şi cu veselie. Aici nu mai băurăm cu trestia, căci de la birt căpătarăm un trăgaci. Se înţelege că ziserăm şi toasturi şi că primul s-a închinat în sănătatea regelui României.

Pe când ne petreceam mai bine, apăru iarăşi trăsura dlui Sion. Numaidecât se dete comandă ţiganilor să cânte *Mult e dulce şi frumoasă limba ce vorbim!* Şi când trăsura ajunse în dreptul nostru, toată societatea sări în picioare de pe pajiştea verde şi salută cu vivate pe poetul care se depărtă de la noi.

Dar noi mai rămaserăm. Şi fiindcă ne petreceam atât de bine (s-a şi danţat „Căluşerul“), deciserăm să eternizăm aceasta petrecere şi deterăm luncei în care ne aflam numele de „Lunca libertăţii“.

Însă oricât de bine ne petreceam, totuş voirăm să vedem şi un sat din asta parte a României. Plecarăm dară. Pe cale, în vârful dealului, un monument ne atrase atenţiunea. Cu multă trudă ne urcarăm pân-acolo. Era un monument rădicat la 1717 de Carol VI întru onoara lui Eugen de Savoia, carele a învins acolo pe turci.

În zece minute ajunserăm în satul Câineni, situat pe malul de dincoace al Oltului, pe un şes, care acolo se lărgeşte puţintel. Satul ni se părea sărac. Dincolo de Olt, asemene e un sat cu numele Câineni, dar n-avurăm timp a trece dincolo. Ca totuş să nu ducem somnul Câinenilor, mai şezurăm şi la ei la un scaun de odihnă, apoi, fiindcă se întuneca, plecarăm către Sibii, unde sosirăm la o oară şi jumătate după miezul nopţii.

Ziua aceasta trecu iute, dar ne imprimă suveniri dulci şi aceste le dătorim dlui Ulain, care a aranjat aceasta frumoasă escursiune.

LA SINAIA

Frumoasele sărbători de la Braşov au trecut, imprimându-ne suveniri neşterse. Numai un dor mai aveam: d-a merge la Sinaia. O încheiere mai nimerită a zilelor de plăceri nici că se putea întipui. Aceasta escursiune avea să fie ceea ce este la sfârşitul unei piese: tabloul feeric.

Era duminică demineaţa la 6 oare când societatea din care făceam parte se-ntruni la gara Braşovului. Fireşte că toţi ne aflam sub impresiunea unei presimţiri dulci, care ne promitea desfătarea cea mai înaltă. Eu mai trecusem pe la Sinaia, mergând la Bucureşti şi vinind, niciodată însă nu mă oprii acolo; tot ce cunoşteam din ea era partea ce se vede de la gară; dar tocmai aceasta vedere admirabilă îmi deşteptă şi mai mult dorinţa d-a cunoaşte toate frumuseţile acestei locuinţe de plăceri, despre care auzisem şi cetisem atâte laude şi cuvinte de entuziasm.

În fine trenul porni. În dreapta şi în stânga ni se ofereau vederile cele mai frumoase, dar nu ne interesam de ele, Noi ne aşteptam la un ce mai frumos şi desconsideram ceea ce vedeam în giurul nostru. Astfel ajunserăm la staţiunea primă, Dârste.

De acolo terenul începe să se ridice. Locomotivul apucă să fume mai greu. Ne urcam la deal. De ambele părţi se părândau panoramele cele mai ademenitoare. Dealuri cu păduri verzi, mai apoi munţi pleşuvi, colo în depărtare Bucegiul cu fruntea sa căruntă; de altă parte, văi umbroase, presărate cu sate, coline udate de râuri cristaline.

Dar iată o cotitură ne-a închis vederea de mai-nainte. Nu mai zărim satele, văile au dispărut; ba şi dealurile ş-au schimbat îmbrăcămintea de stejar, brazi purure verzi ne-mbălsămează aerul; numai Bucegiul, regele munţilor, a rămas fidel şi parcă veghează de noi, cari ne urcăm tot mai sus.

Calea se-ncovoaie pe vale-n sus, încungiură dealuri, trece prin tuneluri, dintre cari unul e de 942 metri lung; noi fugim de la o fereastă la alta să vedem schimbarea tablourilor din ce în ce mai frumoase şi iată că deodată pe vârful unui deal zărim prima sentinelă română, un curcan cu puşca la umăr. Suntem la graniţă.

Peste câteva momente sosim la Predeal. Punctul cel mai nalt al liniei ferate ce trece Carpaţii. Staţia internaţională între Ardeal şi România. Ni se vizitează [sic!] pasapoartele şi se caută geamantanele dacă nu conţin

ceva de contrabandă. Umblăm de la Tanda la Manda, de la solgăbirău la poliţia română, în sfârşit trecem prin acest purgator şi ne preumblăm pe pământul României libere.

Aici, fireşte, totul ne interesează mai mult: cer, pământ, dealuri şi văi, oameni, limbă şi port. Dar nu putem face studii, căci satul e departe de gară; deci ne mulţămim cu ceea ce vedem aici: un haos internaţional. Gara e mare şi frumoasă. Ceea ce a uimit pe un prieten ungur este că inscripţiunile tuturor birourilor d-aici sunt făcute deasupra româneşte şi dedesubt ungureşte.

După pauză de jumătate de oară, trenul porni şi, mai oprindu-se la două staţiuni, dintre cari la Azuga este fabrică de sticle, cam la 9 oare, după o cotitură de deal, ni se prezintă o suprindere admirabilă: eram la Sinaia.

Sus în vârful Carpaţilor uriaşi, în mijlocul codrilor sălbatici, la umbra stâncelor izbite de fulgere, o minune a civilizaţiunii, un oraş de vile şi oteluri pompoase. Un cuib de rai pământesc.

Câteva momente stăm uimiţi de surprindere şi numai după aceea ne dăm seama de cele ce vedem. Ne aflăm într-un bazen împresurat de munţi. La stânga noastră se nalţă nişte dealuri cu păduri umbroase, cari îşi scaldă picioarele în râul Prahova, ce spumegă la vale. Fără voinţă, ni se-mprospătează în memorie şirele din cântecul:

....
Prahova plângea la vale,
Vulturii ţipa pe stânci.

La dreapta, pe coasta dealului şi pe diverse coline, în grupe şi singuratice, se-nalţă surprinzător nişte vile admirabile, hoteluri pompoase şi locuinţe mai modeste. Unele mai cochete, gătite după moda nouă, ne surâd ademenitor; altele, mai conservative, ne înfăţişează gusturi antice; şi iarăşi altele corespund numai trebuinţelor vieţii.

Îndată la gară, pe un platou înalt, ni se impune vederii impozantul Otel „Caraiman“, numit astfel după muntele cu acelaşi nume, ce-şi ridică fruntea-n nori la dreapta noastră.

Mai în sus zărim mănăstirea, unde tocmai se ţine serviciul divin. Ne urcăm şi noi acolo. În frunte fâlfâie tricolorul român. La poarta mănăstirii e un post de gardă; deasupra porţii din afară e încadrat portretul regelui, dinlăuntru al reginei. Regele şi regina au reşedinţa lor provizorie în mănăstire.

Intrăm în biserica mică. Acolo găsim un public ales. Regele şi regina asemenea erau prezenţi. Suveranii steteau în jos de strana din dreapta, regina într-un scaun de onoare, iar regele jos pe piatră; înaintea lor, pe pământ, două perine pentru îngenunchiare, una mai naltă pentru regina,

cealaltă mai mică pentru regele. Regina era în costum național, care îi ședea foarte bine, ținând în mână mănușile. Regele în uniformă de militar.

Am mai văzut pe regina, ba chiar am avut și onoarea d-a-i fi prezintat. De atunci însă trecură mulți ani; în acest interval, cetii de multe ori că Maj [estatea] sa e suferindă, deci mă așteptam s-o văd și de astă dată palidă. Însă o găsii deplin sănătoasă, cu fața rumenă și cu o espresiune plină de freșcheță!

Și cum stetea astfel înaintea altarului, cuprinsă de pietate sântă, înălțând rugăciuni ferbinți pentru poporul a cărui regină este, eu și cei din giurul meu o priveam emoționați. Vedeam nu numai pe regina adorată, însăș o decoare a tronului român, dar și pe celebra scriitoare Carmen Sylva, care a câștigat acelui tron o aureolă nouă. Vedeam femeia providențială, care prin o inspirațiune divină știe să îndeplinească atât de frumos sublima misiune de regină și să întrunească aceasta atât de gingaș cu vocațiunea de poetă. Vedeam regina coborâtă între popor și poeta urcată la tron...

Lângă regina steteau două din damele sale de onoare, asemene în costum național. Apoi dnii: principele Dimitrie Ghica, Gr. Cantacuzen, generalul Theodori, mai mulți ofițeri înalți și alții.

La sfârșitul serviciului divin, întâi regele, apoi regina sărutară sântele icoane, luară nafură și ieșiră. Înaintea bisericii se opriră, conversând cu cei din giur. O copilă se apropiă de regina, sărutându-i palma; Maj [estatea] sa se aplecă la dânsa, adresându-i vorbe afabile. După conversațiune de câteva momente, suveranii se retraseră în apartamentele lor în mănăstire.

Noi pornirăm pe deal în sus să vedem castelul regesc, care acuma se clădește. Mergând pe lângă râu, în curând sosirăm acolo. Un punct admirabil acesta. Se vede că l-a ales o poetă. P-o colină frumoasă se-nalță castelul; de-a dreapta, piscurile pleșuve ale Bucegiului, la spate o frumoasă pădure de brazi, în fața o pagiște verde, căreia râul Peleș îi șoptește mii de povești încântătoare, în stânga o priveliște dumnezeiască spre valea ce se ascunde între munți, ca s-o fecioară în brațele amantelui său.

Aici între acești munți, regina-poetă s-a căutat mângâiere pentru suferințele mamei. A rătăcit de multe ori spre Peleș, în sus către St. Ana, ascultând tainicele șoapte ale valurilor pârâului, și-acele i-au destăinuit o lume nouă, plină de farmec, căci „dacă stai mult lângă Peleș, așa de mult ca de stătut ce stai să uiți lumea, auzi cu totul deslucit cântările zânelor. Chiar se ivește din când în când o zână, care, plutind pe o frunză mare și lată de-a lungul Peleșului la vale, alunecă din treaptă-n treaptă peste cascadele apei și privește cu ochi voioși la lume. Dar nu poate să o vază

decât acela care s-a născut pe la toacă *și n-a avut niciodat vrun cuget rău în sufletul lui.*“*

Și astfel ființa care „n-a avut niciodată vreun cuget rău“ a văzut zâna, a ascultat poveștile ei și ni le-a spus nouă. Astfel viniră-n lume „poveștile Peleșului“, cari ne poartă pe Vârful cu Dor, ne spun întâmplarea Furnicei, ne povestesc de Piatra Arsă, Jipii, Caraimanul, Peștera Ialomiței, Omul, Valea Cerbului, Cetatea Babei, Ceahlăul, Valea Rea. Tot munți și văi din giurul Sinaiei.

Castelul, care coastă pân-acuma vro trei milioane de franci, încă nu e gata cu totul, dar se vede că are să fie un cap-de-operă arhitectonică. Regina petrece deja mult într-însul, acolo și dejună. Chiar și când îl admiram noi, sosi Maj [estatea] sa în trăsură ușoară, având lângă sine o damă de onoare, iar o domnișoară ședea pe capră lângă vizitiu...

Nefiind permis să vizităm interiorul strălucit al castelului, plecarăm să vedem punctele mai interesante ale Sinaiei, apoi coborârăm la vale; la mănăstire ne oprirăm, căci chiar se schimbau posturile de pază. Soldații se coborâră din baracele lor de pe deal, cu muzica în frunte și, cântând imnul român, se făcură schimbările.

Dinaintea mănăstirii, ochiul iubitor de priveliști frumoase are desfătarea cea mai plăcută. De aici vezi cele mai multe clădiri. Punctul cel mai impozant se ofere jos la picioare, unde se răsfață Otelul „Caraiman“; înaintea acestuia se întinde o pagiște mare, în mijlocul acesteia un lac în care cade torentul unei fântâni săritoare.

Mai sus, altă fântână săritoare, iar în stânga zărim un chioșc, unde după-miazăzi cântă muzica militară, pe când lumea se-nșiră la o horă, la care iau parte toți: dame, domni și popor.

Tot la stânga se află două localе publice: casina și stabilimentul de băi, foarte elegant, curat și după cerințele cele mai nouă.

În estrema stângă se vede vila prințului Dimitrie Ghica, lângă aceea un atelier fotografic, mai spre noi niște bazare, jos la picioare câteva oteluri, unde se vând covoare și costume naționale, și în dreapta noastră o grupă mare de vile, oteluri și clădiri publice și private...

Ne coborârăm și făcurăm o preumblare lungă printre aceste zidiri frumoase, unde furnică lume multă, venită și de la București cu trenuri de plăcere. Dintre vile, mai remarcabile sunt a lui Florescu, Cantacuzen, Duca etc. Este admirabil ce frumuseți a creat mâna omenească aici, unde înainte cu câțiva ani nu esista decât mănăstirea sus. S-au cheltuit milioane și tot mai are să se cheltuiască, pentru că nu e totul sfârșit; vilele sunt gata, dar cele mai multe n-au încă parcurile și grădinele arangiate.

* *Poveștile Peleșului* de Carmen Sylva, pag. 5, 6. (n.a.).

Sinaia are să devină din an în an mai frumoasă şi desigur va fi unul din cele mai încântătoare locuri de plăceri în Europa...

La dejun ne duserăm în Otelul „Caraiman", unde pe terasă se afla un public ales şi cânta o muzică română. Abia căpătarăm loc la o măsuţă. De-aici în sus spre munţi se ofere o vedere din cele mai pitoreşti...

După-miazăzi la patru oare începu să cânte în chioşc muzica militară. Lumea se-adună din toate părţile la plimbare. Aici văzurăm costumul naţional reprezintat în sute de nuanţe, căci mai toate damele purtau costum naţional. Cele mai multe erau din România, dar văzurăm câteva şi din Transilvania, cari formau o variaţiune foarte drăgălaşă în concertul general.

Alta vedere interesantă era uniforma ofiţerilor, care asemene atrăgea mult atenţiunea, mai ales a celora care o vedeau pentru prima oară.

„Hora" de asta dată nu s-a jucat. Astfel am fost lipsiţi d-a vedea aceasta espresiune democratică a petrecerilor din Sinaia.

Muzica cânta încă în chioşc când se dete signalul de plecare spre Bucureşti. Având şi eu acolo afacere, grăbii la gară şi peste zece minute părăsirăm Sinaia, dar suvenirea ei nu ni se va şterge niciodată.

LA CAPĂTUL LUMII

În sfârşit am ajuns şi acolo, unde niciodată n-am crezut să ajung. Am fost la capătul lumii. Aşa zău, nu glumesc, am fost chiar acolo.

D-voastre surâdeţi şi clătinaţi din cap, dând astfel espresiune îndoielii că ar esista undeva vrun capăt al lumii.

Da, vă pricep. Şi eu eram de părerea aceasta şi credeam că vorba aceasta nu e decât o invenţiune a cutărui Păcală de cătană cu obşti, care a umblat multă lume şi-mpărăţie, ş-apoi, rentors acasă în satul său, povesteşte în şezători că el a umblat aşa de departe, încât a ajuns până la capătul lumii, acolo s-a lungit pe o stâncă şi ş-a legănat picioarele în văzduhul prăpastiei cre se-ntindea înaintea lui.

Acuma, însă, cred că şi lumea are capăt. Am fost şi eu acolo. L-am văzut.

Şi trebuie să vă spun din capul locului că a merge pân-acolo este o adevărată plăcere, mai ales dacă te poţi duce cu o societate atât de plăcută ca şi mine şi că acolo găseşti desfătarea cea mai înaltă.

Dar ca nimene să n-alunece a presupune că fac numai glumă, vin a vă descoperi unde se află capătul lumii. Dincolo de Beiuş, la depărtare cam de trei oare, unde zace orăşelul muntean Băiţa. Iată o descoperire mare.

Nici eu n-am ştiut aceasta până ce n-am ajuns acolo. Şi cum am ajuns? Din întâmplare. Încheindu-se adunarea din Beiuş a Societăţii pentru înfiinţarea unei şcoli române de fete în Oradea Mare, câţiva înşi formarăm o mică societate spre a face escursiune la unul din punctele cele mai interesante din giurul Beiuşului.

Alegerea era cam grea, căci părţile Beiuşului ofere atâte locuri de plăcere, încât turistul se află în mare-ncurcătură voind să prefere oarecare din ele. Munţi, văi şi peşteri ne invită să admirăm farmecile lor, căci Beiuşul are o situaţiune din cele mai plăcute. Pe un şes spălat de Crişul Negru şi de alte râuri, încungiurat de dealuri şi munţi, tot omul îşi poate găsi acolo ceea ce îi place mai mult.

Noi ne-am ales Băiţa, ca apoi de acolo să facem o altă escursiune până la Portale şi doară până la originea Crişului.

Era după o noapte de bal, când societatea noastră în 6 trăsuri porni la aceasta cale de desfătare. Dar fiindcă era după un bal care ţinu până dimineaţa la 5 oare, terminul nostru de plecare fixat pe 6 oare se amână până la 10. Era mare greutate s-aduni pe bărbaţi; damele toate se gătară la moment, ba îngrijiră şi de ale merindei.

Timpuriu sau târziu, destul că plecarăm veseli. Aveam mai multe motive d-a fi veseli: suvenirile unui bal frumos, societatea drăgălaşe şi impresiunea ce ni înfăţoşa tabloul care se prezinta vederilor noastre.

La spate, Beiuşul; în faţa noastră un semicerc de munţi, care închide în sine o vale întinsă pe care înaintam. Colo-n cele dealuri din stânga s-ascunde peşterea Meziadului, una din cele mai frumoase peşteri europene, despre care am scris şi eu în foaia aceasta la 1880; mai încolo minunata Stâna de Vale, loc de cură climatică ce are un viitor mare; în sus Petroasa cu poziţiunile sale romantice, apoi în depărtare munţii nalţi, umbroşi sau pleşuvi, cu mii de frumuseţi ascunse, dintre cari fălosul Bihor îşi înalţă fruntea, privind galeş la Găina ce se ridică lângă el. Un impozant tablou, ce nu se poate nici schiţa cu un condei de foiletonist.

Şi pe când noi admiram aceste frumuseţi, fără să ştim ne urcam tot mai sus cu şoseaua bine întreţinută şi iată că sosirăm la comuna Rieni. Aici ţinurăm o pauză scurtă şi-apoi continuarăm calea pe un platou mai nalt având în stânga o vale presărată cu sate, unde curge Crişul Negru.

De aici călătoria devine din ce în ce mai romantică. La comuna Ştei, părăsim şoseaua ce duce spre Vaşcău* şi, trecând o colină, ne coborâm în valea în care se află comunele Câmpanii de Jos, Câmpanii de Sus, Fânaţa. Aici este şi o peştere interesantă, dar noi nu ne oprim, ci înaintăm, tot la ţărmurea râului în sus, la picioarele dealului ce închide

* În text: Vaşcou (n.ed.).

vederea noastră şi n-avem să ne delectăm decât în nucii şi cireşii ce ne ofer umbra lor la tot momentul.

În sfârşit, încă o cotitură şi iată-ne-s la Băiţă. Ne aflăm în o strâmtoare de dealuri, unde câteva luni nici razele soarelui nu pătrund. De aici nu poţi merge mai departe cu trăsura, că nici drumuri nu mai sunt; *aici e capătul lumii*. Băiţa se împarte în două: întâi satul, apoi orăşelul montan, ambele cu acelaşi nume. Are două strade pe cari le desparte râul ce curge între ele. Locuitorii sunt băieşi: de naţionalitatea nemţi şi români. Biserica cea catolică s-a clădit încă pe timpul împărătesei Maria Teresia.

Descălecarăm la otel şi fiindcă trecură două oare după-miazăzi, despachetarăm merindele şi deşertarăm butoiaşul cu vin ce duserăm noi. Rezultatul fu că unii dintre noi nu mai voiră să vină mai departe, declarând că ei sunt satisfăcuţi cu cele văzute pân-acuma. Dar majoritatea era de altă părere şi în scurt timp pornirăm toţi pedestru în sus spre Portale.

Aici începu partea cea mai frumoasă a escursiunii noastre. Noi ne urcam între două dealuri nalte, la ţărmurele râului care şerpuia jos în prăpastie, formând zigzaguri fantastice şi deschizând la toate cotiturile câte o panoramă nouă, una mai frumoasă decât alta, încât nici nu puteam să admirăm de ajuns una când ni se prezinta alta. O vale dumnezeiască aceasta, în care susurul râului, izbirea cataractei, freamătul codrilor, cântecul paserilor, doina ciobanilor, glumele societăţii noastre pedestraşe, reflectându-se de pe stânci, se ascundea în umbra melancolică a pădurilor seculari...

Trecurăm lângă topitoare, unde se scoate din petri argintul, arama şi plumbul; apoi deterăm pe altă cale mai îngustă în stânga ce duce în sus pe coasta dealului numit Cicera. Aici eram în fundul codrilor, de unde nu vedeam nici cer, nici soare, ci numai prăpastia (numită de popor: Valea Coşurilor) ce la dreapta noastră devinea din ce în ce mai înfricoşată. Un pas greşit, o lunecare pe frunzele lucii şi te rostogoleşti în abis. Societatea devine mai tăcută, toţi îşi grijesc de picioare, numai câte un „ah" şi câte un ţipăt lin se aude.

Era aproape şase oare când sosirăm la Portale, în limba poporului: Peşterea Coşului. O uimire generală ne produse aceasta minune a naturei. Ne aflam înaintea unui portal natural, mai mic decât cel de la Peşterea Meziadului, dar mai interesant din alt punct de vedere. Acest portal de 18-20 metri nalt şi de 6 larg, nu conduce în o peştere, ci din fundul ei te urci la înălţime cam de patru metri pe un platou care este întocmai ca scena unui teatru. Hala superioară e de 21 paşi largă şi 31 paşi afundă şi deasupra e deschisă.

Când plouă şi apa se adună pe munţi sau când zăpada se topeşte pe piscuri primăvara, pe aceasta gură a munţilor se varsă jos la vale un torent înspăimântător. Atunci, oh! atunci se joacă pe aceasta scenă cea mai înfricoşată dramă, la care însă nu pot asista oameni, ci numai stânci, copaci şi dealuri, fiinţe d-o forţă egală cu ceea ce a compus această dramă teribilă: natura.

Când noi ne aflam acolo, tocmai erau ferii, nu se reprezinta nici o astfel de dramă; vorbind în limba prozaică, era secetă şi apa abia se scurgea.

Durere, noi nu puteam să studiem timp mai îndelungat aceste creaţiuni gigantice ale naturei, căci se întuneca şi nu puteam hazarda scoborâşul la întuneric. Cântarăm dar un cântec românesc şi pornirăm în jos, renunţând şi d-a merge la izvorul Crişului.

Ieşind din desiş, se ivi luna dintre nori. Lumina ei melancolică ne înfăţoşa panoramele într-un colorit de noapte, da aripi fantaziei noastre, iar celor înamoraţi – nu era mirare dacă se aflau între noi şi de aceia – le fermeca şi mai mult vederea...

Seara la noauă sosirăm la Băiţa, obosiţi, dar încântaţi. Mai petrecurăm acolo vro două oare, apoi pornirăm cătră casă şi, dup-o frumoasă călătorie nocturnă, la 3 oare după miezul nopţii sosirăm la Beiuş, aducând suveniri plăcute din capătul lumii.

SUVENIRI BUCUREŞTENE

Impresiuni generale

De treisprezece ani nu fusesem la Bucureşti. Tocmai de atâţia ani duceam dorul revederii. În sfârşit, dorul meu s-a realizat. Primăvara trecută mi-a adus aceasta plăcere. M-am dus. Cum nu te-ai duce, când ai ajuns aşa aproape!? Dimineaţa la 4 oare pleci din Oradea Mare şi seara la 10 ½ soseşti în Capitala României.

Fireşte că acest zbor se face cu trenul accelerat şi nu cu acela care comunică de aici spre Seghedin şi care merge mai atât de încet ca şi progresul nostru cultural.

Pe acesta se zice că s-a întâmplat şi următoarea istorie hazlie:

Sosind trenul de la Oradea spre Seghedin, conductorul ceru biletele pasagerilor. Un domn îi dete un bilet de băiat. Conductorul îi făcu observaţiunea că biletul acela nu este pentru om mare.

– Ai dreptate, îi răspunse domnul. Biletul acesta este pentru copil, dar când am plecat eu din Orade eram încă copil, de atunci însă am îmbătrânit...

Va să zică m-am dus. Dar călătoria aceasta o faci cu atâta grabă, încât abia îţi rămâne timp să-ţi dai seamă de impresiunile făcute. Numai conversaţiunea pasagerilor îţi indică unde eşti: dacă auzi vorbindu-se ungureşte, poţi fi sigur că te afli printre românii din Ungaria; dacă conversaţiunea trece în idiomul nemţesc, îţi revoci în memorie că te afli în Ardealul românesc; şi dacă auzi multă vorbă franţozească, nu mai încape îndoială că ai trecut graniţa şi eşti în România...

Dar nici nu mă interesam mult de cele ce vedeam, căci gândul meu zbura departe, era deja acolo unde eu numai seara sosii.

Un amic mă aşteptă la gară şi peste câteva minute birjarul ne transportă repede printre nişte strade iluminate în centrul oraşului. Îndată aceasta intrare îmi oferi prilejul să văd că Bucureştii au făcut un mare progres de când n-am mai fost acolo. Mai mult, încă, mă convinsei în dimineaţa următoare, când luai uliţele de-a rândul şi făcui o revistă generală.

Mai întâi o luai pe Podul Mogoşoaii. Înainte cu treisprezece ani a fost strada cea mai frumoasă a Bucureştilor. Şi acuma ţine cont la aceasta numire. Cu tot dreptul, căci a progresat cu timpul, s-a împodobit cu multe de toate, cu clădiri frumoase, prăvălii elegante şi cu trotoare de asfalt. Ba şi numele şi l-a schimbat. Acuma se numeşte „Calea Victoriei". Aceasta stradă a fost martoră intrării triumfale a armatei române după luptele pentru independenţă la Plevna. De aici numele ei.

Multe case noauă, mari şi frumoase s-au înălţat, de atunci, aici; dar îndeosebi otelurile grandioase te surprind. Iată lângă noi, *vis-à-vis* de Zlătari, unde înainte cu treisprezece ani se pitula un han murdar, acum ne surâde cochet splendidul „Hotel de France", cu fasada în patru părţi, producând proprietarilor parale din toate laturile. Mai încolo, „Otelul Bulevard" ne invită să-i admirăm luxul şi confortul orăşenesc; dar n-avem timp, căci bulevardul pe care încă nu-l văzusem ne atrage atenţiunea.

Partea din jos de Calea Victoriei se numeşte Bulevardul Elisabeta şi se va întinde pân-afară spre Cotroceni, unde se află palatul de vară al regelui. Dar încă nu s-au făcut toate espropiările. Ne surprinde însă plăcut că grădina Cişmegiu s-a lăţit pân' la bulevard.

Partea de sus se numeşte Bulevardul Academiei. Privind spre dreapta, *vis-à-vis* de noi se nalţă frumosul palat al Universităţii, unde se adăposteşte şi Academia Română. Salutăm cu plăcere palatul muzelor şi ne-ndreptăm spre parcul dinaintea lui. Aici găsim iarăşi suprinderi: două

statue, a lui Mihai Viteazul şi a lui Heliade Rădulescu. Stăm la fiecare şi ne facem observaţiunile. Statua lui Mihai Viteazul ne înfăţoşează pe marele erou călare, ţinând în mână crucea, iar la pedestal se află două tunuri cucerite la Plevna. Statua lu Heliade reprezintă pe nemuritoriul reformator ţinând o cuvântare. Nici una din statue nu ne mulţămeşte deplin: a lui Mihai e prea mică, iar a lui Heliade, înfăţoşându-ni-l cu corpul plecat spre nainte, nu se pare destul de plastică.

Dar iată tramvaiul. Iarăşi un ce nou! Ne urcăm în el şi nu ne dăm jos decât în Teatrul cel „Mare". De când l-am văzut, şi acesta s-a făcut „Naţional". Cel puţin aşa stă scris în frunte...

Trecem mai în dreapta şi în scurt timp sosim la palatul regal. Tocmai se măreşte, i se clădeşte o aripă nouă, care are să fie a reginei. Palatul acesta şi aşa va fi numai interimal, se va face altul cu totul nou şi în loc mai potrivit. Acest loc, după părerea mea, ar fi Dealul Mitropoliei; dar nu cred să întrebe cineva svatul meu, nici nu-l spun dară.

În sus de palatul regal, iarăşi un otel nou ni se impune vederii, „Otelul Imperial" al lui Labes. Grandios! Decorat pompos. Pretotindene eleganţă şi lux.

Ci iată colo-n dreapta o grădină publică, îngrădită cu gratii de fier. Şi aceasta e nouă! Înainte cu treisprezece ani acolo era biserică. Numai numele i s-a păstrat. Şi astăzi i se zice „La episcopie". Dar într-însa altă lume se plimbă şi cu alte gânduri.

Luăm o birjă, facem o cursă la Şosea. Am vinit prea timpuriu. Lumea vine mai târziu, după-miazăzi pe la 5-6 ore. O să vinim atunci. Dar totuş stăm niţel. A! ce mari au crescut arborii de atunci!

Ne rentoarcem pe alte strade. Pretotindeni înnoiri, pretotindeni progres. Nu e stradă în care să nu se clădească în mai multe locuri. Sosim la Dâmboviţa şi ne dăm jos.

Aici schimbarea e uriaşă. Murdarul şi neregulatul râu e regulat. Cu cheltuieli enorme s-au espropriat o mulţime de clădiri şi s-au făcut un curs mai drept râului, despre care nu ştiu cum a putut să cânte poetul:

Dâmboviţă apă dulce
Cine-o bea nu se mai duce!

Un amic, pe care cetitorii „Familiei" îl cunosc bine din locul acesta, mi-a explicat planurile cari au să se traducă în realitate pe ambele maluri. Şi atunci, când acele se vor realiza, Bucureştii vor dobândi multe frumuseţi.

Una din acele este deja gata: Biserica domniţei Bălaşa, clădită lângă Spitalul Brâncovenesc, în a cărui curte se ridică statua domniţei Bălaşa, fiica principelui Brâncoveanu, care a întemeiat acest spital, una din adevăratele mândrii ale Bucureştilor. Biserica domniţei Bălaşa merită a

fi vizitată de tot călătorul care se duce la Bucureşti. Stilul oriental, împodobit cu lux, va atrage totdeauna interesarea.

Toate aceste le vizitarăm numai în fugă, rezervându-ne pentru altă ocaziune unele studii mai afunzite, căci deja simţeam că ne-am ostenit.

Şi fiindcă şi d-voastre, amabile cetitoare şi iubiţi cetitori, aţi obosit alergând cu mine, poftim cu noi în o restauraţiune!

Şi fiindcă suntem la Bucureşti, să ţinem şi noi obiceiul ţării, să mâncăm bucate româneşti! Daţi-mi voie dar să vă conduc în Strada Covaci, *vis-à-vis* de redacţia „României libere", la restaurantul Iordachi Ionescu, unde mă conduseră şi pe mine amicii mei!

Iată tarifa, sau, precum i se zice acolo, „profesiunea de credinţă". Poftim, alegeţi!

I. Supe: Ciorbă de miel, de perişoare, de crap, de mânătărci şi de zarzavat.

II. Mâncări: Iahnie de crap, de fasole, de mânătărci, de caracatiţă turcească; capama de limbă; ciulama de pui, de rănichi, de ciuperci; tuslama de burtă, pacea de picioare de viţel, ghiveci la cuptor, musaca de pătlăgele vinete, ostropelă de pui, plăcintă de drob, pui cu conopidă, sărmăluţe cu iaurt.

III. Fripturi: Fleică de vacă, caracută friptă, salam prăjit.

IV. Prăjituri şi altele: Iofca de brânză, caimac proaspăt, iaurt de casă...

... Poftă bună!

O SĂPTĂMÂNĂ ÎN BĂNAT

(Bocşa Montană, Bocşa Română, Dognecea, Ticvaniu Mare, Oraviţa, Marila, portul, jocul, corul plugarilor, Marcoveţ, Kudritz, Vârşeţ, concluziune)

Uzând de adunarea din Bocşa Montană a „Societăţii pentru fond de teatru român"[1], făcui o scurtă escursiune prin Bănat, în părţile Oraviţei, pe unde n-am fost de unsprezece ani şi de unde atunci mi-am adus suveniri plăcute.

Asemenea suveniri duceam şi la Bocşa Montană, unde prietenia şi ospitalitatea ne-a produs momente neuitate. Bocşa Montană, orăşel în comitatul Caraş-Severin, este un emporiu al Societăţii căilor ferate austro-ungare, care totdeauna întâmpină cu afabilitate pe cei ce se duc acolo. Ea şi pe timpul adunării noastre a pus la dispoziţiunea întregului

public românesc un tren gratuit, cu care făcurăm escursiunea până la Ocna de Fier.

Elementul precumpănitor aici este cel german, de aceea se şi numeşte Deutsch-Bogschan; dar şi familiile germane luară parte la festivităţile noastre sociale, la reprezentaţiunea teatrală şi mai cu seamă la bal.

Poporaţiunea română locuieşte în Bocşa Română, vecinătate imediată; asemenea şi satele din giur mai toate sunt curat româneşti.

Bocşa Montană e centrul unui district. Aici se află judecătoria şi pretura cercuală. Situată între dealuri, ea are o poziţie romantică, în care şuieratul locomotivelor şi susurul râului Bârzava emulează necontenit, stricând şi curăţind aerul. Strada principală ne surprinde cu mai multe case mari şi frumoase şi cu un otel cu etagiu, „La cerbul de aur", construit după planul arhitectului român dl Diaconovici. În etagiul acestui otel se află şi o sală spaţioasă pentru baluri şi alte întruniri; jos e cafeneaua şi casina română, unde am văzut toate ziarele noastre. Ceea ce mai trebuie să notez este muzica escelentă, care cântă cu multă simţire şi ştie multe piese româneşti.

Încheindu-se toate festivităţile, arangiate cu zel neobosit de comitetul de primire, în frunte cu dnii Iuliu Petricu, Ioan Budinţan, Mihai Rusu, dr. Corneliu Diaconovici, Aurel Diacon, Ioan Marcu şi alţii, plecarea noastră se fixă pe dimineaţa următoare; dar ospitalitatea ne zădărnici hotărârea. Preşedintele comitetului de primire, dl Iuliu Petricu ne pofti la masa sa, dimpreună cu alţi amici ai săi veniţi din alte părţi. Primirăm cu condiţiunea ca după-miazăzi la 3 să putem porni. Ni s-a promis că vom putea. Şi rezultatul? O masă ospitală, afabilitate de model din partea doamnei şi a întregei familii, societate plăcută, toasturi; după-masă un concert improvizat de către dşoarele din casă, cea mai mare cu violina, cele mai mici acompaniând cu pianul; şi o ploaie uşoară care mijgăia afară; toate ne îndemnau să mai amânăm plecarea şi tot amânând-o, pornirăm tocmai la patru oare dimineaţa.

Ploaia încetase, ceriul era senin, plin de stele, când porniră cele două trăsuri din cari se compunea societatea noastră. Ieşind din Bocşa Montană, intri îndată în comuna Vasiova şi din aceea în Bocşa Română, situată tocmai la intrarea unui defileu în dealuri şi d-acolo-n munţi. De aici-nainte începe un şes spre Timişoara şi Torontal, părţile cele mai roditoare ale Bănatului. Bocşa Română are înfăţişare de orăşel, căci posede strade regulate şi case frumuşele, îndeosebi biserica ofere o vedere mulţămitoare. Aici se face şi alegere de deputat pentru dietă; unde şi la alegerea trecută a fost o luptă mare între candidaţii dnii Coriolan Bredicean şi Tisza László.

Calea noastră ne conducea în stânga spre dealuri, unde naintam pe o şosea serpentină şi bine întreţinută de către Societatea calei ferate, care primeşte de la stat despăgubiri pentr-aceasta. Urcându-ne tot în sus, apoi coborând la vale, după ce făcurăm o partie romantică, încă înainte de şapte ore zărirăm în vale comuna Dognecea, situată în zigzaguri, de ambele părţi ale râului ce curge la vale.

Satul aparţine societăţii numite, care are şi aici stabilimente şi o mulţime de lucrători şi funcţionari, cari locuiesc în casele frumoase ale societăţii, dând aceste satului un aspect de civilizaţiune. Lucrătorii şi funcţionarii sunt români, nemţi şi boemi. Primarul e un român zelos, care şi pentru fondul teatrului a făcut o colectă cu rezultat bun.

După un dejun oferit de dl Ioan Popovici, amploiat al călei ferate, ne continuarăm călătoria. De-aci-ncolo dealurile descreşteau şi-n urmă înaintam p-un şes înzestrat cu sate şi spălat de râuri cristaline, în cari ţărance române *lau* haine şi cântau doine de jale.

Ajunserăm la Ticvaniul Mare, unul din cele mai frumoase şi mai bogate sate româneşti din Bănat. Inima-ţi râdea de bucurie văzând casele care de care mai mare şi mai curată, dar toate acoperite cu cărămizi sau cel puţin cu şindile; curţile lor cu grajduri mari şi cu vite frumoase şi-n sfârşit poporul în *ţoale* curate, mulţămit şi plin de viaţă. Simţeam un bold care mă îndemna să strâng fiecăruia mâna şi să-l felicitez, zicându-i cu mândrie: „Aşa să fie pretotindene poporul meu românesc!"

Într-una din zilele următoare mai făcui o escursiune în comuna aceasta şi cercetai pe r[e]v[erendi]s[imul] d[omn] protopop Dimitrie Rusu şi pe comerciantul dl Toma Stanca, români neaoşi, cari mă informară despre comuna lor. Şi pe când părintele protopop îmi vorbea cu entuziasm despre Ticvaniul Mare, dl Stanca îi obiectă: „Dar părinte, d-ta spui tot de cele frumoase, pe când noi avem şi slăbiciuni!" Fireşte că vor fi având, dar a le recunoaşte încă este virtute. Am văzut că au o biserică frumoasă, şcoală de model şi mi s-a spus că, mai an, murind un poporean a lăsat bisericei şi şcoalei 10.000 fl[orini].

De-aici încolo un aleu de plopi încadrează drumul mai până la Cacova, ţinta călătoriei noastre în ziua aceea.

Când sosirăm erau unsprezece ore şi tocmai zi de târg. Dar târgul se spărsese. Regretai că târgoveţii s-au împrăştiat, căci astfel nu putui să văd portul poporului din giur, dar mai târziu fui recompensat deplin!

Cacova este un sat nu mai puţin frumos decât Ticvaniul Mare; are nişte strade şi mai regulate, case frumoase şi mari, acoperite cu cărămizi sau şindile, vro două edificii domneşti şi o şcoală frumoasă. Situată pe coasta unui deal, vârful acestuia ne ofere vederea cea mai pitorească. Jos se-ntinde o vale frumoasă, în care se răsfaţă râul Caraş, mânând o

mulţime de mori; faţă de noi se-nalţă munţi, în fruntea lor cu Semenicul, muntele cel mai nalt în Banat, despre care poporul povesteşte o mulţime de tradiţiuni; la picioarele dealurilor ne surâd satele înflorite Ticvaniul Mic, Rachitova, mai încolo zărim gara Oraviţei p-o dâlmă ce ne-ascunde oraşul, în dreapta Broşteni, mai încoace Greovaţ şi cu totul în dreapta vederea se perde în dealurile ce se-ntind până la Biserica Albă şi spre Dunăre.

În ziua următoare vizitai şcoala; ieşii mulţămit, căci aflai un edificiu mare, localuri spaţioase şi luminoase, rechizite şcolare, învăţăcei de ambele sexe în număr mare şi învăţători harnici. În clasele superioare, zelosul învăţător, dl Traian Linţa, a improvizat şi un mic esamen.

A treia zi făcurăm o escursiune la Marilla, care este un loc de cură climatică între munţii din sus de Oraviţa. Trecurăm Greovaţul, oprindu-ne câteva momente la notarul comunei, dl Alesiu Popovici, apoi prin Oraviţa lungă, care a înaintat mult de când am văzut-o, ne urcarăm drept la Marilla.

O şosea bine făcută şi bine conservată duce sus în munţi, urcându-se tot la malul unui pârâu care clocoteşte spumegând la vale. Tablourile cele mai pitoreşti se impun vederii la fiecare moment, privind în jos, înainte şi-napoi. Dar timpul nu era favorabil, căci se lăsase o negură, încât nu puteai vedea la douăzeci de paşi. Nu trecu mult şi ajunserăm în brădet şi, dând p-o cale laterală, tot între brazi, ne coborârăm într-o vale strâmtă. Aceasta se numeşte Marilla.

Numirea nu este nouă, căci i-a dat-o poporul de mult. Dar stabilimentul de cură s-a făcut numai în anii trecuţi. Un otel cu două etagiuri este menit pentru oaspeţi, tot în acela se află şi băile, precum şi sala de inhalaţiune. Mai este o casă particulară, iar altele se vor clădi în anul viitor. Înaintea otelului se întinde o pajişte îngustă şi giur-împregiur un brădet frumos şi des, în care sunt făcute căi de preumblare... Este un loc foarte frumos, care vara în căldură mare a şi început să atragă multă lume mai ales din Bănat. Acuma nu mai era nimene, căci sezonul se încheiase. Stabilimentul s-a făcut de către o societate de acţionari, iar acuma se află supt direcţiunea medicului dr. Hoffmann din comitatul Torontal; de aceea o mare parte a oaspeţilor se recrutează de acolo, de aceea o promenadă poartă numele comitelui suprem din acel comitat. Cât ţine sezonul, se instalează aici un oficiu de poştă şi de telegrafie. Totul mi-a făcut o impresiune bună, căci nevinind cu pretenţiuni mari am fost mulţămit de ceea ce-am aflat. Păcat numai că izvoarele nu se află jos, ci apa se derivă pe o ţeve de fier, din depărtare.

Petrecând vro două ore aici, ne rentoarserăm la Oraviţa, spre a face câteva vizite. Oraviţa posede mărişoară inteligenţă română; dar timpul

scurt de care dispuneam nu ne-a dat voie să cercetăm decât familiile Mangiuca, Muntean, Lepa, Miescu şi Ghidiu. „Familia" are şi doi colaboratori acolo, pe dnii Mangiuca şi Trăila, pe cari îndeosebi doream să-i revăz. Dl Mangiuca lucrează la o operă mai mare, iar amicul Trăila mi-a promis că-n iarna aceasta va scrie ceva pentru foaia noastră. În aceste societăţi petrecând timpul bine, era întuneric când pornirăm din Oraviţa şi se făcu noapte pe când sosirăm iarăşi la Cacova.

Ziua următoare fiind duminică, în biserică avui prilej s-aud corul vocal al plugarilor de acolo, care supt conducerea învăţătorului Linţa esecută cântările cu esactitate lăudabilă, cântând aceeaş misă care se cântă şi în catedrala din Oradea Mare.

După biserică ne duserăm să studiăm interiorul caselor plugăreşti. Era o adevărată bucurie a le vedea. Pe unde intram, găseam odăi podite, canapea şi masă cu scaune, şifoane, paturi cu acoperitoare şi fereşti mari cu perdele şi când ni se deschideau şifoanele, de-acolo, ca din cutia Pandorei ieşea o comoară de costumuri naţionale, lucrate toate de nevasta din casă. În multe părţi am văzut costumul nostru poporal, dar aşa lux ca aici n-am observat nicăiri. Chiţelele vechi, cari înainte cu unsprezece ani ne încântară la Oraviţa, acuma nu mai sunt *modie*; acuma se poartă, fireşte că numai în sărbători, catrinţe mari de catifea neagră, pe cari se brodează cu fire de aur şi de mărgele.

Este admirabil acest lucru al lor şi ca artă, şi ca un ce migălos. Nime nu le-a învăţat, ele moştenesc isteţimea şi arta, care este o însuşire a rasei noastre. Dacă ele văd undeva o figură, o ştiu imita îndată; la una am găsit nişte modele din Bazar, ce le-a primit de la cutare doamnă. Acest lux, fireşte, este foarte costisitor, dar ele jertfesc bucuros oricât, numai să poată avea mai frumoase *ţoale* decât celelalte şi de multe ori chiar şi fără ştirea bărbatului cumpără fire şi mărgele. Un astfel de costum se poate trimite la orice espoziţiune; dl advocat şi notar comunal Timotei Miclea a şi trimis la Espoziţiunea din Paris, de unde a obţinut diplomă cu menţiune onorabilă.

Nemaipurtându-se chiţelele, ţărancele le vând cu preţ bagatel. Acuma în saloane este moda d-a acoperi mobila cu chiţele româneşti. Din Cacova şi din giurul acela s-au cumpărat pentru saloanele aristocraţiei din Bucureşti şi din alte părţi multe sute de acele...

Într-aceste, pe prânz şi după-prânz, viniră mai mulţi amici din Oraviţa, între cari, cu consortele său, şi o gentilă ardeleancă, doamna Muntean născută Eugenia d'Aldulean, oaspeţi din Greovaţ, preoţimea din localitate şi cu toţii formarăm o societate veselă la casa ospitală a dlui Timotei Miclea şi a soaţei sale născută Emilia Popovici.

Ca desfătarea noastră să fie şi mai mare, se improviză şi un joc poporal, la care ţărancele se prezintară în cel mai frumos costum al lor. Era un tablou prea frumos! Şi dacă regretam ceva, era că nu-l vedeau nişte străini cari nu ne cunosc şi cari nici idee n-au de clasicitatea poporului nostru. Plăcere şi un fel de fală se reflecta pe feţele tuturor privitorilor. Mişcat de entuziasm, însuş stăpânul casei sări în joc, învârtind cu foc deodată două din cele mai frumoase ţărance.

Într-aceste se făcu seară şi pe când oaspeţii erau să se depărteze, iarăş o surprindere plăcută! Corul vocal al plugarilor din localitate, supt conducerea învăţătorului numit, intonă un cântec în cvartet frumos; apoi al doile, al treilea, al patrălea etc., încât erau de ajuns pentru un concert întreg. Desteritatea şi preciziunea cu care fură cântate toate piesele, şi mai ales cele româneşti, au surprins pe toţi; iar *Hora Sinaiei* a produs aşa de mare plăcere, încât corul fu poftit s-o repeteze. Cei de faţă ne esprimarăm toţi plăcerea, felicitând poporul şi pe bravul învăţător...

După o zi atât de frumoasă, ne culcarăm târziu, dar nu erau încă două după miezul nopţii când ne şi scularăm să plecăm cu trăsura la Vârşeţ, ca, cu trenul de la 6 dimineaţa, să putem porni către casă.

O călătorie din cele mai bizare. Ceriul era stelos, dar luna nu se arăta. Vedeam şi nu prea. Ştiam numai că ne tot urcăm pe deal şi ne tot coborâm la vale. Erau trei oare când sosirăm la Marcoveţ, comună română, frumoasă şi mare. Din toată fereasta vedeam lumină şi-n fiecare casă femeile lucrau la masă.

De-aici merserăm la Kudritz, un frumos orăşel nemţesc. Şi pe când vărsau zorile, ne aflam la gara de la Vârşeţ, de unde peste un pătrar de oară pornirăm la Timişoara.

Urcându-mă-n vagon, începui a medita asupra celor esperiate în timp d-o săptămână. Multe suveniri frumoase îmi îmbogăţeau memoria, dar bucuria mea cea mai mare era că am văzut sate româneşti frumoase şi popor românesc sârguincios şi-n bună stare materială...

SUVENIRI DIN BĂNAT

Iarăşi am fost prin Bănat. Şi de câte ori mă duc p-acolo, totdeauna mi-aduc suveniri plăcute. Ş-acuma revinii ca albina când se rentoarce de pe câmpul cu flori. Şi fiindcă plăcerea ţi-i mai mare dacă o poţi spune şi altora, daţi-mi voie să vă povestesc şi dv. câteva din suvenirile mele.

Prilejul d-a revedea Bănatul mi se oferi prin adunarea din Oraviţa a „Societăţii pentru fond de teatru român"[1], societate care prin adunările sale generale mi-a imprimat în memorie multe momente neuitate.

De asta dată pornii cu bucurie duplă, căci aveam să revăd vechi cunoscuţi şi amici, cari au mai invitat şi primit o dată adunarea generală a Societăţii noastre; încă de atunci mi-a rămas în memorie ospitalitatea şi zelul cu care furăm întâmpinaţi. Dar totodată eram şi curios de rezultatul comparaţiunii între atunci şi acuma, de eventuala deosebire între adunarea aceea şi aceasta, dar mai cu seamă de progresul ce desigur aveam să găsesc.

De la prima noastră adunare din Oraviţa au trecut treisprezece ani. De atunci bărbaţii încărunţiră, tinerii ajunseră bărbaţi şi o nouă generaţiune intră în urma lor.

Nu vreau să zic că bărbaţii (de-acuma-s treisprezece ani) îmbătrâniră, căci s-ar mânia, ba mi-aş atrage şi supărarea doamnelor, dar să mă ierte a constata că nu dânşii arangiară aceasta adunare, căci unii din ei au murit, alţii s-au mutat de acolo şi cei ce au rămas par obosiţi. A arangiat-o tinerimea, de-acuma-s treisprezece ani, ajutată de generaţiunea cea mai nouă, având şi sprijinul unora din bătrâni. Aşa se schimbă rolurile. Fiecare generaţiune este depozitara generaţiunii de mai-nainte; ea continuează lucrarea aceleia şi-i esecutează intenţiunile pe cari aceea încă nu le-a putut realiza. Generaţiunea viitoare totdeauna este mai norocoasă decât cea actuală, căci ea găseşte un material pregătit; dar totodată are şi ea datoria să lucreze pentru viitor.

Actuala generaţiune din părţile Oraviţei a moştenit de la înaintaşii ei un factor de frunte pentru dezvoltarea culturală: nişte învăţători harnici. Ea lasă drept moştenire corurile vocale din popor. Iată progresul ei.

Înainte cu treisprezece ani adunarea noastră s-a putut ţinea într-un salon al casinei române; acuma nu ne-ncăpea nici sala cea mare a Otelului „Corona". Atunci nici vorbă nu s-a făcut de concert, căci n-au fost puteri muzicale, n-a esistat nici un cor vocal; acuma se prezintară atâtea puteri, încât se puteau arangea şi zece concerte; nu numai Oraviţa, dar toate satele din giur au câte un cor, ba într-unul sunt două. Adunarea de-atunci a fost mai cu seamă a clasei inteligente; iar cea de acuma deveni o adevărată serbare poporală. Iată suvenirea mea cea mai plăcută.

Poporul care produce atâta artă e capabil de multă cultură; naţiunea care posede astfel de popor are viitor.

*

Cu aceasta impresiune părăsii Oraviţa, să fac un mic studiu prin satele din giur. Timpul ploios mă-mpiedecă să-mi pot realiza intenţiunea aşa precum doream, dar totuş sunt mulţămit. Vizitai câteva sate, cercetai pe unii cărturari, intrai prin casele oamenilor din popor, asistai la petrecerile lor, le văzui jocul, le admirai portul şi mă desfătai la cântecele lor.

Valea Caraşului, care se-ntinde la poalele munţilor în al căror sân s-ascunde Oraviţa, este o vale presărată cu multe sate frumoase, toate româneşti. De pe dealul Cacovei vezi toată valea aceasta, udată de râul Caraş, de unde-şi are şi numele. Mai mare bucurie ai însă dacă intri în sate. Toate sunt regulate, stradele late şi oable, casele nalte şi acoperite cu cărămizi.

Poporul e sprinten, dibaci, iute la vorbă şi ager la minte, de te surprinde cu conversaţiunea sa. Cărăuşul care a vinit de la sat după noi ştia toată politica ţării şi mi-a vorbit de Istóczy.

Femeile sunt isteţe, cât n-au păreche. Lucrul lor de mână a fost distins şi la Espoziţiunea din Paris, după cum probează cele două diplome ce văzui. Ele au nişte costume, cât să le mânci cu ochii. Dar moda, aceasta filoxeră a pungei bărbăteşti, le-a copleşit şi pe ele. Originalul poporal piere din an în an, în locul lui se-ncuibează forma măiestrită, ce aduce un lux înspăimântător. Aşa ceva nu s-a mai pomenit în poporul nostru. Ele nu mai lucrează decât pe catifea, cu fire de aur, dar bogat, bogat.

Într-aceea, bărbaţii lor îşi scot perii prin căciulă. Abia au ce mânca, dar nevestele lor se duc la joc în catifea strălucită. Adevărată sărăcie lucie.

Ce să le faci? Aşa învaţă ei din clasa noastră inteligentă.

Nu-i vorbă, mai sunt încă destui oameni bogaţi, dar cel mai bogat are să fie desigur farmacistul, care tocmai acuma s-a aşezat la Cacova. Cât îi vor plăti ţărancele noastre pentru sulimane!

*

La sate tocmai era vreme de lucru. Se culegea cucuruzul. Dar se făcea un lucru şi mai mare. Oamenii *fierbeau* ceva în căldări mari.

Oprii trăsura să văd ce-i.

– *Frigem câta* răchie, să trăiască domnul cu sănătate!

În al doilea sat aceeaşi vedere.

– Ce lucraţi? îi întrebai.

– Facem *câta truşie*, domnule!

Privii întrebător spre soţul meu de călătorie.

– „Câta truşie" înseamnează „puţin lecvar", grăbi acela să-mi dezlege enigma.

Mai încolo întâlnirăm un car care aducea ceva, dar fiind acoperit, nu puteam vedea ce.

– Ce-aduci, omule?

– *Câta pesec*, răspunse el.

Iarăşi mă uitai spre vecinul meu. El grăbi să esplice:

– Câta pesec, va să zică: oleacă de ţărfă.

Merserăm cât merserăm, iarăş întâlnirăm un car.

– Ce-aduci, bade? îl întrebai.

– *Câta liucliuc*, să trăiască domnul, răspunse omul.

Nu mă mai putui stăpâni. Liucliucul mă scoase din ţiţini şi începui a râde cu hohote.

– Măi frate, zisei vecinului, dar liucliucul acesta ce bidigănie să fie?

– *Liucliuc* înseamnează strugurii pisaţi pentru stors.

– Acesta va fi frate dulce cu *handaburcii* din Marămureş, unde reposatul Mihalca – cu ocaziunea adunării pentru teatru – ni-a vorbit de *mâzga banilor*.

Acuma soţul meu se uită la mine întrebător. Îi esplicai că-n Marămureş „handaburcii" sunt „cartofii", iar „mâzga banilor" însemnează „interesele banilor".

Nu mai întrebai pe nimene. Nu-mi păsa ori *câta* făcea, ori *câta* aducea. Îmi era de ajuns atâta învăţătură p-o zi. Dar pe cale mai văzui în multe locuri că se făcea truşie. Soţul meu îmi spuse că acesta e acuma lucrul de frunte; că p-acolo se face atâta truşie, încât se transportează şi în străinătate. Mai multă se face în comuna Ticvanul Mare.

Dimineaţa mă pomenii şi eu c-un ciubăraş de truşie. Un stimător mă cinsti cu el. Onorar literar!

La Şoncuţa mi s-a dat mămăligă! Din Bănat capăt truşie! Tot n-am să mor de foame!

*

Odată, mergând într-un sat, de cătră seară cărăuşul mă rugă să ne rentoarcem acasă.

– De ce grăbeşti? îl întrebai.

– Sunt corist, domnule, răspunse el, dar cuvântul „corist" îl pronunţă cu o fală deosebită.

– Ş-apoi?

– Deseară vom ţinea probă, că mâine trebuie să cântăm în biserică.

Văzând râvna lui cea mare, pornirăm numaidecât.

Făcui aceasta şi din consideraţiunea ca conducătorul corului să poată instrui cât de bine. Aceşti conducători merită recunoştinţă şi sprijin. Tocmai în seara precedentă auzirăm producţiunea corului mixt din Cacova, sub conducerea escelentului învăţător Traian Linţa şi avui ocaziunea a-i apreţia sirguinţa şi zelul.

Pe cale zisei coristului meu:

– Îmi pare că la Oraviţa n-aţi cântat tocmai bine.

– Basiştii au stricat tot, domnule. Ne-am dus ca la ospăţ ş-au beut prea multă răchie.

– Dar tu ce eşti?

– Tenorist, să trăiască domnul cu sănătate!

Şi cuvântul „tenorist" iarăş îl rosti cu o fală, parc-ar fi zis că-i „chinez" în sat.

Ajungând în sat, ne salută un bărbat. Dar cărăuşul meu îi primi salutarea numai ca din spatele calului. Eram curios să ştiu cauza şi-l întrebai:

– Dar nu cunoşti pe omul acesta?

– Cum focul nu l-oi cunoaşte! Că-i din satul nost.

– Aşadară, eşti supărat pe el?

– Ba.

– Doară ţ-a înşelat drăguţa?

Cărăuşul meu se-ntoarse mirat spre mine şi, arătând spre om, zise ca-n batjocură:

– El? Un plugar.

– Dar tu ce eşti?

Flăcăul dete zbici cailor şi-ntorcându-se cătră mine răspunse c-o voce în care era şi indignaţiune şi un simţ de superioritate:

– Eu sunt corist.

*

Din părţile Oraviţei pornirăm la Biserica Albă, unde afabilitatea dnei şi dlui Roşu ne invită încă pe timpul festivităţilor trecute.

Cărăuşul iarăş fu Iosa, cel cu politica şi cu Istóczy-n cap, care ne vorbea şi ne cânta toate cântecele naţionale. Timpul era plăcut, căluşeii zburau cu trăsura grea şi Iosa cânta: *Drum bun, drum bun*!

Trecurăm Varadia frumoasă, unde două confesiune române emulează în bine şi frumos, unde văzui firma de comercianţi români şi unde este un popor de bună stare materială. Lăsarăm Mercina, iarăş un frumos sat românesc. Ajunserăm la Vraniu, unde găsirăm o şcoală cu etagiu, cu inscripţiunea „Şcoală română gr.[eco]-or.[todoxă]", casa comunală asemenea cu etagiu; în urmă sosirăm la satul sârbesc „Cruşiţa". Încă un deal şi de-acolo aveam să vedem Biserica Albă.

Dar caii erau sătui de-atâta alergare. Mergeau din ce în ce mai greu şi-n cele din urmă steteră locului. Acuma du-te dacă poţi. Cărăuşul nu mai cânta. Cu atât mai mult plesnea cu sbiciul. Degeaba! Caii nici nu se mişcau. Bietul Iosa! Îi era ruşine grozav! El, om de frunte, care cunoaşte politica şi ştie cine-i Istóczy, să păţească aşa ruşine! Atâta încă nu era destul, dar un sârb care trecu p-acolo îi strigă să nu mâie aşa tare. Auzi acolo, să-l batjocurească un sârb!

Ne deterăm jos, apoi iar ne urcarăm şi tot aşa, când lângă trăsură, când în ea, cu chiu şi cu vai în urmă sosirăm în vârful dealului, obosiţi şi frânţi.

Dar cum sosirăm acolo, uitarăm toate necazurile: prospectul admirabil care ni se oferi tocmai de la vamă ne stinse la moment toate sentimentele de oboseală şi de neplăceri; rămaserăm uimiţi de acest tablou frumos.

Jos la picioarele noastre zăcea oraşul Biserica Albă, dinapoia ei se răsfăţa o vale gigantică, încadrată de dincolo cu dealuri şi munţi, în a căror umbre se ascundeau sate şi cătuni şi din cari ieşeau păraie ce spălau valea frumoasă... În stânga, munţii dedeau mână cu dealurile Oraviţei, în dreapta se-ntindeau până la Baziaş şi acolo în ceaţa depărtării sclipeau undele impozante ale Dunărei majestoase, indicându-ne malurile Serbiei.

Încîntaţi ne coborârăm la vale-n oraş printre viile de ambele părţi, unde tocmai începeau culesul cu zgomotul său vesel; şi peste jumătate de oră ne aflăm în ospitala familie a dlui avocat I. M. Roşu. Restul zilei îl petrecurăm vizitând frumuseţile oraşului. Biserica Albă e un oraş german, cu numeroşi sârbi şi cu mai puţini români, cari însă se ştiu bine afirma. Are vro 9000 de locuitori, piaţă frumoasă, strade regulate, multe clădiri militare mari, un teatru de diletanţi german, unde joacă şi diletanţii români, câteva parcuri bine îngrijite, o alee lungă, un local frumos pentru dare la semn, lângă ea o vilă pitorească şi-n sfârşit o pădurice umbroasă...

Seara se-ntruni o societate elegantă, în care stăpânii casei emulau întru a face oaspeţilor o petrecere cât de neuitată; se-mproviză şi un concert, dna Roşu ne făcu plăcere prin cântul său din pian, iar dşoara Truxes ne-ncântă cu vocea sa impozantă, acompaniată pe pian de o damicelă graţioasă, sora dnei Roşu; ba prin telefon ascultarăm şi un cântec din depărtare... Şi-n după-miaza următoare, după o zi atât de plăcută, pornirăm cu trenul spre Timişoara, trimiţând un ultim adio tuturor amicilor şi cunoscuţilor din Bănat!

STÂNA DE VALE
În munţii Bihorului

Şi eu m-am născut în Arcadia... Ba, numai locuiesc acolo, căci vila din a cărei terasă scriu aceste şire se numeşte „Arcadia". Nu ştiu cine i-a dat numele acesta, dar pot să constatez cu plăcere că a avut dreptate. O vale pitorească se răsfaţă înaintea mea şi giur-împregiur munţi acoperiţi cu brazi formează cadrele tabloului fermecător. Privirea mea rătăcindă planează beată de plăceri asupra miilor de nuanţe verzi ale codrului şi,

respirând cu sete aerul plin de oxigen, cu adânc devotament îmi ridic ochii spre Vârful Poienii, care se-naltă mai sus, dintre munţii din giurul meu şi, ca şi când ar şti că înaintea lui Dumnezeu numai cu capul gol se cuvine să te înfăţoşezi, cu frunte pleşuvă laudă pe Atotputernicul.

La poalele terasei clocoteşte un sprinten râu de munte. Valurile lui* turbate se izbesc sălbatic din piatră în piatră şi, frânte, aleargă mai departe între munţi, unde păstrăvii pistriţi îşi au cuiburile prin crepăturile stâncelor. Deasupra apei, crengile brazilor fac cunună şi-n umbra lor iarba buiacă ajunge până-n brâu şi din covorul verde o ghirlandă de „Nu-mă-uita" vânete şi roze îşi scot capetele drăgălaşe.

Lângă mine, şi dincoace şi dincolo, îmi surâd cochet nişte vile plăcute. De-a stânga, vila „Döry", făcută-n anul acesta, dincolo „Rezidenţia", mai încolo vila „Margareta" şi alte căsuţe; sus pe coaste, smerită-n evlavie se ascunde între brazi capela frumoşică; de-a dreapta mea văd vila „Aurora", ca Venus ridicându-se din valuri, căci încă nu-i cu totul îmbrăcată; mai încolo, ascunse-n desişul de brazi, mă-nvită băile încălzite şi deasupra lor duşurile reci, cari abia au 7-8 graduri.

Dincolo de râu, de sub dealul din dreapta, izbucneşte izvorul „Pavel". Aşa l-a numit opiniunea publică, punând deasupra-i şi o tablă comemorativă, dar modestul prelat** îndată ce a văzut-o a şi ordonat să se depărteze. Din izvorul acesta se bea mai mult, apa are 5 graduri R.

Mai încoace, pe coasta aceluiaş deal, domineazā vila „Siberia", numită astfel pentru că acolo e mai rece. Delectându-se apoi în o vale admirabilă, ce desparte dealul acesta de altul, la stânga zărim localul pentru popice, de unde şi-n momentul acesta nişte vesele râsete femeieşti străbat la mine; jos la picioarele dealului al doilea se află restauraţiunea cu două sale spaţioase şi cu o terasă ce parcă ne invită, lângă ea un local deschis pentru jucători de cărţi; de-aice se rădică-n sus pe coastă un şir de căsuţe pentru turişti, fiecare casă e separată şi are numai o odaie, nişte locuinţe foarte plăcute; mai la stânga, ochiul se afundă-n rariştea unei văi lungi şi pe dealul din stânga estremă zărim Ierusalimul cu locuinţe menite pentru israeliţi, în care însă şed tot creştinii; mai în jos, tocmai lângă promenada de frunte, se pregăteşte un salon de conversaţiune şi de pian.

Acesta e aspectul minunatei văi, unde noi, la înălţime de 1063 metri deasupra mării, petrecem vara. Suntem vro 80-100 de înşi, căci cam pe atâţia îi încap 40-45 de odăi câte îi stau publicului la dispoziţie; dar numărul total al oaspeţilor de pân-acuma s-a urcat peste 300. Timpul

* În text: ei (n.ed.).
** Este vorba despre episcopul Mihail Pavel (n.ed.).

până la mijlocul lunei trecute, ca pratotindene în ţară, mai mult a fost rece, barometrul a scăzut la 8-7 graduri, ba şi mai jos, ceea ce e cam mult pentru cei ce-şi caută răcoreală de vară; dar şi aceasta şi-a avut partea interesantă, căci oamenii viniţi aici de la puste pot să spună acum p-acasă că ei în luna lui iulie au şezut la sobă-ncălzită, c-au umblat prin nori şi că norii au plutit sub ei.

Acuma însă panorama neguroasă a dispărut. Aproape de trei săptămâni avem tot zile frumoase. Barometrul la umbră s-a urcat la 22 graduri, iar la soare la 27. Se şi adună oaspeţii din toate părţile. Se-nţelege că uzăm de prilejul favorabil, pentru ca să petrecem timpul cât de plăcut.

Ziua ne preumblăm în pădurea de brazi. Avem teren destul, căci în giurul acesta se află treisprezece mii de iughere de asemenea păduri. Ne ducem la Izvorul Minunilor, care la înălţime de 1135 metri izbucneşte din o prea pitorească grupă de stânci; fugind în jos, valurile sale spumoase albe se frâng pe muşchiul verde şi dau apă abundantă duşului Hercules, pe care numai cei mai tari cutează să-l întrebuinţeze. Izvorul acesta e originea râului Iad, care-n sus de Bratca se varsă-n Crişul Repede. Poporul îi atribuie putere d-a face minuni prin vindecare, de-aice-şi are numele; şi din depărtări mari vine să se scalde-n apa ei de 4 graduri R.

O preumblare niţel mai lungă ne conduce la Izvorul Eremitului, care la înălţimea de 1190 metri iese din două guri ale unei stânci şi ofere apă de 4 $^{1}/_{2}$ graduri R. Ciobanii povestesc o legendă romantică despre izvorul acesta, în care au rol zânele, feţii-frumoşi, craii şi păstorii cari au şezut odinioară pe piscurile şi văile munţilor din împregiurime. Am s-o povestesc odată.

Una din cele mai interesante preumblări se ofere pe malul râului între doi munţi, până la moara cu firez* şi mai în jos până la Cârligata, unde-n adâncimea unei văi formate de trei munţi uriaşi, râul se-mpreună cu altul şi fuge clocotind spre a face zigzaguri printre stânci, unde societatea de multe ori îşi petrece prinzând păstrăvi. Pe ţărmurile lui, fiecare cotitură deschide un tablou nou, ce ne ţine ochii legaţi şi nu ne pasă că izvoarele ce ies din muşchiul verde ne udă picioarele.

Escursiune şi mai frumoasă se poate face sus la Custure. Acolo, începând de la muntele Boiţa (1352 m.) şi până la Poiana, de pe un şir de piscuri stâncoase, avem prospecte cari ne frapează. Vedem valea Beiuşului în toată frumuseţa sa; prăpastiile înfiorătoare la picioarele

* Moară cu firez = joagăr (n.ed.).

noastre, văile ce ies din munţi, formând fiecare albia a câte unui părâu, mai încolo şesul împistriţat cu sate şi-n depărtare o ghirlandă de munţi, cari de dincolo cobor în comitatul Arad. Şi dacă ochii noştri s-au saturat de plăceri, culegem zmeură, căpşune sau fragi, cari tocmai acuma se coc.

Preumblări tot atât de frumoase se fac la stânga văii, în sus de Izvorul Minunilor, pe un deal umbros, din care ieşim pe un platou care se numeşte Aria Vulturului şi de unde se ivesc piscurile munţilor mai depărtaţi, cari nu se văd de jos din vale.

Dar societatea arareori se mulţămeşte numai cu aceasta perspectivă, ci trece-n sus, prin o tânără pădure de brazi, la Muncei, care se află la o nălţime de 1414 metri. De acolo ne întâmpină o privelişte şi mai frumoasă. Văi afunde, în ale căror abisuri întunecoase şerpuiesc părâuri clocotitoare şi munţi înalţi ale căror vârfuri sunt lipsite de vegetaţie ni se impun vederii. Prospectul cel mai atrăgător ni-l ofere Valea Drăganului, romantică şi impozantă, cu miile sale de cotituri, cari toate par nişte cuiburi de zâne, în dos cu muntele Boţeasa, cu piscurile ei de stânci întunecoase, cari se urcă la 1792 metri.

Escursiunea cea mai frumoasă este la Vârful Poienii. Însăş calea pân-acolo e plină de frumuseţi; cu cât ne urcăm mai sus, cu atât ni se ivesc mai multe panorame răpitoare, dar perspectiva cea mai măreaţă o avem din vârf, din o nălţime de 1627 metri. Priveliştea cea mai atrăgătoare este valea Crişului Negru, care începe de la Vaşcău şi pe la Beiuş se-ntinde vederii până cam la Tinca, pe când în stânga ochii zăresc munţii Beliului, mai la mijloc Salonta şi la dreapta Oradea Mare. Un tablou în adevăr înuimitor, în care dealurile negre şi văile lucii, păraiele şerpuitoare şi satele staţionare formează nişte contraste frapante, din cari străluceşte orăşelul Beiuş, cu turnurile sale şi cu pomposul său edificiu gimnazial; pe când mai încolo, cam la mijlocul tabloului, Piatra Petranilor se-nalţă ca o santinelă care pururea veghează. Tabloul se-ncadrează prin o catenă de munţi, cari din ce în ce se rădică şi se pierd în zarea depărtată.

Întorcându-ne în stânga, o prăpastie înfiorătoare cască la picioarele noastre, de-acolo omul mare apare ca un băiet mic. Dincolo îşi înalţă fruntea superbă o stâncă negrită de vijelii; e bătrânul Bohodei, ce are 1656 metri; pe coasta ei încetă orice vegetaţie, dar cel ce-i urcă vârful rămâne încântat de panorama ce i se deschide.

În valea de dincolo se află Fântâna Rece, izvorul Drăganului; iar de pe dealul din dosul ei zărim Cornu Munţilor, cu 1654 m., Cârligata, cu 1693 m. şi Briteiul, cu 1758 m. La dreapta, munţii se tot înalţă, parcă ating cerul; sunt piscurile cele mai înalte ale Bihorului, Măgura şi Găina, în frunte cu Cucurbăta, care, la înălţime de 1849 m., mai totdeauna e acoperită de nori.

Căpitanul-inginer care lucrează-n Vârful Poienii ne pune la dispoziţie ocheanul militar ş-acela ne-nfăţoşează Vulcanul de la Abrud, Pleşul din părţile arădane şi Vlădeasa de către Huedin, cu piscul ei de 1820 metri.

Încântaţi de aceasta privelişte feerică, ne-ntoarcem şi zărim o vale mare şi adâncă, încadrată giur-împregiur de munţi nalţi şi acoperiţi de păduri de fagi şi brazi, cari ţin valei o umbră-ntunecoasă, din care nişte căsulii de lemne îşi deschid capetele, ca fetele de după perdea. E Stâna de Vale, acest cuib de rai, descoperit de ciobani şi pus la dispoziţia publicului de binecuvântata mână a episcopului Mihail Pavel.

Stâna de Vale nu este încă o baie gata, ci un loc de cură climatică în stadiul pregătirii. Dar natura a înzestrat-o abundant cu o mulţime de frumuseţi, cari ne fac să uităm lipsele ce-ntâmpinăm. Poziţiunea, aerul şi apa de-aici întrec pe ale multor băi renumite. Ea are un viitor strălucit.

E spre seară când sosim din escursiunea noastră. Soarele tocmai apune şi razele sale din urmă, străcurându-se printre crengile din culmea Boiţei, se frâng pe fruntea pleşuvă a Poienei. Publicul se preumblă pe promenada cea mare. Dar, iată, bace Toni trage clopoţelul. E semnalul cinei. Toţi intră, se aşează la mese şi banda lui Pricolici din Beiuş începe să cânte.

După cină urmează diverse petreceri. S-au aranjat şi câteva serate muzicale şi de joc. Timbrul traiului de-aici este cordialitatea. Esemplul ni-l dă însuşi Pr[ea] s[finţia]sa episcopul Pavel, a cărui afabilitate captivează pe toţi. Una din figurele cele mai simpatice este septagenarul Teodor Kőváry[1], care toate verile le petrece aici şi-n toate duminecile şi sărbătorile ţine liturghie. Iar canonicul Şarcadi, prin atenţiunea sa faţă de toţi, ş-a dobândit stima tuturora.

Publicul se compune mai ales din părţile bihorene, îndeosebi de pe la Oradea şi Beiuş; dar sunt oaspeţi şi din depărtări mai mari.[...][*]

CASTELUL PELEŞ
Suveniri de la Sinaia

S-a scris atât de Sinaia, locuinţa de vară a curţii regale române şi a societăţii înalte din România; eu însumi am întreţinut în mai multe rânduri pe cetitorii acestei foi cu suvenirile şi impresiunile mele de acolo, cu toate aceste mai sunt de povestit alte şi alte amănunte, amintiri mai nouă, pe care le aducem din vizitele noastre următoare, căci Sinaia,

[*] Urmează numele câtorva dintre cei prezenţi (n.ed.).

întocmai ca o fecioară tânără, din an în an devine mai frumoasă. Înainte de asta cu cincisprezece-douăzeci de ani, numai o simplă mănăstire, unde trăiau câţiva pustnici pe la cari din când în când se abăteau nişte călători, acuma Sinaia este un oraş splendid, compus din vile elegante, regulat prin un bulevard şi prin strade oable, peste care lumina electrică revarsă o lucoare feerică. Însă farmecul cel mai încântător ni-l ofere castelul regal, numit Castelul Peleş.

De mult n-am stat la Sinaia şi numai din fereasta cupeului priveam progresul care se manifesta din ce în ce mai mult. Anul acesta însă îmi întocmisem astfel lucrurile, să pot petrece ş-acolo câteva ore, spre a face o plimbare prin oraş şi să mă reped la Castelul Peleş, pe care încă nu-l văzusem gata.

Urcându-mă la măreţul Otel „Caraiman", percursei Bulevardul Ghica, ce taie în două cuibul de plăceri numit Sinaia, şi mă desfătam în admirabilele vile care se răsfăţau în dreapta şi-n stânga, provocându-mă cochet să aleg pe cea mai frumoasă. Sforţare zădarnică! Am putea numi câteva din cele mai frumoase; însă a da vruneia recunoştinţa întâietăţii, după o apreţiare atât de grabnică, e peste putinţă.

Lăsai dar întrebarea nedezlegată şi o luai în sus spre Castelul Peleş. O şosea bine întreţinută conduce la locul ascuns de lume, unde se află castelul regal. Situat p-o colină cu pagişte verde, la poalele Bucegiului uriaş şi aproape vecinic acoperit de zăpadă, la umbră de brazi, împresurat de păduri străvechi şi de munţi cari închid vederea, castelul are o poziţie din cele mai romantice ce se pot întipui. Se vede numaidecât că la alegerea locului a contribuit şi gustul poetei-regine.

Izolat cu totul de lumea din afară, la freamătul lin al codrilor, privind cum „se avântă clocotind un părău de munte atât de sălbatic şi de năvalnic, încât parcă-n răsfăţarea lui ar voi să cutriere lumea toată", un suflet poetic primeşte impresiuni pe care apoi le destăinuieşte lumei.

„E un voinic minunat Peleş, scrie Carmen Sylva, cu părul creţ şi cu adânci ochi albaştri şi e atât de voios şi de tare, fiindcă s-a născut în adâncimile unui munte uriaş. Se zice că vine dintr-un lac năprasnic, care-i ascuns în fundul pământului şi-n care şed zânele apelor. Şi dacă stai mult lângă Peleş, aşa de mult ca de stătut ce stai să uiţi lumea, auzi cu totul desluşit cântările zânelor. Chiar se iveşte din când în când câte o zână, care, plutind pe o frunză mare şi lată de-a lungul Peleşului la vale, alunecă din treaptă-n treaptă peste cascadele apei şi priveşte cu ochi voioşi la lume. Dar nu poate să o vază decât acela care s-a născut pe la toacă şi n-a avut niciodată vrun cuget rău în sufletul lui."

Aşa s-au născut *Poveştile Peleşului*, care tâlcuiesc tradiţiunile: Vârful cu Dor, Furnica, Piatra Arsă, Jipii, Caraimanul, Peşterea Ialomiţei, Omul, Valea Cerbului, Cetatea Babei, Ceahlăul şi Valea Rea...

Esteriorul castelului seamănă unei cetăţui de cavaleri din evul de mijloc, în a cărei faţă numai dorobanţul în opinci ne revoacă în memorie actualitatea. Turnurile ţuţuiate, coridoarele arcuite şi ferestile cu sticlă colorată ne atrag atenţiunea de la fântâna săritoare dinaintea edificiului şi ne invită să intrăm.

Curtea nu vinise încă la Sinaia. Un bilet de la casa regală din Bucureşti, care ni se liberă prin mijlocirea dlui Ştefan Fălcoianu, şef al Statului Major şi membru al Academiei Române, numaidecât ne deschise uşile. Dl castelan Jambot, cu toate că tocmai se făceau multe reparaturi şi pregătiri pentru instalarea curţii, ne conduse cu cea mai îndatorătoare afabilitate prin toate despărţămintele, saloanele şi odăile, dându-ne pretotindeni informaţiuni interesante.

Ce-am văzut? Dar cine ar fi în stare a descrie? Dacă esteriorul castelului ne-a încântat, interiorul ne-a frapat, ne-a uimit. La atâta frumuseţe nu ne aşteptasem. Tot ce produce luxul modern şi tot ce cultivă astăzi gustul bun se află aici combinat în o armonie rafinată. Jumătatea de oră ce petrecurăm în acel cuib feeric ne păru în urmă ca o poveste frumoasă din lumea în care zânele şi feţii-frumoşi îşi clădesc palatele de aur, împodobite cu pietri scumpe.

Îndată la urcarea pe trepte-n etagiu ne surprinde arangiamentul vânătoresc, ceea ce pare a indica menirea castelului. Întâi dăm în despărţământul regelui, apoi în al reginei. Suntem introduşi în cabinetul de lucru, în salonul de convorbire cu miniştrii, vedem elegantele saloane de primire şi de conversaţiune, prânzitoarele cu tot felul de confort, biblioteca pentru oaspeţi, saloanele acestora, unde au fost primiţi şi răposatul arhiduce Rudolf cu principesa Ştefania, care atunci primi de la regina drept suvenire un costum naţional, pe care dânsa îl şi îmbrăcă. În mulţimea de arangiamente grandioase, mai cu seamă ne atrase luarea-aminte un salon rococo; dar şi mai mult escelează salonul turcesc, un adevărat cap-de-operă în felul său, în care tot mobiliarul, păreţii, plafonul şi padimentul e învescut cu o admirabilă brodărie de mână. Numai după multă trăgănare ne puturăm despărţi de acest salon.

La depărtământul reginei, în trei odăi intrarea nu-i permisă; dar prin uşa întredeschisă puturăm zări masa de scris şi un stelagiu pentru desemn. Chiar şi-n acest edificiu, regina are câteva desemnuri, iar altele s-au făcut după schiţele sale. Este foarte mişcător un fresco pe părete, care înfăţoşează pe Maj [estatea] sa ducând în spate pe fiica sa Maria, răposată în vârstă de patru ani şi plânsă cu atâta durere în multe din scrierile poetei-mame. Asemenea e interesantă şi una din ferestile zugrăvite; pe aceasta vedem reprezentate toate fazele de frunte ale istoriei române, începând de la Romulus şi Remus, după schiţe făcute de însăşi regina.

Printre celelalte opere de pictură sunt remarcabile nişte frescouri ale unei artiste franceze, la care aceasta lucrase un an de zile, şi portretul în olei al lui V. Alecsandri, pentru care regina avea stimă particulară, încât însăş i-a ilustrat printr-un tablou renumitul pastel *Concertul în luncă.*

Merită o deosebită atenţiune şi salonul de theă cu măsuţa în colori anume pentru figurele ceştelor. Asemenea e interesantă şi sala de muzică, cu admirabilul pian al reginei, care însăş e o pianistă escelentă. Mai mult petrecurăm însă în sala de teatru, în care încap optzeci de persoane şi are o scenă frumoşică. Aici, la o iluminaţiune briliantă, joacă amatori nişte piese scurte ori dau concerte, la care câteodată cooperează şi regina şi la care se invită societatea naltă care petrece vara la Sinaia...

Când ieşirăm, tot ce văzurăm ne părea un vis frumos, care a zburat atât de iute!...

DE LA BUCUREŞTI LA IAŞI
Suveniri de călătorie

Voind să-mi dau seama de suvenirile petrecerii mele din urmă în România, în primul plan mi se impune călătoria ce-am făcut de la Bucureşti la Iaşi, ca să asist la înmormântarea lui Adamachi.

Niciodată n-am fost în a doua Capitală a României, de aceea primii cu plăcere şi mai mare onorifica însărcinare din partea Academiei şi seara la 9 şi 35 minute pornirăm cu trenul accelerat.

Linia ferată de la Bucureşti şi până la Iaşi este una din cele mai lungi din câte are România; ea traversează o mare parte a ţării, de la Carpaţi şi până spre Prut la marginea Basarabiei, adică aproape toată Moldova, de aceea vorba de obşte zice „trenul din Moldova". Atinge oraşele Ploieşti, Buzău, Râmnicul Sărat, Focşani, Mărăşeşti, Adjud, Bacău, Roman, Paşcani; trece pe la Mirceşti, Ruginoasa, Târgu Frumos şi soseşte la Iaşi dimineaţa la 10 şi 45 minute. O distanţă de 13 ore şi 10 minute, cam atâta ca de la Cluş până la Bucureşti*. Prea destulă spre a putea face nişte esperienţe interesante.

Din nenorocire, trenul comunicând noaptea, mai bine de jumătate a vederilor se perde. Ce-i dreptul, aceasta perdere se întregeşte la rentoarcere, căci atunci pornind seara din Iaşi, dimineaţa vedem tocmai locurile acelea pe unde trecurăm noaptea. Astfel din acestea două fragmente aş

* Atâta era atunci, dar la sfârşitul lunei trecute, deschizându-se linia Vaslui-Iaşi, distanţa dintre Iaşi şi Bucureşti s-a scurtat cu 2 ore (n.a.).

putea combina un fir întreg; dar nu voi face, căci totdeauna prima impresiune e mai plăcută.

Şi dacă ziua călătoria e mai interesantă, noaptea e mai mistică. Înaintând prin locuri necunoscute, luminile şi umbrele, ce parcă fug pe lângă noi, ne stârnesc fantazia şi aceasta ne zugrăveşte nişte tablouri ademenitoare, care în cele mai multe cazuri întrec realitatea...

În întunericul nopţii, schinteile ce-mproşca locomotivul păreau un foc de artificiu, care dedea un aspect argintiu valurilor Dâmboviţei line şi Prahovei tulbure ce fuge clocotind din Carpaţi la vale...

Luminile multe anunţă din depărtare oraşul şi gara Ploieşti. Zgomot mare ne întâmpină, e lume multă, aici se încrucişează trenurile, auzi vorbindu-se în o mulţime de limbi, o gălăgie haotică, din care din când în când răsună fluierul locomotivului...

Ceea ce pentru noi are interesul cel mai mare la gara Ploieşti este că aici se află şi eminentul critic dl Gherea, căci D-sa este arendătorul restaurantului de la gară. Iată esemplul cel mai potrivit d-a putea uni estetica cu proza vieţii. Şi sunt convins că proza aceasta produce mai mare vinit decât lucrările literare, cu toate că dl Gherea e unul din prea puţinii scriitori români a căror lucrări în acelaşi an s-au tras în două ediţiuni.

Ce învăţătură pot să-şi scoată din aceasta scriitorii români? Să deschidă câte un birt, dacă vor să trăiască? Nu tocmai aceasta, ci numai atâta că cel ce vrea să se ocupe de literatură înainte de toate are să-şi asigure traiul vieţii. Vorba dlui Hasdeu: „Suntem o naţiune copil“, prin urmare, cultura noastră se află încă în leagăn, masele noastre încă nu pricep importanţa literaturei, de aceea nu sunt sprijiniţi scriitorii. Dl Gherea a ştiut aceasta, de aceea – voind să trăiască pentru literatură – mai întâi ş-a asigurat esistenţa, s-a făcut birtaş. O satiră mai amară încă nimene n-a făcut indolenţei româneşti decât D-sa. Istoria literaturei noastre va vesti tuturor generaţiunilor că cel mai eminent critic al epocei noastre, pentru ca să poată trăi, a trebuit să ţie restaurantul de la gara Ploieşti.

După sosirea trenului, alergai să văd pe dl Gherea, însă nu era acolo; mă întorsei dară necăjit că nici acuma nu putui să-i fac cunoştinţa. Şi, cufundat în meditaţiuni, nu mă trezii decât auzind conductorul strigând: „Focşani“.

Era la trei ore după miezul nopţii. Afară se-ntindea un întuneric mare. Cu toate acestea, parcă vedeam o câmpie frumoasă, în mijlocul ei curgând Milcovul, care odinioară despărţea Muntenia de Moldova, iar pe malul râului o ceată de români luându-se fraţi de cruce şi cântând *Hora Unirii*:

Vin' la Milcov cu grăbire
Să-l secăm dintr-o sorbire,

Ca să treacă drumul mare
Peste-a noastre vechi hotare.

Şi să vadă sfântul soare,
Într-o zi de sărbătoare,
Hora noastră cea frăţească
Pe câmpia românească!

Trecem în Moldova. Întâia oară mă aflam în ţara lui Ştefan cel Mare. Şi nu ştiu cum, deodată mă cuprinse o simţire stranie: duioşia şi entuziasmul se perândau în sufletul meu. Eram duios, căci mi-aduceam aminte faptele glorioase de care ne vorbesc cronicele vechi; simţeam entuziasm, căci patriotismul ardent a adus tot trecutul acestei ţări jertfă Unirii Principatelor. Este un fapt epocal aceasta Unire, şi dacă ea s-a făcut atât de repede, atât de spontaneu, cu atâta abnegaţiune, meritul este al moldovenilor, cari au desconsiderat toate perderile locale, numai ca să se poată realiza cât mai curând acest vis frumos şi vechi...

Dar iată zorile au sosit. Firmamentul se luminează din ce în ce mai mult. Orizontul apare în conturuṛi mari. În depărtare zărim o cunună de dealuri, la poalele lor sate şi cătunuri, ici-acolo pe drumuri nişte cară ţărăneşti. S-a făcut ziuă.

Cu atenţie încordată priveam ţinutul pe unde treceam. Părea că sunt pe câmpia Ardealului, colnice şi dealuri fără păduri ne-mpresurau din toate părţile. Satele păreau sărăcăcioase şi mici. Pământul bun.

Dimineaţa la 6 ajunserăm la Bacău, orăşel cu poziţie frumoasă, unde se află un gimnaziu şi alte institute de cultură. În părţile acelea sunt resfiraţi prin sate ceangăii, cari ş-au conservat limba lor.

La depărtare abia de o oră e oraşul Roman, reşedinţă de episcop, care actualminte este Pr[ea]s[finţia]s[a] părintele Melchisedec, distinsul membru al Academiei Române, care însă, durere, boleşte de timp îndelung. Oraşul Roman are un trecut strălucit. Pe timpul domnilor Moldovei, zidurile sale au văzut îndeplinindu-se printre ele multe fapte naţionale de mare însemnătate. Unii din domnii ţării au petrecut acolo adeseori, săvârşind acte importante. Dar pe lângă partea sa glorioasă, istoria oraşului are şi pagine de jale, căci tot acolo s-au vărsat şi mult sânge nevinovat. La Roman a ucis Ştefan Vodă cel Tânăr pe hatmanul Arbure, pentr-un prepus lipsit de bază. Astăzi, din gloria veche şi din jalea de odinioară n-a rămas decât amintirea lor. Oraşul e un loc pacinic, unde numai pe timpul alegerilor se simte oareşcare viaţă.

La Paşcani e altă lume. Asta e staţie mai mare, de unde linia se bifurcă spre Botoşani-Cernăuţi. La gară ne-ntâmpină o mulţime de oameni. Aici observăm întâia oară înmulţirea elementului ovreiesc, chiar

şi hamalii sunt mai cu seamă ovrei. Iar în oraş ei formează un contingent considerabil.

Sunt şi armeni o mulţime, cari vorbesc o românească proprie, ocupându-se toţi de interese materiale. Unii sunt de pe la Botoşani, alţii de pe la Iaşi, căci partea aceasta a ţării pare mai ospitalieră pentru străini.

Nu pot să zic că am dus prea plăcute impresiuni de aici, căci am văzut elementul românesc prea copleşit în ţara sa; dar un gând mă-nsenină, gândul că-n curând aveam să văd Mirceştii...

Mirceştii! Nume pronunţat cu pietate de tot românul interesat de cultura sa! Mirceştii! Cuvânt în veci neperitor în istoria literaturei noastre! Căci aici a trăit, aici a cântat, aici a murit Vasile Alecsandri, cel mai mare poet al nostru!

De câte ori m-am dorit, aici, să aduc bardului naţional tributul omagiului meu în tuşculanul său! Cât de fericit aş fi fost să-l fi putut vedea cel puţin o dată în sanctuarul său dedicat muzelor!

Şi iată, acuma, când în sfârşit aveam să-mi văd realizată dorinţa d-a fi la Mirceşti, în locul bucuriei, o durere nemărginită cuprindea sufletul meu, căci acela pentru care doream să vin aici nu mai este.

Cu toate aceste, un simţământ de fericire mă cutremură când zării Mirceştii. Aici a trăit dară el! De aici a răspândit în lume nemuritoarele sale lucrări! Simţim un fel de mândrie evlavioasă când vedem locul de odihnă vecinică al oamenilor noştri mari.

Satul, la dreapta liniei ferate, destul de simplu, e situat p-o colină, la a cărei poale curge Siretul, iar dincolo lunca, nemuritoarea luncă din Mirceşti, cântată de poet atât de mult şi cu atâta căldură! Un tablou pitoresc, un adevărat cuib poetic.

Căutai să văd casa poetului, însă arborii mi-o ascundeau invidios; astfel, trenul stând abia cinci minute, fui silit a mă mulţumi numai cu priveliştea generală.

Satul nu se vedea tot, dar jos la poale valea Siretului oferea o panoramă foarte întinsă şi variată, care se perdea în zarea depărtării.

Privind-o, mi-am zis: De câte ori va fi rătăcit poetul prin lanul şi iarba verde de acolo, încântat de frumuseţile naturei, pe când gândurile sale alergau departe cu valurile Siretului!

Însuşi ni-o spune aceasta în pastelul *Malul Siretului*:

Eu mă duc în faptul zilei, mă aşez pe malu-i verde
Şi privesc cum apa curge şi la cotiri ea se perde,
Cum se schimbă-n vălurele pe prundişul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul năsipos.

Când o salcie pletoasă lin pe baltă se coboară,
Când o mreană saltă-n aer după-o viespe sprintinioară,

Când sălbaticele raţe se abat din zborul lor,
Bătând apa-ntunecată de un nour trecător.

Şi gândirea mea furată se tot duce-ncet la vale,
Cu cel râu care-n veci curge, făr-a se opri din cale...

Şi pe când privirea mea se desfăta în valea atât de ademenitoare, umbra tainică a luncii de peste râu mă invita să-mi pierd gândurile în misteriile labirintului ei. Cu admiraţiune îmi întorceam ochii spre ea, căci această luncă a fost locul de predilecţiune al bardului nostru, aceasta i-a inspirat atâte mărgăritare literare, dintre care relevăm, îndeosebi, *Concertul în luncă*; aceasta e păduriţa pe care a eternizat-o prin poezia *Lunca din Mirceşti*, unde zice:

Luncă, luncă, dragă luncă! rai frumos al ţării mele,
Mândră-n soare, dulce-n umbră, tainică la foc de stele!
Ca grădinile Armidei, ai un farmec răpitor
Şi Siretul te încinge cu-al său braţ dezmierdător.

Umbra ta răcoritoare, adormindă, parfumată,
Stă aproape de lumină, prin poiene tupilată;
Ca o nimfă pânditoare de sub arbori înfloriţi,
Ea la sânul ei atrage călătorii fericiţi.

Şi-i încântă şi-i îmbată şi-i aduce la uitare,
Prin o magică plăcere de parfum şi de cântare;
Căci în tine, luncă dragă, tot ce are suflet, grai,
Tot şopteşte de iubire în frumoasa luna mai.

Până când eu meditam astfel, trenul zbură departe; Mirceştii dispărură şi sosirăm la Ruginoasa, care atrage atenţiunea din cauza că a fost moşia răposatului Domn al României, Alesandru Ioan Cuza. Acum şede acolo văduva lui, Doamna Elena, cunoscută prin dărnicia sa filantropică.

Încă câteva staţii şi pe la 11 din zi sosirăm la Iaşi.

DOUĂ ZILE LA IAŞI

Suveniri de călătorie

Impresiunea din momentul sosirii a fost foarte plăcută. Ca poziţie, Iaşul este admirabil. Pe coasta finală a unui deal împresurat de-o vale largă, fosta Capitală a Moldovei ofere o vedere foarte pitorească, din

care bisericile şi zidurile moderne se ridică anunţând tuturora credinţă şi progres în viitor.

Urcând sus în oraş pe o stradă curată şi bine pavoazată, surprinderea ne întâmpină pretotindene, căci găsim un oraş mult mai frumos decât cât ni-l întipuiam. Dl Nicolae Ionescu, cu o amabilitate îndatoritoare, îmi atrăgea atenţiunea la feluritele clădiri istorice şi culturale, dându-mi informaţiuni relative şi la planurile ce au să se esecuteze în viitor. Ilustrul orator şi distins membru al Academiei Române, născut la Roman, a petrecut o mare parte a vieţii sale ca profesor universitar la Iaşi; de aceea îl leagă multe reminiscenţe de acest oraş, la foarte multe acte publice a luat însuş parte, iar pe altele le-a privit cu interesare; de aceea se consideră iaşan şi vorbeşte cu mult entuziasm de acest oraş.

Delegaţi din partea Academiei, dimpreună cu dl Sturdza, întâi îndeplinirăm primele funcţiuni privitoare la misiunea noastră. De la gară ne duserăm drept la casa răposatului Adamachi. Aceasta ne dete prilejul să percurgem partea cea mai frumoasă a Iaşului. Strada Lăpuşneanu, la cap cu elegantul Otel „Traian“, cu casele sale făcute în stil modern, cu comerciul său mare şi cu pardoseala sa de asfalt ne face impresiunea unui oraş care înaintează. Iar Strada Carol, care duce sus le Copou, cu vederile sale minunate asupra văilor şi munţilor, cu casele sale în stil de vile, ne stârneşte esclamaţiuni de plăcere.

Pe strada aceasta era şi casa răposatului Adamachi. O clădire boierească în mijlocul unei grădini. Însă dânsul prea era cruţător, ţinea casa în condiţiuni foarte economice. Etagiul nu se putea întrebuinţa defel, căci pe timpul rezbelului ruso-româno-turcesc, dânsul strică scara şi scoase podelele de sus, numai ca să nu i se poată pune soldaţi în cvartir. Acuma Academia are să cheltuiască o sumă considerabilă, dacă vrea să restaureze casa.

Testamentul lui, trebuie s-o mărturisesc, n-a făcut bună impresiune la Iaşi. Toţi se aşteptau să lase cea mai mare parte a averii sale oraşului natal, Iaşi; în special se credea că universitatea de acolo are să-l moştenească. Însă dezamăgirea a fost mare, căci el n-a lăsat universităţii decât numai biblioteca sa. Se zice că şi asta e de valoare; dar universitatea din Iaşi n-a preţuit-o mult, căci la înmormântare nimene n-a pronunţat vreun discurs în numele ei, cu toate că în program se fixase un punct pentru acesta.

*

Timpul liber l-am întrebuinţat pentru a cunoaşte oraşul şi spre a face câteva vizite. Dl Nicolae Ionescu, a cărui amabilitate m-a captivat îndată la sosire, a ţinut să-mi facă neuitate zilele petrecute la Iaşi, m-a condus

pretotindenea şi mi-a arătat tot ce-a fost de văzut, făcându-mi totodată şi istoricul multor edificii publice.

Poporaţiunea Iaşului se urcă la 90.000. Se zice că ovreii fac majoritatea. Şi dacă cu toate aceste nu ei dirigează destinele politice, cauza este că n-au drepturi politice. Dar comerciul este în mânile lor. O privire asupra inscripţiunii prăvăliilor numaidecât ne convinge despre asta. Când ovreii au sărbătoare, un şir de prăvălii rămân închise de-a lungul stradelor. Ceea ce priveşte înfăţişarea fizică a ovreilor este foarte favorabilă, nu-i prea cunoşti şi-ţi vorbesc o românească curată. Iar cât atinge ovreicele, acele, hotărât, sunt de o frumuseţe frapantă. Şi dacă ovreii n-au drepturi, ovreicele – multe din ele – se pot făli cu nişte cuceriri mari.

Aceste apreţiări însă privesc numai ovreimea din centrul oraşului, iar nu ceea ce am văzut în mahalaua spre cimiterul „Eternitatea“, unde nu-i decât murdărie în toată privinţa; uiţi că eşti în ţara românească şi-ţi pare că petreci în suburbiul Katonaváros al Orăzii Mari.

Mulţimea ovreilor în aceste părţi a ţării se esplică prin faptul că suntem la graniţa Rusiei şi că traiul p-aici este mai ieftin.

Însă dacă accentuăm mulţimea lor, trebuie să constatăm şi faptul că mulţi din ei s-au românizat. Astăzi România are ovrei pe toate terenele, cari îi fac servicii bune.

Literatura, artele, pictura şi poezia, filologia şi teatrul, toate au la români adepţi şi dintre ovrei. Numai de aceea nu cităm nume, căci lista făcută în pripă ar fi defectuoasă.

Chiar şi la Iaşi sunt câţiva ovrei de frunte, cari cu toată activitatea lor aparţin neamului românesc.

E adevărat că ei se răspândesc şi ocupă teren. Multe case române au ajuns în mânile lor. Dar cauza este şi aceea că Iaşul, încetând a fi Capitală, elementele mai înalte române se concentrează la Bucureşti. Viaţa din Iaşi încetul cu încetul se stinge şi drept amintiri a vremilor măreţe din trecut n-au mai rămas decât unele case boiereşti, care jelesc deşerte şi părăsite mărirea de odinioară.

*

Spre a mai împrospăta memoria străbunilor şi a unor epoce strălucite, generaţiunea actuală a aşezat pe unele pieţe publice statuie de ale figurelor istorice.

Sunt cu toate, mi se pare, 3-4. Între ele cea mai impozantă e statua ecvestră a lui Ştefan cel Mare, prima statuă care s-a ridicat la Iaşi. Ne aducem aminte de discuţiunea ce a deşteptat atunci întrebarea dacă Ştefan a avut sau ba barbă. Artistul se pare că n-a ţinut cont de nici una din părerile emise, căci a făcut pe eroul moldovean după cum i-a vinit mai bine la socoteală.

Statua lui Miron Costin, cu cele două basoreliefuri, făcută la iniţiativa şi la neobosita stăruinţă a lui V. A. Urechiă, publicată şi-n foaia noastră, pare mai reuşită.

Statua lui George Asachi, care îl reprezintă şezând, ar avea un aspect mai bun de cumva ar sta pe un pedestal mai nalt. Dar astfel, prea aproape de noi, nu ne inspiră simţământul măririi.

Ar mai fi să amintesc bustul lui Grigore Ghica Vodă; dar acesta mi-a făcut impresiunea că un domn care moare pentru perderea unei părţi din ţară sa ar merita o statuă cumsecade, căci asemenea domni au devenit foarte rari în timpurile mai nouă.

Monumentul artistic cel mai de frunte al Iaşului este renumita Biserică Trei Ierarhi, despre care s-a scris atât de mult în presa noastră periodică. Aceasta podoabă a Moldovei tocmai se renovează spre a i se restitui valoarea artistică de mai nainte. Din nenorocire, fiind chiar închisă, n-am putut să-i văd interiorul, unde se lucrează.

Catedrala mitropolitană este una din bisericile cele mai mari din ţara românească, unde bisericele de regulă nu prea sunt mari. Iconostasul e foarte frumos. În aceasta biserică zac şi osemintele mitropolitului Beniamin, care a zidit biserica.

Mai sunt de însemnat câteva edificii publice, printre care ocupă loc de frunte şcoalele nouă; dar universitatea, cu o mulţime de profesori distinşi, nu prea e încăpătoare. Aici, în laboratorul de fizică, am găsit multe fete.

Universitatea va căpăta un edificiu nou în Strada Carol, spre Copou, cu o privelişte care dominează împregiurimea.

*

Una din suvenirile mele cele mai plăcute este cunoştinţa ce am făcut doamnei Matilda Poni n. Cugler, escelenta noastră poetă, a cărei liră a fermecat atâte inimi.

La prima vedere constatai numaidecât că portretul publicat în „Familia“ nu-i este favorabil defel, ceea ce rar li se întâmplă damelor, faţă de care fotografii sunt totdeauna galanţi. Portretul din nr. acesta al foii noastre fiind mai nou va fi doară mai bun. Nu cutez să spun aceasta hotărât, căci de multe ori am păţit că tocmai portretele acele au reuşit mai rău, la cari am ţinut mai mult.

Deşi nu ne-am văzut niciodată, poeta m-a întâmpinat cu vorbele:

– Ne cunoaştem de mult!

Se-nţelege. A căror nume apare tipărit atât de des, cari se ocupă cu literatura se cunosc îndată unii pe alţii, ba se şi apreţiază; atâta e toată răsplata lor, căci, zău, publicul nu-i apreţiază.

Aceasta cunoştinţă e însă numai spirituală şi cu cât ne-ncântă mai mult talentul cuiva, cu atât mai tare dorim să cunoaştem şi persoana al cărei spirit ne-a făcut atâte plăceri.

Impresionat de aceasta întâmpinare afabilă şi de cuvintele pline de dragoste ale consortelui d-sale, dl Petru Poni, colegul meu de la Academie, nu ne mai simţeam străin şi dimpreună cu dl Nicolae Ionescu, care mă conduse şi aici, înfirarăm o conversaţie ca între vechi cunoscuţi.

Şi când ne depărtarăm, adusei cu mine impresiunea că am făcut cunoştinţa unei poete care totodată este o fericită consoartă şi o bună mamă.

Stima ce-i păstram deveni şi mai mare.

*

Înainte d-a porni din Iaşi, făcui o plimbare cu trăsura sus la Copou, unde ieşenii merg întocmai ca bucureştenii la Şosea.

Primăvara nu sosise încă cu totul. Natura nu era dezvoltată, căci pământul abia dezgheţă, ba-n vale omătul încă sclipea netopit. Lume nu prea era.

Dar privelişţea mă recompensă pentru toate lipsele. Jos pe coaste vedeam Iaşul încungiurat d-o vale, dincolo se răsfăţa o ghirlandă de dealuri cu vii şi-n zarea depărtării, dincolo de Prut, se rădicau munţii Basarabiei.

Deodată parcă m-ar fi atins un vând rece dintr-acolo şi parcă-aş fi auzit cântecul:

Muscăleşte-oi învăţa
Când eu limba mi-oi tăia…

Dar era numai întipuire. Îmi părea că aud gemetul românilor din Basarabia, pe cari guvernul rusesc vrea să-i stingă cu de-a tăria, cari însă nu vreu să se facă ruşi o dată cu capul, cu toate că până şi prin biserici li se impune limba rusească şi peste graniţe nu li se poate trece nici o carte românească…

Revoltat, spusei birjarului să mâie la gară…

ESCURSIUNE LA MOARA DRACULUI

Cataractă în Munţii Bihariei

Munţii Bihariei sunt bogaţi în locuri frumoase. Atât turistul cât şi artistul, precum şi omul de ştiinţe poate să-şi afle aici o mulţime de puncte de admirat şi de studiat. Cu toate aceste lumea încă nu le prea cunoaşte, căci căile de comunicaţiune practicabile lipsind aproape cu

desăvârşire, e foarte mic numărul acelora cari, încălziţi de focul entuziasmului pentru frumuseţile şi particularităţile naturei, desconsideră toate lipsurile şi greutăţile şi-o ieu călare şi pe jos, prin mii de pedici obositoare, numai ca să poată vedea ori studia cutare şi cutare poziţie sau raritate a firei.

Lumea ştiinţifică îşi are pân-acuma toate informaţiunile din cartea lui Schmidl intitulată *Die biharer Gebierge*, care a prezentat publicului peştera de la Meziad, Portalele şi originea Crişului Negru din sus de Băiţa, Izbucul de la Călugăr şi Câmpeneasca de la V[alea] Sohodol.

Însă nici Schmidl n-a cutrierat toţi munţii. Turişti şi oameni de ştiinţă, cari au umblat pe-aici după el, au descoperit şi alte locuri admirabile, dintre care cea mai de frunte este peşterea de la Măgura, numită peşterea arhiducelui Iosif, umblată şi studiată mai întâi de răposatul Hazay, dimpreună cu dnii Teodor Bulcu şi Al. K. Nagy.

Între turiştii mai noi, cari cutrieră aceşti munţi, locul de frunte îl ocupă dl Iuliu Czárán, proprietar din Şepreuş, comitatul Arad, care petrece toate verile la Stâna de Vale, de unde face dese escursiuni prin munţii, văile şi peşterile din împregiurime. D-sa a descoperit multe poziţii ce stârnesc uimire, minuni ale naturei, vrednice d-a atrage atenţia lumei culte. Una din aceste e şi cataracta Moara Dracului, la care însuş a făcut o cale pe spezele sale şi care s-a inaugurat într-una din zilele ultime ale lui august trecut.

*

Era dimineaţa la 6. Razele soarelui răsărind se strecurau cu frică printre brazii ce încunjură Stâna de Vale şi răsfrângându-se pe iarba albită de brumă făceau să strălucească înaintea noastră miriade de schintei de argint. Aburul pământului care se ridica-n sus se legăna în căldura dimineţei, scăldându-se în razele soarelui dătător de viaţă. Termometrul arăta numai două graduri de căldură. Cam rece, dar temperatura aceasta ne anunţa că peste zi are să fie timp frumos şi fără ploaie.

Dar, să fi fost cât de rece, cine simţea? Bucuria generală ne încălzea pe toţi, căci ne aflam în momentele d-a începe o excursiune care ne promitea foarte multe plăceri. Aveam să facem o partie călare, sus la munţi, la cataracta Moara Dracului, despre care auzisem atâte frumuseţi fabuloase. Dar până când ne gătarăm, căci caii nu ne sosiră la vreme, termometrul se urcă la 6 graduri.

Şi societatea, din care făceau parte şi câteva dame, porni. În frunte călărea Esc[elenţa] sa episcopul Mihail Pavel, posesorul actual ai dominiului care încadrează şi Stâna de Vale, şi locul unde plecam. Apoi, noi ceialalţi, cuprinşi d-o veselie generală şi aclamaţi de publicul care rămase acasă.

În scurtă vreme urcarăm la deal, pe lângă Izvorul Minunilor, prin aromatica pădure de brazi şi peste jumătate de oră ajunserăm la rariştea căreia poporul i-a dat numele poetic de „Aria Vulturului". Aici ochilor li se deschide o vedere asupra dealurilor din stânga; dar noi nici nu ne oprim, trecem o nouă pădure de brazi şi suntem la Muncei.

Munceii, după cum arată şi numele, sunt un şir de munţi mici, care coboară de la munţii mari şi formează o ghirlandă cu multe puncte mai nalte, toate cu numiri deosebite, de unde ni se ofer panoramele cele mai frumoase, la care să te tot uiţi.

La dreapta se-nalţă Vârful Poienii, cu fruntea sa pleşuvă (1627 metri), un favorit loc de escursiune al oaspeţilor din Stâna de Vale, cu o panoramă admirabilă, care încântă pe toţi. Dincolo de el, posomorâtul Bohodei, Briţei şi-n negura depărtării Cornu Munţilor.

Mai încoaci Gruieşul şi-n fruntea lui înfricoşată Boţasa (1792 metri) cu cele trei piscuri urieşe, care se razemă pe nişte columne negre; iar în stânga Micăul cu pădurile sale umbroase, mai aproape vârfurile Munceilor, Piatra Calului, Valea Chenţului şi-n depărtare conturele întunecoase ale Vlădesei...

Jos, înaintea noastră, la poalele Boţasei, se-ntinde tainica vale a Drăganului, ale cărei farmeci ne-ncântă vederea şi ne-mbată sufletul. Freamătul lin al frunzelor, susurul misterios al râului şi întunecimea care se revarsă asupra văii întregi ne inspiră o melancolie ce ne-nalţă în lumea ideală. Simţim un dor nemărginit de-a descinde, la vale, să vedem ce frumuseţi sunt acolo?

Şi ne coborâm de pe cai, căci dăm la vale, numai damele nu vreau, ele-nfruntă orice pericol, de dragul călăritului. Pădurea de fagi prin care trecem ne ofere noi impresiuni plăcute. Sunt multe aceste, căci scoborâşul e lung. În sfârşit, un estraordinar miros de brazi ne-ntâmpină, suntem jos, trecem Drăganul şi ne aşezăm vesel pe malul de dincolo, la umbra răcoritoare a brazilor şi-ntindem un dejun vial, căci era aproape la 10 ore.

Eram într-o afunziune de unde nu vedeam decât cerul şi munţii ce ne-mpresurau în apropierea noastră. Tăcere adâncă domnea pretotindene şi numai clocotirea Drăganului ne întrerupea visările. Şi în tăcerea aceasta, deodată, ca prin farmec, de după o tufă de lângă noi se intonă *Hora Codrului*; erau muzicanţii din Stâna de Vale care veniră să ne facă aceasta surprindere delicioasă.

*

Animaţi cu dispoziţiuni vesele, peste o oră urcarăm caii şi pornirăm sus pe munte. Era o creangă a Boţasei pe care înaintam; jos brazi, apoi fagi şi mai în sus iarăşi brazi ne apărau de soare. Dar suişul era atât de

ţepiş, încât ne umplea mila de bieţii cai cari, printre rădăcinele arborilor şi printre stânci, alegeau cu multă băgare de seamă locul unde puteau călca. La dreptul vorbind, purtau grijă şi de noi, ca nu cumva să se poticnească şi să cază, căci pe terenul acela căderea putea fi foarte primejdioasă. Deci, după un arcuş cam de jumătate de oră, cei mai mulţi ne deterăm jos şi continuarăm astfel suirea uşoară prin râsete şi glume.

Apoi ne suirăm iarăşi călare şi ne urmarăm drumul tot în sus pe costişa dealului, de unde ni se ofereau vederile cele mai pitoreşti spre munţii şi văile din dreapta noastră. Şi cum ne desfătarăm, deodată un ţipăt femeiesc cutremură aerul. Ne uitarăm într-acolo şi vedem calul domnişoarei dinaintea mea sărind ca turbat şi la moment ea cade jos. În aceeaş clipă şi calul meu începe a sforăi; îşi bagă capul în pământ, dă cu picioarele dindărăpt; eu ţin frânele din toate puterile să n-o păţesc ca domnişoara, dar în zădar, fără să ştiu cum, dodată m-am aflat jos pe pământ; căzând, un picior mi s-a acăţat în scăriţă şi astfel ajunsei de jumătate sub cal, care n-avea stare defel. Ceialalţi săriră iute de pe cai şi alergară la noi; dar pe când sosiră, amândoi eram în picioare, asigurându-i că nu ni s-a frânt nimica, ceea ce pe calea plină de stânci colţuroase a fost o adevărată minune.

Această întâmplare ne-a cam tăiat pofta de călărit şi fiindcă nu era departe nici locul până unde puteam merge călare, ne continuarăm calea pe jos. Întâi însă constatarăm cu mândrie că nu noi – domnişoara şi eu – am fost cauza căderii, ci cuibul de viespi pe lângă care treceam şi la care toţi caii conduşi după noi au sărit ca turbaţi. Numai În[alt] Pr[ea] S[finţia] sa părintele episcop nu-şi perdu curajul şi merse tot călare...

În sfârşit ajunserăm la locul de unde se desparte calea ce prietenul nostru dl Czárán a construit până la Moara Dracului. Aceasta conduce pe coasta din stânga dealului, coborând în jos, în o strâmtoare împresurată de stânci şi oferindu-ne în multe locuri un cules de zmeure.

Şi cum coboram, se auzea din ce în ce mai tare un murmur, care la început părea freamătul pădurilor bătute de vânturi, mai apoi clocotul unui râu straşnic şi-n cele din urmă conducătorul ne spunea:

– Auziţi Moara Dracului!

Într-aceste, lumina tot pierzând din puterea sa, un semiîntuneric începea să stăpânească toată valea devenind tot mai adânc, încât îţi părea că soarele a asfinţit ş-a sosit seara. Cu toate aceste, era tocmai la miazăzi, dar razele soarelui încă n-au putut pătrunde până jos...

Aceasta întunecime neobicinuită, în mijlocul unei surpături de munţi uriaşi, în care parcă totul era mort şi numai căderea unei cataracte întrerupea linîştea vecinică, făcea o impresie fioroasă. Nu degeaba îi zice poporul Moara Dracului, aici e locaşul Satanei.

Ajunserăm în fundul văii. Acolo zărirăm prima cădere a apei, care însă nu ne făcu nici o impresiune, căci era mică. Conducătorul nostru, voind să ne păcălească, ne spuse că am sosit. Atâta tot? ne ziceam unii. Asta n-a meritat să ne ostenim pân-aici. El se prefăcu supărat că nu apreţuim după merit frumuseţile naturii şi ne invită mai sus, de unde cataracta se va vedea mai frumos. Şi trecând apa, urcarăm dincolo în sus, pe căi serpentine, conduse prin nişte stânci, dar întocmite foarte bine cu muşchi, încât ne părea că păşim tot pe covoare de Smirna. Şi tot urcând, zărirăm nişte căderi a apei din ce în ce mai frumoase, până când ajunserăm la una mai mărişoară, care ne opri în loc să ne delectăm.

Dar conducătorul ne invită şi mai sus, tot amăgindu-ne: Încă trei minute, încă două, încă una...

Stâncile din ambele părţi tot se înălţau, eram între două ziduri colosale. Cuprins d-o uimire estraordinară, îmi aruncai privirea sus spre stâncile cari se ridicau deasupra mea şi nu ştiam să admir frumuseţea lor pitorească ori să mă-ngrozesc de poziţia primejdioasă, căci ele se uitau în sus spre cer drept ca păretele. Viaţa noastră atârna de la o simplă întâmplare: dacă un păstoraş sau vro capră de sus prăvălea jos vro bucată de stâncă oricât de mică, căderea ei din înălţimea aceea ne prăpădea la moment. Era un ce *grozav* de frumos.

Adâncit în admiraţiunile mele fioroase, deodată mă trezi amicul Czárán, care, întorcându-mă în dreapta, îmi zise:

– Priveşte acolo!

Şi parcă nici n-ar putea fi un ce mai frumos decât stâncile la care mă uitam, mă-ntorsei cu părere de rău că de ce mă conturbă în visările mele şi privii într-acolo...

Dar iar, condeiul stă să-mi cadă din mână simţindu-şi slăbiciunea, căci ceea ce văzui în momentul acesta, tabloul care se desfăşura naintea ochilor a fost atât de surprinzător, grandios şi pitoresc, încât numai un penel dibaci ar putea să reprezinte fidel şi cu succes...

*

Din o înălţime înspăimântătoare, dintre nişte stânci negre, în mijlocul unei surpături de munţi, se prăbuşea jos în prăpastia adâncă un fir de argint care-n căderea sa tremurândă vărsa schintei ce luminau împrejurimea posomorâtă.

Izbirea cumplită producea un murmur misterios, care făcea o muzică straşnică în această tăinicie tăcută a codrilor seculari. Şi ceea ce da acestui tablou un colorit îndeosebi minunat era gigantica neagră cadră a stâncilor din ambele părţi.

Iată cataracta Moara Dracului care se vărsa jos din înălţime de 20-25 de metri, formând întâi două căderi mai mari ş-apoi picând într-un bazen, de unde se rostogolea jos la vale, zdrobindu-se de stânci şi făcând alte multe căderi mai mici printre pietrele acoperite cu muşchi.

O vedere care frapează şi încântă, căci avem în faţa noastră una din cele mai admirabile cataracte...

Surprinderea aceasta majestoasă îmi făcu o impresiune inesprimabilă, care se manifestă numaidecât printr-o putere elementară. Sării de gâtul fratelui Czárán şi, aclamându-l cu entuziasm, îl sărutai plin de fericire... O! de-aş putea eu descrie bucuria ce simţeam în momentul acela!

Stăteam înmărmurit şi-mi părea că văd o scenă divină cu decoraţiuni create de Atotputernicul...

Dar conducătorul ne pofti tot mai sus. Îl urmarăm sub farmecul unei impresiuni cereşti. Şi în câteva minute eram sus la bazenul cataractei.

Ne aşezarăm pe stânci şi pe banca improvizată, iar ochii noştri îmbătaţi de frumuseţea multă rătăceau împovăraţi de plăceri.

Era o emoţie estraordinară care ne cuprinde pe toţi; o simţire, când ochii privesc, imaginaţiunea s-aprinde, dar gura nu e-n stare să tălcuiască ceea ce ne pătrunde. În mijlocul tăcerii generale s-auzea numai clocotul vecinic al apei căzânde, care izbită de stânci se sfărma-n spume de mărgăritare şi al cărei murmur sălbatic ţinea în necontenită vibraţie ecourile munţilor...

Admirând aceasta minune a naturei, îmi părea că sunt transportat într-o altă lume, în o sferă frumoasă şi groaznică deodată; gândeam că văd Infernul lui Dante şi mă aflu în palatul Satanei.

Stâncile negre, cari se-nalţă-n sus drept, sunt pereţii acestui palat uriaş, scutind comoara nepreţuită din mijlocul lor. Se văd şi columnele colosale care dau zidirii stilul arhitectonic. Fereştile uriaşe ne invită să privim prin ele panorama codrilor. Balconul crâncen, din care o parte s-a dărâmat, pare a servi la spectacole mari Maj[estăţii] sale satanice. Iar jos, padimentul de mozaic e tivit cu muşchi verzi şi moi. La intrare, două stânci colosale de ambele părţi sunt stâlpii portali şi deasupra lor zărim emblemele diabolice.

Şi-n mijlocul palatului, într-o cavernă ce-ţi pare lucrată de măeştri renumiţi, frumoasa cataractă, ca o fântână săritoare, îndulceşte atmosfera, făcând să se vadă-n spumele sale o ploaie de diamante prin care transpiră blândul curcubeu...

Ce grozav poate să fie aicea când vijelia, ca o fiară dezlănţuită, aleargă cu furie din piscurile Boţasei; când fulgerele varsă lumină-n întunericul vecinic al pădurilor şi văilor nepătrunse de razele soarelui; când tunetele cutremură pământul, despică creierul munţilor şi prăbuşesc

bolovani şi petri mari la vale, zguduind firmamentul ce erumpe-n ecouri plângătoare, iar fiarele sălbatice cu frica-n spate s-ascund în vizuinele lor... Atunci e aici balul Satanei!

Şi parcă văd viind Mama Pădurii cu ielele şi celelalte zâne rele. Pricolicii se prefac în oameni şi le joacă. Iată şi bălaurii cu fetele de-mpărat pe care le răpiseră. Vârcolacii dirijează lumina lunii şi şolomonarii le fac muzica prin nori.

Apoi tabloul acesta fantastic pare că deodată piere. Castelul satanic se preface într-un templu; din fruntea templului anină-n jos o candelă vecinic arzândă, răspândindu-şi lumina în întunericul nopţilor seculare, inspirând credinţă şi tărie în mijlocul morţii eterne şi prevestind triumful neperitor al libertăţii... E cataracta ce aleargă luminând, răspândind viaţă şi învingând toate pedecile.

*

Multă vreme steterăm locului admirând minunata cataractă, căci frumuseţile ei nu ne mai lăsau să plecăm.

În sfârşit ne despărţirăm, dar cu inima duioasă privind tot îndărăt, până când o scăparăm din vedere. Ne coborârăm în Valea Drăganului, unde întocmirăm un prânz vesel de inaugurare, căci am fost prima societate cu dame care vizitarăm Moara Dracului.

Şi seara ne-am întors la Stâna de Vale cu suvenirea unei zile neuitate.

CARANTINĂ LA PREDEAL

N-am jefuit, n-am falsificat, n-am săvârşit nici o crimă şi totuş sunt prinsonier. Sub fereasta mea se plimbă un soldat cu puşca-n mână şi nu-mi dă voie să ies din curte. Doamne sfinte, ce-am făcut? Jur că n-am alt păcat decât că am comis o – tragedie. Şi, iată, Nemesea[1] mă şi pedepseşte: cea dintâie persoană ce cade jertfă sunt eu. Am plecat să asist la prima reprezentaţie[2]; dar la gara Predeal fui oprit să fac carantină.

Ştiam încă de-acasă la ce aveam să mă aştept aicea; cu toate acestea, când mi se comunică oficial că trebuie să stau locului cinci zile, mă trecură nişte fiori.

Cinci zile la Predeal! Un sătuţ de munte, care abia de câţiva ani începe a se edifica, sporindu-se din cele două-trei case şi birturi, care se aşezară în apropierea clădirilor de vamă, fără d-a putea oferi un confort cât de cât şi cu atât mai puţin d-a ne putea pune în perspectivă nişte distracţiuni. Îmi părea că mă aflu în ajunul unei vecinicii de plictiseală.

Şi totuş o veselie generală se răsfăţa pe feţele tuturora. Glumele şi vorbele cu spirit zburau ca nişte schintei. Toţi călătorii făceau haz de situaţiunea curioasă în care ne aflam şi care oferea momente foarte comice prin formalităţile de dezinfectare la care furăm supuşi rând pe rând, după ce mai întâi plătirăm taxa, căci cel dintâi lucru ce trebuie să faci este să plăteşti.

Apoi fuserăm duşi la cvartire. Cei mai mulţi câte patru, cinci în o odaie; eu prin un special favor, căpătai singur una, în o casă ţărănească, dar la depărtare de un pătrar de kilometru.

Aşezat acolo, mai întâi făcui cunoştinţa terenului şi a casnicilor. Odaia mea avea o înfăţoşare destul de amicabilă, căci cele trei fereşti revărsau în ea lumină abundantă. În mijloc o măsuţă la una din fereşti, acoperită c-un măsai alb şi înzestrată cu nişte păhărele menite pentru zile de veselie; două scaune, un credenţ, două lăzi lungi, toate de brad, iată tot mobiliarul. Căci cele două paturi nu se puteau înşira între mobile, lipsindu-le tocmai partea organică: lemnul; ele se răzămau numai pe nişte trunchiuri acoperite cu scânduri. Pe păreţi câteva poze, suveniri de la „boierii“ cari petrecuseră vara aici la munţi. Iată şi portretul unui lucrător italian! A fost al doilea bărbat al stăpânei casei; cel dintâi, un român, nu ş-a lăsat poza, căci pe vremurile acele arta fotografierii nu a fost atât de răspândită. A lăsat însă doi băieţi şi o fată, cari fac bucuria văduvei.

Casa avea două odăi, pe care le despărţea tinda. În odaia cealaltă făceau carantina două femei: una mai în etate, alta tânără, amândouă încă domnişoare. Cea mai în etate era engleză şi mergea să facă pe dama de companie în o familie din România. Cealaltă se-ntorcea de la Bombay, unde se dusese ca să-nveţe perfect limba engleză. Aşa mi-a spus.

Engleza făcea o impresiune foarte hazlie. Avea o înfăţoşare de rigoare, cu nişte maniere convenţionale ş-o atitudine pretenţioasă şi ceremonioasă, care îţi scoteau surâsul pe buze. Fără ştirea ei, ne-a făcut multe momente vesele. Toată ziua îşi dregea toaleta sau îşi spăla, gugulea ori săruta căţeluşul, un dobitoc scârnav şi chior de ambii ochi. Când sosii, fiind seară, ea tocmai îl culca-n pat şi-i cânta un cântec de leagăn...

Ceea ce mai deosebea pe aceste două femei era temperamentul lor cu totul opus. Engleza se păzea grozav să nu răcească şi comanda nişte focuri straşnice; iar românca nu putea suferi căldura mare şi de aceea tot deschidea ferestile să vie aer proaspăt. Aceste deosebiri le făceau multe zizanii, de cari râdeam cu haz...

Luându-mi primele informaţiuni, mi se făcu propunerea că dacă vreu să-mi comandez ceva de mâncat, birtaşul din apropiere îmi stă la dispoziţie. Numaidecât şi comandai; dar o păţii, căci bucatele erau gătite cu unsoare de vită şi amirosau a său. Incapabil d-a mânca ceva, ţăranca

îmi oferi mămăliguţă, struguri şi cafea turcească... Aşa îmi trecu prima seară de carantină.

Dimineaţa când ieşii, fui frapat de tabloul frumos, în al cărui mijloc mă aflam, căci, sosind seara, nu-l putusem vedea. Panorama care se desfăşura înaintea ochilor mei era una din cele mai romantice. Mă aflam în o vale brăzdată d-o gârlă, păzită din ambele laturi prin nişte dealuri acoperite de păduri cu brazi, pe când înaintea mea orizonul era închis de piscurile acoperite de zăpadă ale Bucegiului. Vârful cel mai nalt se numea Caraimanul, regele munţilor din împregiurime, impunând respect cu fruntea sa albă; de-a dreapta, Valea Cerbului, cu custurele sale primejdioase; în stânga, Coştila, apoi se coborau la vale Jipii Mari şi Jipii Mici, pe când Furnica blândă se perdea în zarea depărtării. Şi parcă deodată vedeam petrecându-se înaintea mea poveştile Peleşului, pe care măestra fantazie a Carmen Sylvei le-a scos din neagra vecinicie: zânele, feţii-frumoşi, bălaurii, năzdrăvanii şi toate fiinţele mitologiei poporale defilară înaintea mea, formând un cortegiu feeric...

Din visarea mea mă trezi glasul sentinelei care mă pofti să mă-ntorc în curte, căci tot privind panorama, am ajuns în mijlocul stradei, unde nu-mi era permis să ies. Căprarul i-a dat ordin să nu lase pe nime afară, până ce nu va veni medicul. Şi căprarul e om mare.

Am aşteptat dar medicul, l-am aşteptat o oră, două însă n-a mai vinit. Fiindcă aveam treabă la gară, trimisei un bilet la dânsul şi peste câteva minute vini un sanitar anunţându-mă că pot să merg unde vreu – însoţit de dânsul. Cu el am şi umblat apoi toată ziua pretotindene.

Când mă-ntorsei seara, văd că engleza gătită frumos porneşte cu căţelul în braţe la plimbare. Şi nu peste mult aud un zgomot de la poartă. Se amestecau două limbi străine. Privesc într-acolo şi văd că engleza se sfădea cu soldatul, care nu voia s-o lase să iese. Dar ce sfadă! Engleza nu ştia româneşte, iar soldatul – fireşte – n-avea nici idee de limba engleză. Cu toate aceste se certau grozav. Şi curios! Se înţelegeau. Ea îi spunea în englezeşte că trebuie să ducă acuma căţelul la plimbare; dar soldatul îi răspundea româneşte că nu-i slobod să iasă şi, ca să fie înţeles mai bine, se puse în uşa uliţei şi opri ieşirea. Degeaba se ruga engleza, degeaba ţipa, soldatul rămânea nenduplecat. Căprarul i-a ordonat aşa.

Engleza s-a rentors necăjită, bolborosind nişte cuvinte, desigur cam grele la adresa României, care nu dă voie fiicei Albionului ca să-şi plimbe căţeluşul... Şi eu râdeam cu hohot, ascuns de după perdea, văzând cum îl plimbă prin curte...

Într-aceste se-nseră binişor. Deodată aud nişte esclamaţiuni de bucurie: „Iată Mândrica! Vine Mândrica!“ Era ţăranca şi fiul ei, cari aclamau cu fericire. Ies să văd cine produce aceasta impresiune de

entuziasm. Şi văd intrând o junincă frumoasă. Feciorul îi sare de grumazi, o netezeşte, îi şopteşte vorbe gingaşe; ţăranca o priveşte cu drag, o prinde de corn şi-i dă ceva să mănânce. Şi amândoi o petrec în grajd, mădărind-o: „Mândrică! Mândrică!"

Aceasta scenă idilică îmi făcu o impresiune plină de duioşie. Ce oameni fericiţi, cărora o junincă poate să le aducă bucurie atât de mare!

Şi se făcu noapte. Ziua timpul era foarte frumos şi cald; dar cum însera, se răcea iute şi peste noapte era frig. Sentinela avea blană, dar tot zgriburea. Ne era milă de bietul soldat, care din cauza noastră sufere frigul acesta.

– Am şi eu un fecior soldat, îmi spunea ţăranca. Săracul, oare unde radbă el acuma frigul şi foamea?

Şi două lacrimi i se iviră-n ochi. Le şterse iute şi, deschizând uşa, pofti soldatul să intre să se mai încălzească şi-i dete jumătate din mâncarea ei, să nu flămânzească.

Şi-ntrebă dacă n-a vinit colonelul, căci ea are să meargă la el să-l roage pentru băiat. Mai spunea c-a auzit pe cineva vinind de-acolo unde e fiul ei; prin acela îi va trimite o scrisoare. M-a rugat să-i fac hârtia aceea; mi-a spus ce să-i scriu: că-i e drag de el, că-i duce dorul, că moare după el, că e sănătoasă şi că Mândrica a crescut mare.

M-am retras în odaia mea ş-am început a scrie; ş-am vărsat în acea scrisoare tot focul unei dragoste de mamă, aşa cum m-a încălzit odinioară şi pe mine; şi până când o compuneam, în tindă era tăcere adâncă, ea n-a dat voie nimănuia să vorbească, să nu mă tulbure nimene şi să pot lucra în linişte.

Şi când i-o cetii, ochii-i vărsau schintei, îmi apucă mâna, o sărută şi simţii că două lacrime îmi ard degetele. Mă-ntorsei repede să nu-mi vază faţa, căci îmi simţeam ochii umezi.

Un vuiet înfricoşat întrerupse duioşia aceasta. Voci nearticulate, ţipete răguşite s-auziră deodată din odaia cealaltă. În primul moment gândeam c-au călcat hoţii casa şi prind a jefui pe colegele din carantină! Soldatul apucă iute puşca şi curse întru ajutor.

Într-aceste, engleza sări afară pe uşe, într-un elegant *néglige* ca scoasă din minţi, cu faţa desperată şi cu părul undulat pe spate, strigând în nemţeşte că se îneacă de căldură. Şi pe când ea ţipa, căţeluşul – spăriat de starea afară din fire a stăpânei sale – bătea înfricoşat. Iar dinapoia ei romånca îmbrobojită într-un palton râdea ca un demonaş.

Numaidecât înţeleserăm cauza catastrofei. Feciorul a făcut un foc atât de mare, încât acela scoase şi pe engleza din ţâţâni. A deschis uşa şi fereştile ş-a ieşit în curte, luându-şi în braţe căţeluşul, ca nu cumva să răcească în curentul din odaie...

Sărmana engleză! toată noaptea n-a dormit. Şi dimineaţa a pornit. Ne-a părut rău că s-a dus, căci de cine aveam să râdem de-acuma-nainte?

Ca să mă mai mângăi, am pornit la plimbare; acum fără sanitar, căci i s-a urât şi lui şi mi-a dat voie să ies şi singur. Am făcut vizită în o carantină mai mare să văd confortul de acolo. Într-o sală găsii unsprezece paturi.

Asta însă n-a alterat veselia generală. O mare societate tocmai făcea escursiune la munţi, cu asistenţă militară. Iar restauranţii nu mai puteau de bucurie. Atâţia „musafiri" n-au mai avut ei niciodată. A şi spus unul că ar fi bine dacă aceasta carantină ar mai ţinea vro trei luni, iar zilele să se urce la 11.

Mă dusei şi-n baraca ţăranilor. Aceasta era cea mai interesantă. Toate naţiile lui Dumnezeu le văzui reprezentate: români, unguri, bulgari, greci, sârbi, italieni, carintiani, sloveni, jidani etc. şi un turc.

– Ce mai faceţi? întrebai pe un român din Săcele.

– Da tocmai vrem să ne alegem primar pe turcul acesta, răspunse el glumeţ. Va fi cel mai bun, că nu ştie vorbi cu nimene.

Sosind acasă, ţăranca mă întâmpină surâzând:

– Nu vei să fii nănaş?

– La cine?

– O femeie din carantină a născut tocmai acuma un băiat...

Ce fel! ne-am sporit! Aşadară, eu pot să pornesc, fără să scază numărul.

Medicul însă n-a vrut să priceapă gluma mea şi nu mă lasă. Trebuie să stau până dimineaţa.

A sosit şi aceea. Sanitarul îmi aduce certificatul de următorul cuprins:

„Dl Iosif Vulcan, venind din Oradea Mare, a făcut 5 zile carantină la Predeal, înregistrat la nr. 627. Directorul carantinei dr. Manolescu, poliţai G.C. 23/10 (L.S.)"

Sunt liber. Adio! Însă de câte ori voi trece pe la Predeal, totdeauna voi privi cu drag căsuţa unde am găsit o fericire atât de mare!

LA MĂGURELE. INSTITUTUL BOTANIC LA COTROCENI

Astăzi după-miazăzi Academia Română a făcut o frumoasă şi prea interesantă escursiune la Măgurele, spre a vedea noul institut de fete „Oteteleşanu", care se va deschide la toamnă sub auspiciile Academiei Române.

Comuna Măgurele e situată la 7 kilometri de Bucureşti. Şoseaua districtuală ne-a pus la destul de grea încercare birjele, un biet ţăran s-a şi răsturnat în şanţ ferind din cale; mai sufla şi un vânt straşnic care ne-aducea un nor de praf în ochi, va să zică escursiunea avea unele părţi

neplăcute, dar ce-mi păsa? Mă interesa mult regiunea pe unde treceam, ţăranii şi portul lor, pământul şi calitatea lui, obiceiurile, istoria din partea locului, despre cari graţie amabilităţii dlui dr. Gr. G. Tocilescu, cu care eram împreună, primii cele mai interesante informaţiuni.

Castelul Oteteleşanu din marginea comunei Măgurele domineaază toată împregiurimea aceea. Acest castel a fost transformat de dl I. Kalinderu într-un institut de fete, pentru care scop îşi lăsase Ioan Oteteleşanu toată averea sa. Astfel locul de petrecere al răposatului boier şi al prietenilor săi va devini în viitor un locaş de muncă serioasă, unde se vor creşte viitoarele mame române.

Castelul-institut e impozant, are două etaje cu o mulţime de încăperi mari şi mai mici, cu două turnuri, de unde ţi se ofere vederea cea mai frumoasă asupra câmpiei nesfârşite şi cu o verendă foarte mare asupra parcului din dosul castelului.

În fruntea edificiului, tricolorul naţional vesteşte triumful culturei române, sus pe frontispiciu se află inscripţiunea „Institutul Ion Oteteleşanu", iar mai jos, deasupra etagiului prim, se indică simbolul „*Labor et honor*".

Domnul I. Kalinderu, care a condus toate lucrările de transformare şi care pune atâta stăruinţă ca ele să se poată termina cu succes, ne-a arătat tot arangiamentul din fir în păr, dându-ne cu multă complezenţă toate informaţiunile şi esplicaţiunile. Din toate am putut constata că noul institut va fi la nivelul cerinţelor pedagogice moderne, un fel de azil mai mic, care va adăposti 70-75 de fete, cu deosebirea că, crescându-le şi măritându-le, le va da şi câte o zestrişoară.

După ce vizitarăm toate, ne puserăm la masă, unde – fireşte – s-au pronunţat şi câteva toasturi. Primul a fost rostit de dl D. A. Sturdza, secretarul general al Academiei, în sănătatea dlui Kalinderu, care la rândul său a închinat în onoarea colegilor săi academicieni, dl Vinc[enţiu] Babeş a vorbit ca membru de dincolo, în sfârşit a salutat institutul dl V. A. Urechiă.

De acolo, întreaga societate cu impresiunea cea mai bună s-a întors la Bucureşti, oprindu-se întâi la Cotroceni, la Institutul Botanic, condus de dl dr. Brândza, sub ale cărui auspicii s-a şi înfiinţat.

Am mai vorbit în coloanele „Familiei" despre acest institut, acuma-s doi ani, în suvenirile mele bucureştene. Am esprimat încă atunci admiraţiunea mea şi am adus tributul stimei pentru distinsul nostru botanist, dl Brândza, care l-a ştiut întocmi atât de bie şi atât de strălucit.

Institutul acesta, înfiinţat de câţiva ani, este o podoabă a capitalei Bucureşti, o falã a României, unde cu mândrie putem să ducem pe orice învăţat străin. Şi ce mare mi-a fost mirarea aflând că colegii noştri bucureşteni, afară de dl Urechiă, încă nu-l văzuseră.

Dl Brândza cu amabilitatea-i obicinuită ne-a condus, dimpreună cu asistenţii săi, prin toate salele, dându-ne esplicaţiuni şi făcând în urmă arătări cu lumina electrică. Atâte frumuseţi, splendoarea celor două sale mari, arangiamentul cu gust şi bogăţia colecţiunilor a frapat şi încântat pe toţi. Numai unul a rămas din ce în ce mai trist, dl. Gr. G. Tocilescu, care în calitatea sa de director al muzeului suspina mereu că de ce nu poate avea şi D-sa un muzeu atât de frumos. Ne-a şi promis că va stărui să-l facă în cinci ani.

Deocamdată Bucureştii au trei aşezăminte culturale de cari în multe capitale nu găseşti şi pe care trebuie să le vezi, dacă ţii să se crează că ai fost aici. Dacă eşti preot, du-te la Biserica Domniţa Bălaşa; dacă eşti om de litere sau artist, vizitează Ateneul; iar dacă eşti om de ştiinţă, ieşi la Cotroceni în Institutul Botanic.

Situat la deal, din poarta principală ai o privire admirabilă asupra oraşului cu miile sale de edificii deasupra cărora se naltă falnic Ateneul; iar jos la picioarele sale se-ntinde-n vale grădina botanică, cu mulţimea sa de plantaţiuni.

Peregrinagiul nostru s-a terminat în camera de recepţiune, unde apoi s-au destupat sticle de şampanie. Dl Brândza, în entuziasmul său lesne de priceput, a ridicat un toast pentru foştii miniştri de Culte, dnii Sturdza şi Maiorescu, cari au dat fondurile ca să se poată ridica acest maiestuos templu al ştiinţei; dl Sturdza a răspuns, închinând păharul în sănătatea dlui Brândza, iar dl Negruzzi pentru dna Brândza.

Şi drept suvenire a acestei vizite, ne înscriserăm toţi numele în cartea vizitătorilor, deschizând o pagină anume cu inscripţiunea: „Academia Română recunoscătoare, 10 aprilie 1894". Au fost de faţă: vicepreşedinţii Negruzzi, Urechiă cu doamna şi Brândza cu doamna, secretarul general D. A. Sturdza, membri: din secţiunea literară Caragiani, Ollănescu, Roman cu doamna, Tocilescu şi scriitorul acestor rânduri; din secţiunea istorică Vinc[enţiu] Babeş, Kalinderu şi N. Ionescu; din secţiunea ştiinţelor Victor Babeş şi Poni.

Apoi fiind seară, ne-am rentors în oraş, aducând cu noi suveniri neuitate.

VĂLCELE

Geamantanul îmi era aproape gata pentru Stâna de Vale când mi-a vinit ideea să fiu de astă dată infidel frumoasei văi din munţii Beiuşului, unde am petrecut atâtea zile neuitate, şi să apuc drumul spre Transilvania, ca să-mi fac vacanţele redacţionale la umbra aromoasă a brazilor de la Tuşnad, despre care auzisem multe bune şi frumoase.

Doritor d-a-mi înmulţi plăcerile, nu luai linia dreaptă, ce făcui un mic încungiur pe la Vălcele şi Malnaş. Astfel avui prilejul a vedea una după alta trei staţiuni balneare. Rândurile acestea sunt menite a prezinta o dare de seamă despre impresiunile şi suvenirile mele.

Pornit din mijlocul arşiţei dogoritoare, pe linia Orade-Braşov, în sus pe valea romantică şi răcoroasă a Crişului Repede, după o noapte lungă am părăsit calea ferată la Feldioara, de unde o trăsură cu trei cai în o oră şi jumătate ne-a repezit la Vălcele.

Era dimineaţa la şepte. Aerul proaspăt, mirosul florilor de câmp, holdele încă nesecerate şi Oltul ce şerpuia acuş în dreapta, acuş-în stânga, în zigzaguri neregulate, ne făceau impresiunea cea mai plăcută după căldura obositoare, care numai înspre dimineaţă scăpătase.

Punctul cel mai interesant al călătoriei de la Feldioara şi până la Vălcele se iveşte îndată la început. Acesta e însuş orăşelul Feldioara, care, situat în vârful unei coline, în nemijlocita apropiere a unei cetăţui în ruine, ofere, ca poziţie, o vedere foarte pitorească.

Orăşelul are înfăţoşarea oraşelor săseşti: antică şi curată; pe strade şi la birturi nu vezi oameni tândălind, căci toţi îşi caută de lucru.

Apoi urmează valea Oltului, frumoasă şi roditoare. Trecem rîul tulbure, dăm în stânga, urcăm niţel şi atingem satul Arapatac, locuit de români şi secui; iată-ne pe pământul secuiesc, numai la Vălcele mai sunt români. Suntem în comitatul Trei Scaune.

Dimineaţa la opt şi jumătate, când am intrat pe aleul lung al Vălcelelor, lumea adunată acolo îşi făcea cura de dimineaţă, bând apă şi plimbându-se-n aleu la sunetele muzicei ce cânta.

Abia intrarăm, aproape din toate casele ne ieşiră nişte servitori români, oferindu-ne odăi. Într-aceea, mă uitam în dreapta şi stânga să văd progresul ce s-a făcut de zece, doisprezece ani, de când am mai umblat aici. Puţin, foarte puţin. Abia două-trei vile nouă. Încolo nişte cârpituri, case vechi şi umede, care primejduiesc mult efectul ce produc escelentele izvoare minerale.

Am auzit vorbindu-se mult de Vălcele, unde în deceniile trecute s-a adunat public mare, compus mai cu seamă din români de peste Carpaţi (cari p-aicea toţi trec de boieri) şi totdeauna mi-am întipuit c-aice trebuie să fie un rai de frumuseţe, în care ochii, spiritul şi fizicul nostru deopotrivă îşi pot găsi plăcerile. Dar întocmai ca şi când am vinit întîia oară, astfel şi acuma m-a surprins desăvârşita lipsă aproape a tot ce priveşte arangiamentul modern al unor băi. Şi nu mă pot mira destul că în atâţia ani de sezoane strălucite, când s-au cheltuit şi risipit aici mii şi mii de

florini, proprietarii nu s-au crezut datori să facă ceva şi pentru public, iar vizitatorii s-au mulţumit cu nişte conforturi atât de primitive.

Încungiurate de nişte dealuri, în o vale stearpă şi lipsită de umbră, băile aceste nu-ţi ofer un adăpost de dogoreala soarelui. Înaintaşii nu s-au gândit să creeze o pădure bine îngrijită; totul ce s-a făcut în asta privinţă nu datează decât numai de câţiva ani.

Aleul din mijlocul băilor, însă, cu cele 3-4 cărări umbroase, e frumos. Aici, dimineaţa de la 7-8 şi seara de la 5-7, vezi plimbându-se tot publicul, făcându-şi cura şi ascultând muzica ce cântă în mijlocul promenadei şi piese româneşti.

Se vorbea în toate trei limbile Ardealului, mai mult se auzea însă cea românească. Erau mulţi din România, dar între ei nici o celebritate, mai cu seamă comercianţi (între ei mulţi evrei) şi câţiva funcţionari şi profesori.

În restaurante, lista de bucate asemenea e tipărită în toate trei limbile şi poţi să capeţi şi bucate gătite româneşte. În restaurantul din frunte am văzut deoparte portretul părechei noastre domnitoare, iar de alta, al regelui Carol şi al reginei Elisabeta. Se vede că este ceva şi mai mare decât şovinismul, acesta e dorul d-a câştiga parale.

Poporul din Vălcele vorbeşte şi româneşte şi ungureşte; dar românii din satele vecine, prin secuime, ş-au uitat limba. La băile reci, băieşul, un om zdravăn, mi-a spus că şi dânsul e român, dar nu ştie româneşte şi că-n satul lui nime nu mai vorbeşte limba asta.

În contrast cu lipsele de confort, izvoarele minerale din Vălcele sunt din cele mai excelente şi vindecă cu mare succes boalele de stomac. De când căile de comunicaţiune s-au uşorat şi de când politica s-a încuibat şi în băi, numărul vizitatorilor devine din an în an mai mic.

MALNAŞ

Cea mai mare parte a cetitorilor noştri va ceti cu mirare acest cuvânt, căci niciodată nu l-au auzit. Grăbesc, dar, a-i lămuri din capul locului că Malnaşul este o baie în Transilvania, între Vălcele şi Tuşnad. Dacă poziţia geografică nu i-ar fi indicat locul acesta, nici eu n-aş fi avut onoarea să-i fac cunoştinţa; dar fiindcă aveam să merg din Vălcele la Tuşnad, nu puteam să nu mă opresc şi la băile acestea. Şi nu-mi pare rău, căci după ce am văzut Malnaşul, am mai multă consideraţie pentru Vălcele, care în proporţie cu Malnaşul apare un stabiliment balnear de prima ordine.

Era dimineaţa între şese şi şapte când părăsirăm murdarul otel-restaurant din Vălcele, făcând votul a nu ne mai întoarce acolo, de cumva soarta ne va mai abate la renumitele izvoare minerale din Vălcele.

Trăsura înainta repede pe şoseaua bine întreţinută, tot între nişte dealuri acoperite cu păduri umbroase, oferind vederi frumoase care se schimbau la fiecare cotitură şi deschizând alte şi alte tablouri nouă.

Cam la depărtare de o oră zărirăm oraşul Sepsi-St.George, care domină toată împregiurimea. Intrând, oraşul ne-a surprins cu mulţimea de edificii mari. Loc de frunte al comitatului Trei Scaune, S. S. George este unul din oraşele mai mari ale secuilor; aice au ei un muzeu şi un gimnaziu ce poartă numele lui Mikó, unul din fruntaşii lor, care a murit înainte de vro douăzeci de ani. Oraşul are o piaţă mare, încadrată cu mai multe edificii înalte, printre cari cele mai principale sunt ale autorităţilor publice. Printre firmele negustoreşti, am văzut multe armeneşti. Este şi o tipografie, unde apare un ziar politic, mi se pare de patru ori pe săptămână.

De aci-ncolo am trecut prin mai multe comune secuieşti, unele mai mari, altele mai sărăcăcioase. Şi iată iarăşi apăru Oltul, deschizându-ne o vale foarte largă, acoperită de grâne încă nesecerate; pe când de ambele părţi poalele dealurilor erau garnisite cu sate din cari străluceau alb turnurile bisericelor.

Ascuns într-o afundătură, se pitulеşte la umbră satul Bodoc, cu izvorul său de apă minerală mult anunţată sub numele „Matilda". Cu plăcere am ţinut o mică pauză, gustând apa răcoritoare.

Apoi ne continuarăm drumul urcând şi coborând, în urmă apăru la stânga, jos în vale, la adăpostul unui deal, în mijlocul unei păduriţe, Malnaşul, ţinta cea mai apropiată a călătoriei noastre.

Înfăţişarea simplă a băilor ne face impresiunea din capul locului ca să renunţăm la orice pretensiuni de confort. Casele de lemn sunt toate vechi şi de o construcţiune cât se poate de modestă. Am văzut însă şi două vile nouă, cari tind a satisface dorinţe mai moderne.

Vizitatorii se compun mai cu seamă din poporaţiunea agricolă, care întrebuinţează cu multă plăcere îndeosebi baia de abure într-un podrum.

Văzând multă lume acolo, am mers să văd şi eu ce-i. Coborându-mă pe trepte, am văzut că apa ferbinte clocoteşte dintr-un izvor, revărsând în giurul ei o căldură ameţitoare. Femeile ce steteau în preajma izvorului clocotitor, căci erau toate femei, îmbrăcate ca totdauna, asudau grozav şi se văicăreau ce bine le prieşte.

Una m-a poftit mai aproape de izvor să văd ce minune vindecătoare izbucneşte de acolo; dar i-am mulţumit, asigurând-o că sunt convins, fără s-am trebuinţă d-a mă duce mai aproape. Şi am ieşit.

O mică plimbare în aleul din mijlocul băilor m-a convins că şi clasa inteligentă e reprezintată, mai cu seamă femei am văzut multe, ceea ce-mi arăta că Malnaşul e indicat mai cu seamă pentru femei.

Singuraticele băi au numiri impozante. Aşa am văzut inscripţiunile: „Hercules", „Neptun" etc. Ce-i dreptul, aceste numiri sunt în dizarmonie desăvârşită cu modestele stabilimente în cari sunt instalate băile indicate; de cumva, însă, izvoarele în adevăr au puteri herculeane şi neptunice, atunci cine se mai interesează de înfăţoşarea lor esterioară?! Trebuie să fie aşa, căci de n-ar fi, nu mi-aş putea întipui cum se află oameni cari vin până chiar şi din depărtări mari a petrece câteva săptămâni aici, unde nici natura nu le ofere nişte poziţii pitoreşti, nici mâna omenească nu s-a prea crezut îndatorată să facă ceva ca să le mai treacă de urât.

Am cetit multe tânguiri că lumea a început să neglige băile din ţară şi se duce în străinătate. Dar bine, când nu-ţi poţi satisface nici cele mai elementare trebuinţe, cine poate să pretindă să-ţi prăpădeşti paralele în astfel de localuri, şi primitive, şi scumpe? Şi să nu te duci acolo unde – pentru aceleaşi parale – găseşti deplină recreaţie, mai ales acuma, când călătoriile au devinit atât de ieftine! Aici frazele patriotice nu ajută la nimic. Tot omul va merge acolo unde, afară de cură, va putea avea şi oareşcare confort şi distracţie; iar vizitatorii băilor indigene vor tot scădea şi nu se vor compune decât din oamenii din partea locului, cărora felurite motive nu le dau mâna să se poată duce în alte locuri.

Aceste idei îmi trecură prin minte, plimbându-mă în aleul scurt al Malnaşului, unde am văzut femeile petrecându-şi timpul – cu legatul de ciorapi. Grozavă plictiseală să nu-ţi găseşti la o baie altă distracţie decât aceasta. Mi s-a făcut milă de ele.

Şi totuş, sunt convins că, dacă s-or întoarce acasă, au să povestească tuturora minuni despre timpul petrecut atât de bine la Malnaş...

În sala de lectură am văzut lipită pe pãrete lista oaspeţilor. Mi s-a părut curios că înaintea unor nume era trasă câte o cruce. Desigur, aceştia vor fi notabilităţile, îmi ziceam. Prinsei dar a ceti să văd cine sunt? Ce dezamăgire! Erau mai cu seamă nume evreieşti. Studiând mai cu de-amănuntul, aflai că crucea dinaintea numelor arată că persoanele însemnate sunt din România. La băile din Transilvania, oaspeţii de peste Carpaţi sunt un element foarte important; de aceea li s-a însemnat şi aici numele cu cruce. În timpul din urmă, însă, elementul acesta a scăzut aproape cu desăvârşire. Nu mai vin „boierii", ba nu prea mai vin nici alţi români, ci numai evreii...

Printre ziare, n-am găsit nici unul românesc. Se vede că românii aflători aici nu simt dorul lecturei româneşti, ori au singuri ziare româneşti abonate.

Părăsind Malnaşul, am dus cu mine singura suvenire neuitată, că şi în timpul nostru mai sunt femei care ele înseşi îşi fac ciorapii.

BRAZII DE LA TUŞNAD

Înainte de a pleca la băile de la Tuşnad, am cerut informaţiuni de la prietenii şi cunoscuţii mei cari au mai fost acolo. Mai bine n-aş fi cerut, căci în loc d-a mă lămuri, dânşii mi-au făcut o încurcătură şi mai mare, încât, în cele din urmă, nu mai ştiam să mă duc ori să plec în altă parte. Unul îmi zicea că mi-am ales un loc foarte bun, frumos şi plăcut, unde am să-mi petrec prea bine; altul mă descuraja că am să fug de acolo, căci este o staţiune balneară forţată, care nici ca poziţie, nici ca viaţă socială nu oferă decât plictiseală. Unul mă ademenea că aerul e escelent şi pădurea de brazi admirabilă; altul mă-nspăimânta, vorbind cu batjocură de pădurea de acolo, care e mică, foarte mică, încât pare că nici esistă. Unii îmi spuneau că e cald grozav, alţii afirmau că e rece, posomorât şi tot plouă... E, bine; după astfel de informaţiuni opuse, era p-aici să-mi schimb planul şi s-o ieu într-aiure; dar fiindcă mi se părea că ambele părţi esagerează, în urma urmelor totuş am plecat la Tuşnad. Şi nu mi-a părut rău.

De la Malnaş în sus, Valea Oltului devine din ce în ce mai frumoasă. Dealurile de ambele părţi se apropie unele de altele, valea se strâmtorează şi, în scurtă vreme, ajungem la poalele unor munţi care se perd în zarea depărtării.

Trecem prin două-trei sate, cu locuitori secui şi români, unde copiii aleargă după trăsuri, oferind apă de beut şi buchete de flori. Comuna din urmă e Bixadul, unde ne atrage atenţiunea fabrica de sticlă. Apoi urcăm în sus. Dealurile se apropie, încât p-aici se ating. Sus la cotitura şoselei oprim trăsura. O panoramă admirabilă se desfăşoară înaintea ochilor noştri.

Întorcându-ne îndărăt, vedem încântătoarea vale a Oltului, la început îngustă şi încadrată de stânci, iar mai încolo lărgindu-se tot mai tare, până când în cele din urmă se perde în priveliştea largă a orizontului. Pe malurile râului, la poalele dealurilor, strălucesc turnurile satelor mititele, reprezintând viaţa, care mai în sus spre noi pare că încetează; nu mai sunt nici paseri şi în faţa noastră ne întâmpină tăcerea codrului, pe care o tulbură numai murmurul sălbatic al Oltului ce curge în prăpastie, izbindu-se din stâncă în stâncă şi făcând o vecinică muzică înfricoşată în această linişte adâncă.

Trăsuri împănate cu crengi de brad vin de acolo spre noi, cu cai cu clopoţele, iar în trăsuri persoane vesele, toate par ca anunţând că suntem aproape de Tuşnad.

Şi, continuându-ne calea pe şoseaua tăiată în coasta dealului, în mijlocul pădurilor de mesteacăn, iată zărim primul brad. Îl salutăm cu bucurie, căci el ne spune că suntem la ţinta călătoriei noastre.

Apoi brazii se tot sporesc; în aceeaş măsură creşte şi bucuria noastră. În sfârşit ne aflăm în o curată pădure de brazi. Privirea noastră se desfătează în admirabilul aleu prin care înaintăm; respirăm cu plăcere aerul dătător de viaţă şi aruncăm priviri încântate spre prăpastia ce desparte dealul nostru de celălalt şi din fundul căreia străbate la noi mugetul Oltului furios, ce-şi rupe cale prin această strâmtoare ca un beliduce victorios. Inspiraţi parcă de această poziţie pitorească, caii merg mai repede şi peste câteva momente sosim la Tuşnad.

Impresiunea e foarte plăcută. Trei-patru rânduri de vile, situate pe coasta dealului; din ele, o lume elegantă ne întâmpină vederea. La primul moment, numaidecât primim convingerea că aici mâna omenească a lucrat mult pentru ca vizitatorilor să le facă plăcută petrecerea.

Era tocmai timpul mesei şi muzica cânta la restaurantul principal, într-un local deschis şi acoperit, menit pentru promenadă în timp de ploaie. Toate mesele ocupate, publicul conversa vesel. O privire numaidecât ne convinse că damele sunt mai multe...

Ni s-a spus că atâta lume nici de zece ani n-a fost la Tuşnad. Odăi nu se mai puteau căpăta şi din cauza aceasta mulţi au fost siliţi să se rentoarcă. Noi am fost mai norocoşi şi întâmplarea ne-a instalat tocmai în vila dlui Diamandi Manole, a căreia curte însăş este un mic boschet de brazi.

După-masă, haid' la pădure! Imediat la marginea vilelor începe un superb aleu de brazi. Cum intri, îndată simţi mirosul brazilor, un miros pe care la Stâna de Vale nu l-am observat. Arşiţa soarelui, care pe vremea acea ofilea câmpiile, se răsfrângea printre crengi şi tempera aerul răcoros al umbrei ce ne împresore. Pe cărările bine îngrijite lumea undula în toate părţile, ocupând toate băncile; iar pe promenada din mijloc alergau jucându-se o sumedenie de copii.

La cinci ceasuri începe să cânte muzica înaintea chioşcului din pădure. Chioşcul este o cunstrucţiune de lemn, un şopron improvizat; în frunte, arendatorul evreu i-a pus şi următoarea inscripţiune românească; „Cel mai bunul cafea turceaşte“. Intrarăm şi cerurăm, dar ni s-a zis că nu este.

Într-aceste, lumea s-a adunat toată şi aleul principal a oferit o vedere din cele mai frumoase. Dame tinere şi elegante se plimbau la sunetul muzicei, însoţite de domni. O adevărată espoziţie de toalete. Râsetele şi

glumele, mestecate cu strigătele copiilor, umpleau pădurea făcând o impresiune plăcută.

Conversaţia se întreţinea mai cu seamă în româneşte, căci majoritatea publicului era din România; cu toate aceste muzica nu cânta nici o piesă românească, iar în cabinetul de lectură era un singur ziar românesc. Conversaţia românească m-a convins numaidecât că dânşii sunt evrei, căci la băile din străinătate numai ei vorbesc româneşte; iar românii, îndeosebi damele, se servesc tot de limba franceză. Iată şi cuvântul pentru care se face aşa. Evreii vorbesc româneşte pentru ca lumea străină să nu ştie că ei sunt evrei; iar românii, ori mai bine româncele îndrugă franţuzească să apară mai culte.

Afară de evrei, am văzut numai puţine familii române din ţară; de la noi şi mai puţine. Din boierii de odinioară, cari au lăsat aice multe parale, nu mai vine nime. Câte un deputat ori senator, vrun profesor, restul nişte oameni de afaceri, atâta tot.

O altă petrecere a publicului şi îndeosebi a tinerimei este jos pe lac, unde se dau cu luntrea la sunetul muzicei care cântă acolo de două ori pe săptămână, de la orele cinci dup-miazăzi. De aici ţi se ofere priveliştea cea mai frumoasă, un adevărat tablou romantic.

De-a dreapta, nişte munţi ce ascund razele soarelui şi fac umbră; la adăpostul acestora, Oltul ce fuge murmurând; în faţa noastră, lacul şi, de-a stânga-n sus, munţii în a căror coaste inferioare se pitulesc printre brazi vilele ce formează staţiunea balneară Tuşnad.

Publicul vine cu plăcere la lac, căci de aici poate avea vederile cele mai pitoreşti. O dată s-a aranjat şi o emulare cu luntriţele, seara, la lumina lampioanelor, care a atras lume multă. Păcat că trebuie să te cobori acolo pe nişte cărări rău îngrijite şi conduse prin locuri murdare.

O altă parte frumoasă este parcul Stănescu, făcut cu cheltuiala dlui Tache Stănescu, comerciant în Braşov, care la intrare are una din cele mai ademenitoare vile. În mijlocul parcului, o piatră comemorativă vesteşte că regularea acestui cuib de rai se datoreşte D-sale.

Trecând umbroasa pădure de brad, de aici ajungi la izvorul principal de borviz, care însă e atât de sărac, încât îl păzeşte un jandarm, ca nu cumva cineva să-l soarbă dintr-o înghiţitură şi Tuşnadul, lipsit de izvoare, să rămână fără apă.

De aici iarăşi ai o privelişte mare asupra văii Oltului. Dar mai mult te atrage stâna de capre din apropiere, unde seara, de la 6-7, mulţi vin să bea lapte de capră. Am privit de multe ori această scenă interesantă. Consumenţii erau mai cu seamă din România. Fiecare avea capra sa închiriată, care se mulgea în prezenţa sa.

Proprietarul caprelor, nevasta şi oamenii lui erau secui, care nu ştiu româneşte; consumenţii la rândul lor nu pricepeau limba maghiară. Înţelegerea se făcea dar mai cu seamă prin semne. Fireşte că erau şi incidente hazlie. Mai comic a fost însă când i-am auzit adresându-se ţărancei, ca în România, cu vorba „*Madame*".

Locurile de escursiune se află în munţii din împregiurime, de unde se ofer privelişti romantice. Mulţi se duc în jos pe Valea Oltului, ori în sus pe vechea şosea, care astăzi e un aleu de brazi de rară frumuseţe. Sus la munte, la depărtare de două ore pe jos este un ochi de mare, numit Lacul St. Ana; dincolo de munţi, două ceasuri departe cu trăsura, sunt două grote de pucioasă, cunoscute sub numele de Büdös*.

Escursiunea la Lacul St. Ana e anevoioasă, căci drumul e greu. Lacul însuş, în vârful muntelui, în o afunzime, este vrednic de văzut. Însă legenda din descrierea maghiară este numai fantazia autorului, care n-are nici o bază în popor.

Büdös este un stabiliment de băi, care acuma începe să se construiască. Grotele varsă cu atâta tărie emanaţiunea pucioasă, încât trebuie să bagi bine de seamă ca să nu ameţeşti şi să adormi pe vecie. S-a şi înfiinţat o fabrică ce prepară acid carbonic şi, condensat în vase de oţel, se transportează mai cu seamă în România. Pentru vizitatori s-a construit un otel-restaurant de gust modern, de unde este o vedere admirabilă asupra văii spre Kezdi-Oşorhei şi spre Munţii Făgăraşului.

În rezumat, Tuşnadul este un loc de cură climatică plăcut. La înălţime de 650 metri dasupra mării, aerul e temperat, are însă defectul că, situat într-o trecătoare strâmtă, este prea espus curentului de vânturi. Un alt defect este lipsa apei de beut, iar ceea ce priveşte izvoarele minerale, ele sunt atât de slabe şi atât de sărăcăcioase, încât n-avem ce vorbi despre ele. Al treile defect e lipsa otelelor cu odăi de închiriat; acuma nu este decât unul şi vizitatorii sunt lăsaţi la discreţiunea proprietarilor de case particulare, cari nu le dau decât pe sezonul întreg şi de multe ori esploatează estrema necesitate a celor viniţi la băi.

Uităm însă toate lipsele aceste, aproape chiar şi bucatele proaste din reataurantouri, când intrăm în pădurea de brazi ce împresoară acest cuibuşor drăguţ. Nu este mare aceasta pădure, însă emanaţiunea brazilor, ce umple aerul cu ozon, îi dă un farmec pe care în multe păduri de brazi nu-l găseşti.

Când am plecat de la Tuşnad spre a face o escursiune şi la Sinaia, numai pădurea am regretat-o şi i-am zis:

---

* Büdös (magh.) = puturos (n. ed.).

Pădure de la Tuşnad,
Rămâi cu Dumnezeu;
Eu plec, dar las în tine
De-a pururi dorul meu!

NOA

De la Tuşnad am făcut o escursiune la Sinaia, căci a trece pe la Braşov şi a nu te abate şi la Sinaia este o greşeală cu care n-ai să te lauzi. Cu cât vezi mai mult acest paradis pământesc, cu atâta mai multe frumuseţi găseşti în el, cari te atrag, nu te lasă şi te recheamă din depărtare. Impresiunea aceasta e foarte naturală, căci Sinaia tot progresează şi astfel din an în an devine mai frumoasă.

Dar înainte de a ne face plăcerea aceasta, ne-am oprit la Braşov, care, după părerea mea, ca poziţiune e cel mai frumos oraş din toată Transilvania.

De astă dată, însă, nu Braşovul ni-a fost punctul atracţiunii, ci o staţiune de cură climatică din apropierea lui. În hotarul Braşovului, aproape de satul Dârşte, la trupina Carpaţilor, în umbra unei păduri de brazi a început să se aşeze un sat nou, mai bine un cătun. Frumuseţea locului, pădurea umbroasă, apa escelentă şi aerul plin de ozon au atras luarea-aminte a clasei inteligente; astfel s-a conceput ideea d-a înfiinţa acolo un eremitagiu climatic. S-au clădit câteva vile, s-au tăiat drumuri în pădure şi astăzi braşovenii au un nou loc de escursiune de toată frumuseţea, care în felul său întrece toate locurile de predilecţiune ale lumei culte de acolo.

Românii numeau cătunul de lângă pădure Satu Nou; din „Nou“, saşii au făcut „Noa“ şi astfel locul acela acuma poartă numele Noa.

Un tânăr de pe tramvai ne-a dat aceasta esplicaţiune, supărat oareşcum că saşii au schimonosit cuvântul românesc şi din Nou au urzit Noa. Admit că l-au schimbat, dar sunt de părerea că aceasta nu s-a făcut în detrimentul limbei româneşti. Ba cel puţin eu unul îmi ieu voia a mă scrie între cei ce vor fi susţinând că Noa, pe care eu o rostesc „Noua“, cu articol, îmi sună mai frumos decât vagul Nou. Iar ca numire pentru un loc de petrecere şi desfătare se potriveşte de minune şi-i indică un farmec plin de tinereţe.

Am auzit multe laude despre Noa; am fost, dar, foarte curios s-o văd. Tramvaiul, care duce de la gară pân-acolo, pornind îndată după sosirea

trenului cu care vinirăm de către Tuşnad, ne luarăm rămas bun de la cunoscuţii noştri din băi cari plecau spre România şi ne urcarăm.

Calea e din cele mai pitoreşti. În faţa noastră se înalţă majestos o ghirlandă de munţi, a căror vârfuri se perdeau în nori. Jos, într-o afundătură se ascundea Braşovul, lăsând cochet să se vadă din când în când printre arbori câte o parte a frumseţilor sale ademenitoare. Drăgălaşe locuinţe de vară îşi scoteau capetele prin rariştea verde şi cântece vesele străbăteau la auzul nostru din aleele codrilor seculari. Pretotindene o vilagietură care deschide ochii-n patru şi încântă sentimentele.

O cotitură a drumului deodată ne închide tabloul acesta. Nu mai vedem Braşovul. Fabrici şi stabilimente de industrie şi comerciu se perândă pe sub dealuri, la dreapta noastră; din ele auzim zgomotul muncii, semnul vieţii şi a prosperării. Ici-acolo câte o casă particulară, bine îngrijită, cu paturi de flori şi cu copii zburdalnici.

La stânga, nişte sate frumoase, iar mai la vale o câmpie mare, Ţara Bârsei, încadrată şi aceea cu munţi înalţi, ce par nişte sentinele în veci neperitoare.

Trecem halta Honterus, unde se dau jos saşii ca să aducă tributul stimei lor nemuritorului bărbat al lor, în a cărui onoare s-a dat acelui loc numele „Honterus“. Şi nu peste mult sosim la o haltă nouă, care poartă inscripţiunea „Noa“, ţinta escursiunii noastre.

Înainte d-a părăsi vagonul, tânărul de care mai vorbii ne recomandă să vizităm „Fântâna lotrilor“ şi pentru mâncare să ne ducem la Eliseu. Îi mulţumirăm şi pornirăm...

Noa era înaintea noastră. Ea sta ascunsă într-un desiş afund, la trupina unor munţi al căror rege este căruntul Bucegi, ce vede deodată două ţări şi-n ele acelaş popor. O frumoasă pădure de brazi şi dintre arbori nişte vile cu vârfuri strălucite ne frapa vederile. Dar pân-acolo mai este încă o cale de câteva minute...

Pân-atuncea ne desfătăm în priveliştea ce ni se prezintă. Trecem o gârlă ce fuge turbat, şi la stânga noastră vedem o casă, şi înaintea ei o grădină drăgălaşă, îngrădită de un boschet umbros, care se scaldă în undele cristaline ale gârlei. În fruntea casei cetim inscripţiunea „Vila Alexi“. Şi numaidecât ne zicem că desigur nu din literatură ş-a făcut-o.

La dreapta se întinde un gard de scânduri şi pe acesta sute şi sute de afişe, unul lângă altul, de la haltă şi până la Noa. Dar tot acelaş afiş, care anunţă că la Eliseu se află cele mai bune mâncări şi beuturi. Acest reclam straşnic ar fi făcut onoare şi unui restaurant american.

În sfârşit sosirăm. Iată Noa în deplina sa frumuseţe. O admirabilă pădure de brazi, nişte vile drăguţe, diverse grupe de societăţi, pe pajiştea din mijloc o mulţime de copii, iată tabloul ce ni se prezintă. În toate

părţile un ce plăcut, atrăgător şi nou; numai afişele restaurantului Eliseu erau vecinic aceleaşi şi nu mai încetau. Ne-am şi propus să nu ne ducem acolo; căci unde eşti poftit cu atâta stăruinţă, de acolo trebuie să fugi.

O surprindere plăcută mi-a făcut întâlnirea cu dl I. Bianu, simpaticul nostru prieten de la Academie, care a petrecut vara cu familia aici, dimpreună cu mai multe familii din România. Noa a început a fi un favorit loc de vilagietură a celor de dincolo, cărora nu le place zgomotul mare, ci vreu să petreacă sezonul cald în linişte, între brazi, în aer sănătos. În vara aceasta, precum ni s-a spus, au mai fost la Noa şi dnii Gogu Cantacuzino de la „Voinţa naţională“, Vintilă Rosetti, N. Xenopol şi alţii cu familiile lor.

Braşovenii ies şi ei cu plăcere la Noa, unde petrec vesel. De două ori pe săptămână cântă muzica militară; atunci mai cu seamă se adună lume multă şi pădurile răsună de cântece şi de râsete.

Conform poveţei tânărului din tramvai, numaidecât întrebarăm de „Fântâna lotrilor“. O fetiţă ne-a condus acolo; am beut din izvor – după trei săptămâni de zile – primul pocal de apă bună. Şi pornirăm să vedem tot ce-i de văzut.

Am umblat toată pădurea, am trecut în revistă vilele, am vizitat şi băile reci şi toate ne-a făcut impresiunea cea mai plăcută. Am găsit şi un restaurant, dar fiindcă nu vedeam în el nici un musafir, nu ne-a vinit să rămânem acolo, ci tot ne-am întors la Eliseu, în Satu Nou, unde n-am voit să mergem.

Acolo am găsit o mică societate şi... Dar nu vreu să fac reclam Eliseului. Destul îşi face el...

A fost târziu când am vinit iar la gară şi am descălecat la otelul de acolo. Numaidecât ne-am culcat, căci trenul spre Sinaia plecând dimineaţa la cinci, aveam să ne sculăm de timpuriu.

Dar abia aţipirăm, auzirăm din coridor nişte paşi greoi, apoi o conversaţie veselă şi-n ton nalt, care în liniştea nopţii se auzea şi mai tare.

Nu peste mult, uşa camerei vecine s-a deschis şi câteva persoane intrară cu zgomot mare, fără să le pase că alături de ei pot să doarmă nişte călători doritori de odihnă. O fi fost şi ei drumari cari au sosit cu trenul şi aveau să plece dimineaţa. Ei însă o fi dormind pe drum, căci nu le era somn deloc.

În loc de a se culca, s-au pus să joace cărţi. Şi cum jucau, izbeau masa cu pumnul întruna. Într-aceea, conversau cu ton înalt, din când în când fluierau şi în cele din urmă au început să cânte nişte cuplete.

Pace să dormi.

Văzând că nu mai încetează, am început a tuşi ca să observe că nu sunt singuri în otel. Nici că le păsa. Atunci m-am sculat şi am bătut încet

la uşa care ne despărţea, rugându-i să mai contenească. Dar s-au supărat şi mi-au răspuns că pot să facă ce le place în odaia lor.

– Aice noi plătim, încheie unul din ei.

Apoi continuară şi mai a dracului, bătând masa, cântând, fluierând şi râzând de gluma ce fac.

De la o vreme însă i-a apucat şi pe ei somnul. Au încetat şi s-au culcat.

Ce folos! Ne-au spăriat somnul. Degeaba închideam ochii, nu mai puteam dormi.

În fereşti se iviră primele raze ale aurorei. M-am sculat ş-am început a mă îmbrăca, cu gândul că acuma vine rândul meu de a le face o noapte neuitată.

Întâi scăpai un papuc, apoi altul; după aceea răstorn un scaun, mă supăr şi trântesc nişte înjurături cu ton înalt. Apoi încep a mă preumbla, dar cu nişte paşi încât se cutremură pădimentul. Şi deodată bag de seamă că oamenii mei de dincolo, cari adormiseră, s-au trezit.

– Ce dracu? întrebă unul.

– Tocmai m-am visat cu un cutremur de pământ, răspunse celălalt.

Eu, fără să-mi pese de mirarea lor, începui a fluiera, mai apoi apucai a cânta, de nu mai puteam.

Odată unul bătu la uşe.

– Cine mă conturbă? întrebai eu.

– Domnule, se auzi o voce de dincolo, lasă-ne să dormim.

– Poftim.

– Dar încetează...

– În odaia mea pot să fac ce-mi palce. Aice eu plătesc, terminai eu.

Şi drept probă începui să cânt „Doamne, strigat-am“ pe un glas care nu sămăna cu nici unul din cele cunoscute; o compoziţie improvizată cu intenţia să strig cât mai tare.

Într-aceste, se făcu dimineaţă. Se auzi şuieratul trenului şi grăbirăm să ne urcăm spre Sinaia.

SINAIA

Mai frumos n-am fi putut încheia escursiunile din vara aceasta, decât făcând în urmă o vizită la Sinaia. A fost parcă actul final al unei piese care se termină cu o feerie strălucită.

Trenul pornind dimineaţa la cinci, natura împresura încă cu văl atmosfera prin care străbăteau razele soarelui ce răsărea de peste munţi. Ţara Bârsei, cu frumoasele sale sate din ce în ce mai luminate, părea un

furnicar, în care mii de braţe lucrătoare ieşiră la câmp: în faţa noastră munţii negri-albaştri formau parcă un mur gigantic, în frunte cu Bucegiul, vecinică sentinelă a naturei.

Braşovul dispăru, ascunzându-şi toate frumuseţile. Trecurăm în revistă toate suvenirile noastre din seara precedentă, salutarăm cu plăcere turnuleţele sclipicioase ale vilelor din Noa şi nu peste mult ne înfundarăm în Carpaţi. Urcam şi, cum înaintam, priveliştea devinea tot mai frumoasă, tot mai largă, tot mai impozantă. Cea mai măreaţă panoramă se ofere aproape de Predeal, din coasta unui munte, de unde vezi jos într-o prăpastie înspăimântătoare o admirabilă vale, încungiurată de o pădure de brazi şi adăpostind în sânul ei edificiile de vamă.

Şi iată sentinela! Dorobanţul cu puşca la umăr salută intrarea trenului. Suntem pe teritoriul României. Iată şi gara Predeal. Ni se vizează pasapoartele şi trecem prin purgatorul vizitării bagagelor, unde îmbulzeala călătorilor şi secaturele finanţilor se-ntrec a ne face suveniri. În sfârşit luăm loc pe calea ferată română, în giur de noi se vorbeşte mult franţuzeşte, conductorul strigă „Gata" şi trenul se pune-n mişcare. Urmează două staţii: Azuga, în o strâmtoare de munţi, umplută cu stabilimente de fabrici, apoi Buşteni, care ca poziţie, în umbra impozantului Bucegi, la adăpostul unei păduri de brazi, face o impresiune încântătoare. Încă o cotitură şi iată înaintea noastră perla Carpaţilor, Sinaia.

Cea mai mare parte a călătorilor se dă jos. O mişcare plină de viaţă din toate părţile. Unii în birje, alţii pe picioare urcă dealul. În faţa impozantului Otel „Caraiman" ne oprim şi admirăm tabloul ce ni se înfăţoşează.

Privelişte grandioasă. În mijlocul unor munţi urieşi, un orăşel compus din vile. Un cuib de rai în adâncul Carpaţilor. De multe ori am văzut Sinaia, dar totdeauna mi-a plăcut mai mult, căci este ca o fecioară tânără care din an în an se face mai frumoasă, mai încântătoare.

Era în anul 1869 când am văzut întâia oară aceste locuri. Veneam de la Bucureşti spre Braşov cu poşta, căci atunci încă nu esista calea ferată; dar nu era nici chiar Sinaia de astăzi, ci numai o mănăstire, unde trăgeau călătorii cari treceau în Transilvania. De atunci şi pân-acuma, într-un pătrar de secol s-a născut şi crescut oraşul Sinaia, astăzi unul din cele mai minunate eremitage pentru vară.

N-am să-i fac istoricul, ceea ce aş putea prea uşor servindu-mă de lucrarea dlui G. G. Gălătescu, intitulată *Sinaia*, apărută tocmai acuma. Se ştie de obşte că schimbarea aceasta mare, avântul colosal ce a luat Sinaia se datoreşte regelui Carol şi reginei Elisabeta, cari în 1871 vizitând aceste locuri au rămas încântaţi de frumuseţea lor şi au decis să-şi facă aici reşedinţa lor de vară. Până să se termine castelul, suveranii au stat câteva veri în mănăstirea transformată spre acest scop.

Între-aceste, Eforia spitalelor, autorizată de corpurile legiuitoare, a vândut locuri de vile în vatra mănăstirei; încetul cu încetul, acele au început să se ridice, înmulţindu-se din an în an, încât este un oraş organizat în toată regula, cu primar în frunte. Aici petrece vara Curtea din Bucureşti, aice vin miniştri ţării şi cei străini, cea mai mare parte din lumea cultă şi bogată din ţară, crema societăţii române care nu se duce să facă băi în străinătate.

Era dimineaţa la şapte. Prin aleele umbroase numai câteva persoane, pe promenada dinaintea casinei aproape nime, chioscul de muzică gol, bazarele numai atunci se deschideau; numai stropitul fântânei săritoare făşăia în linişteа generală. Lumea nu s-a sculat, ori cel puţin n-a ieşit încă.

La câţiva paşi de mine, doi unguri priveau Sinaia, încântaţi de frumuseţile ei. Şi, desigur, crezând că nime nu-i înţelege, vorbeau entuziasmaţi de cele ce vedeau. „Aşa ceva, zise unul, nu este la noi în ţară".

Într-aceste, clopotele de la mănăstire au început să sune. Ne-am dus sus să asistăm la serviciul divin şi să ascultăm corul. Până a se începe liturghia, am ieşit pe balconul mănăstirei şi ne-am delectat în admirabila panoramă ce se ofere de acolo, reprezintând toată Sinaia dimpreună cu munţii din împregiurime, cari o împresoară ca şi o cadră strălucită.

Biserica e mică, cum sunt toate în România, dar frumoasă. La serviciul divin a celebrat părintele stariţ Nifon, om tânăr, ieşit de la Universitatea din Cernăuţi; corul a cântat excelent. Lume a fost multă, prin care am văzut pe dl prim-ministru L. Catargiu şi pe alţi bărbaţi cunoscuţi, precum şi dame din societatea naltă.

Făcurăm apoi o plimbare pe Strada Carmen Sylva, în sus spre castelul regal, şi nu peste mult ajunserăm [în] pădurea de brazi, udată de râul Peleş, care fuge turbat în jos la vale, spumegând de furie că mânile omeneşti i-au făcut atâtea pedeci, formând cataracte artificiale şi un lac pentru desfătarea lebedelor.

Aerul pătruns în mirosul brazilor, murmurul râului sălbatic, uriaşii munţi cari se ridicau în faţa noastră, razele soarelui ce străbăteau prin crengile pădurei întunecoase ne făceau o impresiune foarte atrăgătoare, Şi dând niţel la stânga, pe platoul unei rarişte verzi, la poalele Bucegiului negru, în umbra pădurilor, zărim castelul regal, cu multele sale turnuri, numit Castelul Peleş.

Închis de lumea din afară prin o cotitură a muntelui şi luminat de razele soarelui cari se resfrângeau în vârfurile castelului, acesta părea un castel fermecat al poveştilor. Când l-am văzut ultima oară, primăvara abia sosise, natura încă nu s-a trezit din somnul ei de iarnă, castelul era lipsit pe din afară de acea decoraţiune de flori, care acuma îi făcea un colorit atât de gingaş şi poetic.

Urcarăm pe admirabila estradă dinaintea castelului şi lăsam privirea noastră să se desfeteze în giganticul tablou care se prezintă vederii noastre. Încungiurat din toate părţile de munţi înalţi, castelul avea înfăţişarea unui cuib de zâne. O poziţie din cele mai pitoreşti ce se pot închipui.

Şi numai într-un târziu ne-a vinit gândul să dăm atenţie şi decoraţiunii de flori, dintre cari ţâşneşte şi o fântână săritoare şi să admirăm arta grădinarului care a aranjat aceste tapete, ghirlande şi buchete, cari înfăţişau nişte covoare ţesute cu mii de colori, ori atârnau de la un stâlp la altul, ori surâdeau din impozantele vase de majolica.

Am fi stat încă mult locului, desfătându-ne în frumuseţile ce ni se ofereau, dar muzica ce se auzea din vale ne invita într-acolo. Parcul era plin de lume, dar grosul publicului se plimba în aleul dinaintea casinului, ascultând muzica militară care cânta din pavilion, iar alţii şedeau pe terasa cafenelei şi de-a lungul promenadei, formând diverse societăţi la nişte mesuţe, unde se serveau beuturi obicinuite înainte de dejun.

Luarăm şi noi loc, privind lumea elegantă care defila înaintea noastră în sus şi-n jos. Dame din societatea naltă, bărbaţi distinşi, civili şi militari, publicul Sinaiei şi cei veniţi cu trenul de plăcere pentru ziua aceea îşi făceau preumblarea de „dimineaţă". Multe graţii, multe toalete frumoase şi îndeobşte o conversaţie veselă. Ceea ce ne-a surprins mult a fost că limba franceză s-a auzit puţin. Nu ştiu fost-a aceasta numai o întâmplare sau înadins. Un prieten afirmă că în adevăr aceasta e o reformă în societatea din Bucureşti. O să vedem.

La orele douăsprezece muzica a încetat şi publicul s-a dus la dejun. Când am intrat în sala de mâncare a Otelului „Caraiman", aproape toate locurile erau ocupate şi numai prin graţia dlui „ţal" am putut căpăta o măsuţă. Dejunul a fost escelent, serviciul elegant şi prompt, plata moderată. Deşi sala era plină, nici un zgomot. În timpul dejunului s-a prezintat şi o tarafă de lăutari italieni şi unul din ei a cântat frumos nişte romanţe.

După dejun ne-am dus să facem o plimbare prin Sinaia. Mulţimea vilelor şi frumuseţea particulară a fiecăreia au făcut ca timpul să ne treacă repede. O adevărată plăcere artistică ce te încântă şi te încatenează. Progresul e mare. O mulţime de vile nouă, din ce în ce mai frumoase şi toate împreserate pe parcuri.

Seara la cinci, muzica militară iarăş a început să cânte în parc. În scurt timp s-a adunat şi publicul. Acum însă tabloul a avut un colorit nou: mulţimea de copii cari se jucau pe iarba verde într-un loc anume destinat pentru ei. Erau interesante şi costumele doicelor, îmbrăcate cu o mantea lungă şi largă, pe cap o maşnă, atârnând până jos două panglice late.

La şapte, muzica a încetat şi lumea s-a dus la masă. După-masă parcul şi toată Sinaia avea o privelişte minunată: lumina electrică răspândea asupra întregului un farmec admirabil. Vilele, arborii şi mănăstirea de sus pluteau parcă în o atmosferă fantastică.

Luarăm o birjă şi iute sus spre castelul regal. O privelişte feerică! Castelul iluminat *a giorno* strălucea într-o pompă orbitoare. Brazii încântaţi şopteau misterios. Peleşul plângea clocotind că nu putea sta locului. Iar bătrânul Bucegi veghea fericit că poate să admire atâta frumuseţe...

Însă trenul porneşte. Iute la gară! Şi plecarăm. Dar toată noaptea vedeam tabloul pe care-l părăsirăm atât de repede.

ÎN ŢARA FĂGĂRAŞULUI

Încă nici nu mi-am încheiat suvenirile şi impresiunile din Germania nord-ostică şi iată am să conduc pe cetitorii mei în altă parte. Nu eu sunt cauza acestei întreruperi, ci ospitalitatea românească din Ţara Făgăraşului, care nu ne-a lăsat să ne întoarcem de la adunarea din Făgăraş[1] numai cu impresiunile de acolo, ci a ţinut să ne mai încălzească inimele şi la focul dragostei lor frăţeşti.

Primirăm două invitaţiuni: una la Voila, alta la Zărneşti. Prima, din partea unui proprietar-ţăran; a doua de la o familie din elita societăţii române. Amândouă ne-au făcut bucurie, căci ni se oferea prilejul a cunoaşte estremele pături ale vieţii româneşti din părţile acelea. Şi fiindcă cea dintâi era mai aproape, ne-am dus mai întâi acolo.

Şedeam încă la masa elegantă a părintelui protopresbiter Iuliu Dan şi a stimabilei doamne soţii n. Maria Foica, desfătându-ne în plăcutele melodii cântate din gură şi cu violina de muzica lui Russu, când se dete signalul de plecare la Voila. Dispoziţia vială a societăţii, din care făceau parte şi mai multe dame frumoase şi vesele, întâmpină cu oareşcare trăgăneală signalul, căci toţi voiau să mai stea. Rămâneam şi eu bucuros, dar mă chema o datorie: aveam să verificăm procesul-verbal. Grozav, când pentru aşa ceva trebuie să părăseşti o societate atât de interesantă. Ce-i dreptul, ş-aicea asistam la un proces-verbal, dar acesta era mai greu de verificat, căci – am spus-o – se aflau dame vesele în societate.

În sfârşit plecarăm toţi. Vro patru-cinci trăsuri, mi se pare. O plimbare foarte animată pe un şes mare. De-a dreapta, o ghirlandă de dealuri, de sub cari ne surâdeau nişte sate frumoase, cu turnuri pe cari se frângeau cele din urmă raze ale soarelui ce apunea; la poalele dealurilor fugea Oltul, clocotind parcă de mânie la vederea celor ce se petrec pe malurile lui. La stânga se înălţau falnicii munţi ai Făgăraşului, cu

vârfurile ascunse-n nori, martori atâtor vremuri de glorie de altădată. Mai la vale calea ferată, ca simbol al civilizaţiunii cosmopolite, care amorţeşte toate popoarele cari nu îngrijesc de progresul lor. Şi înaintea noastră sate, prin cari trecem repede, căci soarele sfinţeşte şi întunericul ne-mpresoară.

Între-aceste sosim. Suntem la Voila. Un sat frumos. Ne oprim în strada principală. Stăpânul casei, dl George Vasu, ne-ntâmpină cu toată familia cu multă dragoste, şi în câteva clipe întreaga societate se află ca acasă. O masă lungă se aşterne numaidecât, câtă vreme noi ne desfătăm în arangiamentul interesant, iar un cor improvizat cântă nişte doine frumoaşe. Apoi [cu] cea mai sinceră ospitalitate ne invită la masă şi d-aici-ncolo tot voie bună şi veselie.

Când ne sculărăm şi ieşirăm la stradă să ne urcăm în trăsuri, toată societatea a cântat întâi *Deşteaptă-te, române!* Aşa ne luarăm rămas bun de la Voila.

La întoarcere, pe drum, în singurătatea serii întunecoase, îmi părea că aud accentele unei cântări. Ascult de unde vine. Cânta birjarul. Dar ce? Ah! Cânta şi el *Deşteaptă-te, române!*

Cu dispoziţia cea mai veselă sosirăm la Făgăraş...

A doua zi, cam aceeaş societate, compusă din oaspeţii veniţi de la Braşov, pornirăm la Zărneşti, unde ne invitase dl şi dna Iancu Meţian. O escursiune din cele mai plăcute şi pentru mine de-un interes special subiectiv.

Toate trăsurile s-au întrunit dimineaţa la 7 la casa dnei văd. Zinca Roman, a cărei ospitalitate mi-a făcut zile neuitate şi a cărei atenţie îndatoritoare, dimpreună cu dna Maria Dan au îngrijit abundant şi de merinde pe drum. Ne luarăm rămas bun şi plecarăm veseli.

La început părea că vrea să ploaie. Cerul era posomorât şi o bură deasă plană asupra noastră, din care se străcura umezeală neplăcută. Încetul cu încetul, însă, norii se risipiră, cerul se însenină şi în faţa noastră apărură munţii, din cari se ridicau nori de aburi, ca fumul de tămâie ce se-nalţă din altar spre cer.

La Şercaia deterăm în dreapta din drumul Braşovului şi nu peste mult sosirăm la Vad, o mare şi frumoasă comună românească, ce face impresiune bună. De aici terenul se schimbă. Şesul de mai-nainte dispare. Coline şi văi se perândă. Iar în dreapta noastră se apropie din ce în ce mai mult munţii, a căror înălţime se coboară până jos, la noi. Sosim la al doilea sat, Ohaba, prin care trece o gârlă, în care nişte ţărance sufulcate lau, cântând. Privim cu plăcere casele nouă, cari toate poartă în frunte numele stăpânului şi al stăpânei, nume neaoşe româneşti, cele mai multe cu neputinţă de-a se traduce. Pe mine însă mă cuprinde şi o emoţie

specială, căci ne apropiem de locul originar al familiei mele, despre care răposatul meu părinte mi-a vorbit de nenumărate ori, unde însă eu încă niciodată n-am fost.

Abia ieşirăm din Ohaba, iată că zărirăm, la umbra arborilor, printre două dealuri mici sclipind primele case din Şinca Veche, locul meu dorit, satul natal al părintelui şi protopărinţilor mei. Bucurie şi jale m-a cuprins deodată; bucurie, că pot să văd în sfârşit vatra familiei, şi jale că nu mai putem fi toţi împreună aici. Cătun, sat ori oraş, pentru oricine locul naşterii sau originei sale are un farmec subiectiv, care, oricât de modest să fie locul acela, i-l înfăţoşează cu un fel de nimb. Cu atât mai multă plăcere, pot să zic mândrie, am simţit aflând că Şinca Veche e o comună mare şi frumoasă; iar când am văzut şcoala nouă şi impozantă, am simţit inima mea palpitând de fericire.

Ne-am oprit înaintea şcoalei şi însoţit de dnii dr. Iancu Meţian (căruia îi sunt foarte îndatorat că, prin invitaţiunea sa la casa ospitală, mi-a dat ocaziune să văd satul acesta), profesorul Vasile Goldiş, redactorul Grigore Maior şi de alţi membri ai societăţii, intrarăm în şcoală. Vizitarăm toate clasele unde învăţătorii, surprinşi, ţineau prelegeri cu elevii şi am rămas mulţumiţi.

Într-una din sale, dl Vasile Goldiş se apropiă de un băiat din banca primă şi-l întrebă cum îl cheamă?

– Samuil, răspunse acela.

– Ce fel de Samuil? întrebă de nou dânsul.

– Samuil Vulcan, răspunse băiatul.

Dl Goldiş se uită la mine, parcă voia să citească pe faţa mea impresiunea. Eram foarte plăcut surprins. Căutam membri din familia mea şi, iată, primul pe care îl întâlnesc poartă tocmai numele pentru mine sfânt al marelui episcop.

Învăţătorii îmi deteră apoi informaţiuni despre familiile vulcăneşti, adăugând că tocmai *vis-à-vis* de şcoală locuiesc câteva. Numaidecât m-am dus, cu domnii cari mă însoţeau, să le cercetez. Am găsit numai pe unul acasă, ceilalţi erau duşi la lucrul câmpului. Acesta semăna atât de mult cu răposatul meu părinte, încât rămăsei frapat.

M-am dus şi la casa unde s-a născut tatăl meu. Când am trecut pragul, două lacremi îmi inundară faţa; am lăsat să curgă, nu le-am şters. Mă simţeam atât de fericit în momentul acela!

Nu găsirăm pe nimeni acasă. Desigur nici casa nu mai e aceeaş. Cu toate acestea mă simţeam transformat cu totul. După ce ieşirăm, m-am rentors. Simpaticul meu tovarăş, dl Goldiş, m-a întrebat că de ce m-am dus napoi? Poate am uitat ceva acolo? Da, da. Nu i-am spus că m-am întors numai să mai văd o dată – poate cea din urmă oară – locul acela şi

să-i implor binecuvântarea lui Dumnezeu... Repede mi-am şters lacremile şi am grăbit la societatea veselă, cerând iertare pentru atâta întârziere, precum rog şi pe stimaţii cetitori să mă scuze pentru aceste rânduri patetice.

Şi pornirăm cu toţii. Dar nu ne-am dus departe. Dincolo de sat, cam la mijloc între comunele Şinca Veche şi Şinca Nouă, ne oprirăm în pădure la pârâul Strâmba şi, la umbra unui mesteacăn ce-şi înclina crengile în pârâu, ne aşezarăm pe iarba verde.

O parte a societăţii, dame şi domni, apuca să facă cura Kneipp în apa rece; alta arangea merindele şi alţii se puseră să stârnească un foc mare, la care să frigă nişte muşchi şi alţii destupară sticlele, semnalul la care toată societatea se adună. Numai kneippiştii erau zăpăciţi, căci nu-şi aflau ghetele, pe cari unii glumeţi şi mai cu seamă unele poznaşe le-au ascuns. Dar în cele din urmă ghetele ca prin minune s-au găsit şi societatea a devenit completă.

Într-aceste, sosi şi părintele cu dascălul din Şinca Nouă, aducând o desagă de păstrăvi, comandaţi înainte de părintele prot. Iuliu Dan, care ne însoţi din Făgăraş cu doi tineri. Numaidecât se şi aflară meşteri cari îi ştiură frige escelent şi d-aici-ncolo – ce mai chef şi veselie! Nu cred să fi rămas nime care să nu fi zis câte un toast. Desigur nu ne-ar fi fost de ajuns nici zece stenografi! Tot ce regretam era că nime n-avea un aparat fotografic, să fi eternizat scena aceasta.

Încă ceva a mai produs regrete. Anunţarea celei din urmă sticle. Dar avea şi regretul acesta o parte bună, căci cel puţin ne făcea atenţi c-a sosit vremea să plecăm.

Asta se esecută mai greu decât descălecarea la sosire. Însă cu chiu cu vai tot o puserăm la cale. Şi plecarăm.

În Şinca Nouă poposirăm niţel la preotul, apoi drumul ca fumul!

De aici calea devinea din ce în ce mai romantică. Treceam ca printr-o strâmtoare, căci din ambele părţi se ridicau nişte munţi înalţi, cari la fiecare cotitură ne ofereau fel de fel de partii pitoreşti. Mirosul pădurilor de brazi, printre cari îşi scotea capul câte o poiană verde, se mesteca cu al fânului de curând cosit, pe care fete sprintene îl adunau laolaltă pentru noapte, căci umbrele se lungeau şi razele soarelui nu se mai reflectau decât de pe singuraticele case ce, la depărtări mari una de alta, încununau vârfurile...

Încă o cotitură şi în mijlocul acestui codru dăm de viaţă, sosim în comuna Poiana Mărului. Vedem poiana, dar degeaba căutăm mărul. În locul acestuia, însă, o sumedenie de oameni la birt. Era tocmai vremea când toţi vin jos din munţi să-şi facă o zi bună. Câteodată apoi ziua aceasta ţine şi – trei.

De-aci-ncolo partia devine şi mai interesantă. Urcăm un deal mare, de unde ni se arată o panoramă frumoasă. Giur-împregiur tot păduri de brazi. Uzăm şi noi de situaţia asta şi ne-mpănăm şi noi şi trăsura şi caii cu crengi de brazi. Aşa ne coborâm la Tohanul Vechi şi de acolo o încărnim spre Zărneşti.

Dl şi dna Iancu Meţian, cari au sosit niţel mai degrabă, ne primesc cu cea [mai] mare afabilitate.

După ce descălecăm, câţiva ne ducem să vedem oraşul, care are o situaţie admirabilă la umbra muntelui ce poartă numele Piatra Craiului. Am vizitat şcoala mare, cu etagiu, care mi-a făcut multă bucurie; m-am dus să văd şi monumentul lui Aldulian, mort în Budapesta, pe când stam şi eu acolo, şi am cetit cu duioşie versurile soţiei, prin care îşi plânge perderea soţului, pe care şi dânsa l-a urmat nu peste mult...

Şi ne-am rentors la casa d-lui Iancu Meţian, unde petrecurăm o seară veselă şi neuitată, cu care apoi încheiarăm serbările sociale arangiate din incidentul adunării generale a „Societăţii pentru fond de teatru român".

Cu duioşie ne despărţirăm de aceasta gentilă familie, precum şi de făgărăşanii cari au avut amabilitatea d-a ne petrece pân-aici, şi seara spre zece, la lumina lunei, plecarăm la Braşov, unde sosirăm după miezul nopţii...

LA BRAŞOV ŞI LA SINAIA

Totdauna m-am dus cu plăcere la Braşov, căci este unul din cele mai tari centre culturale româneşti. De când însă sediul „Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român" s-a strămutat acolo, mă consider pe jumătate braşovean şi astfel nu numai simt o atragere mai mare, ci poziţia ce am onoarea să ocup la acea societate chiar îmi impune datoria să vizitez cât de des oraşul acesta, spre a-mi lua partea din conducerea societăţii.

Distanţa dintre Oradea Mare şi Braşov, ce-i dreptul, este mare; însă ce nu facem bucuros când stăruim pentru un ideal! Un ideal este şi teatrul românesc, un ideal frumos şi ademenitor, un ideal care te face să uiţi pedeci şi distanţe.

Şi dacă timp de aproape treizeci de ani, fără descurajare şi cu speranţa succesului în viitor, am dat schinteia mea la focul de stăruinţă, cum să nu alerg cu cea mai mare bucurie la postul meu acuma, când ideea considerată mulţi ani drept utopie a ajuns să atingă preajma realizării?!

De câte ori mă duc la Braşov şi ţinem cu distinşii mei colegi din comitet câte o şedinţă, în care discutăm şi constatăm progresul Societăţii noastre, îmi pare că punem câte o cărămidă în temelia măreţului templu al Thaliei Române şi totdauna mă despart cu mulţumire că ne-am făcut datoria.

Şedinţa din duminica trecută mi-a oferit şi un delicios prilej de amintiri vechi şi de impresiuni nouă.

Ştim că ziua aceasta a fost o mare sărbătoare a bisericei gr.-or. române, serbarea aniversării a 25-a de la moartea arhiepiscopului şi mitropolitului Andrei baron de Şaguna, marele regenerator al bisericei sale.

Nicăiri, afară de Sibiu şi Răşinari, ziua aceasta nu s-ar fi putu serba cu mai multă îndreptăţire decât la Braşov, căci locul acesta totdauna a fost mărgăritarul şi fala arhidiecezei sibiiane, pentru care nemuritorul arhiepiscop şi mitropolit a avut o deosebită iubire şi mândrie părintească. Desigur nicăiri nici nu s-a serbat mai frumos.

Când am intrat în spaţioasa Biserică Sf. Nicolae înţesată de lume, domni şi dame, şi când am zărit tinerimea şcolară, o pădure pe care abia o încăpea locaşul lui Dumnezeu şi în fruntea ei impozantul corp profesoral: simţeam trecându-mi prin vâne un fior de negrăită bucurie, un sentiment de încuragiare, de mândrie şi de fericire. Îmi părea că văd o fortăreaţă a existenţei noastre, plină cu putere de viaţă, întărită cu armele luminei, care ne asigurează cultura naţională şi ne proroceşte un frumos viitor al idiomului nostru.

Şi câtă vreme serviciul dumnezeiesc urma cu solenitate, gândurile mele se adânceau în trecut. Îmi revocam în memorie că au trecut 36 de ani de când am fost întâia oară în aceasta biserică. Atunci asemenea era o sărbătoare mare, adunarea generală a „Asociaţiunii Transilvane", prima adunare după constituanta din Sibii, împreună cu o expoziţie naţională. Entuziasmul cu care toată suflarea românească a întâmpinat înfiinţarea „Asociaţiunii", de la care s-a aşteptat reformarea vieţii noastre intelectuale, a întrunit la adunarea generală din Braşov, în 1862, lume foarte multă. Deşi pe timpul acela în Transilvania nu existau căi ferate, iar în Ungaria şi Banat numai puţine, n-a rămas nici un ţinut care să nu se fi reprezintat; fruntaşii din toate părţile se credeau datori a se înfăţoşa, căci, deşi nu existau drumuri-de-fier, era – ceea ce astăzi nu prea este – entuziasmul, care nu-i lăsa acasă, ci îi mâna acolo unde se lucra pentru cultura naţională, pentru afirmarea naţionalităţii noastre.

Începând din Viena şi Pesta, până la Lugoş, Caransebeş, Ruşava şi de acolo până la Năsăud, din Orade şi Arad până la Reghin, de la Haţeg şi până-n Maramureş, ba şi de peste Carpaţi, mulţi veniră să asiste la

aceasta primă serbare a culturei naţionale. Bucuria, însufleţirea şi – pot să zic – fericirea au fost înălţătoare.

Subsemnatul, pe vremea aceea colaborator la „Concordia" din Pesta, lângă răposatul Alexandru Roman, am călătorit din Pesta la Arad pe calea ferată de acolo până la Braşov trei zile cu diligenţa. Am sosit la Braşov în ajunul adunării, sara la 9, când publicul românesc făcea conduct de făclii în onoarea preşedintelui Şaguna. Alergai acolo, căci era primul conduct de făclii românesc ce văzusem. Regretatul Nicolae Pop, atunci absolvent de clasa opta a gimnaziului, unde mai târziu devenise profesor şi director, tocmai îşi ţinea cuvântarea, la care Şaguna a răspuns în mijlocul entuziasmului obştei.

Dimineaţa tot publicul s-a adunat la serviciul dumnezeiesc. Mi-aduc aminte şi acuma de momentul când un prieten mi-a spus care din cei prezenţi este Bariţiu, Andrei şi Iacob Mureşianu, Cipariu, Puşcariu, Sion, Laurian, Odobescu şi alţii. Mă uitam la ei ca la nişte sfinţi şi mai apoi numai cu sfială m-apropiai de dânşii, un începător fără nume, însă cu sfânta râvnă d-a mă dedica cu totul literaturei.

De atunci au trecut mulţi ani; din bărbaţii cari au făcut decoarea acelei adunări numai puţini mai trăiesc. Acum în biserica aceasta nu mai revăd pe nici unul. Alte figuri le-au luat locul. O pleiadă de tineri au intrat în urma bătrânilor, deschizând orizonturi nouă. Programul se poate vedea şi în biserica aceasta. Serviciul dumnezeiesc în o limbă şi pronunţare de model; două coruri escelente, unul al tinerimei şcolare şi altul al Reuniunii române de muzică; un cantor în strana stângă, adevărat artist, şi în sfârşit un public distins, numai din partea locului.

Cu duioşie observam că tânărul de la 1862 am ajuns, între cei ce astăzi mă impresorau, unul din bătrânii actuali; cu toate acestea, cu bucurie ieşii, căci vedeam generaţia care ne urmează şi trebuie să simţi o mulţumire văzând progresul neamului tău...

Fiind aproape de graniţă, nu m-am putut răbda să nu mă duc măcar pe câteva ore şi la Sinaia, unde speram să întâlnesc şi câţiva prieteni de la Bucureşti.

Însuş drumul merită să faci aceasta escursiune, căci ori de câte ori îl vezi, totdauna îţi ofere vederi nouă şi interesante. Prima surprindere te întâmpină la gara Predeal, unde pe vârfurile din dreapta s-au clădit vro 15-20 de vile frumoase. De aci încolo, pe la toate staţiile dai de multe vile nouă, încât dacă zelul de clădire va progresa astfel, se poate prevedea încă de acuma că peste 10-15 ani toată linia aceasta a Carpaţilor va fi înzestrată cu vile, care parcă vor forma un oraş lung şi nesfârşit de case frumoase şi cochete...

Când sosii la Sinaia, vremea era de ploaie şi munţii din împregiurime ascunşi în nori. Oricât de posomorât s-ar părea tabloul acesta, el n-a fost

lipsit de frumuseți, căci norii călători prezintau Sinaia ca printr-un caleidoscop.

O luai spre calea Carmen Sylva, ce duce sus la palatul regal, căci, după părerea mea, vederile ce poți avea de acolo în jos sunt cele mai frumoase ce există la Sinaia, dacă nu te urci sus la munții ce-o împresoară.

De multe ori m-am desfătat în acest tablou fermecător, de multe ori am admirat acest cap-de-operă al naturei și totdauna am găsit poziții nouă, puncte minunate pe care parcă nu le mai văzusem pân-atuncea. De asta dată impresiunea devenea și mai adâncă prin faptul că mă aflam singur-singurel în acest sanctuar al naturei. De altă dată uruitul trăsurelor, conversația plimbătorilor și râsetul vesel al copiilor zglobii îți atrag câte o parte a atențiunii și astfel nu te poți delecta de-ntregul în pozițiile pitorești; acuma însă nu mă derangea nimeni, puteam deci să sorb cu privirea după plac, să-mi închin întreaga admirațiune acestor văi prăpăstioase, munți urieși, păduri umbroase și păraie clocotitoare...

Din ce în ce mai încântat, ascultând din stânga ropotul Peleșului și din dreapta freamătul brazilor, am ajuns pe platoul deasupra căruia se ridică feericul cuib poetic numit Castelul Peleș.

Jos la vale iarba, de curând cosită și pusă-n furcituri, răspândea un miros plăcut; sus pe terasa dinaintea castelului, vazele mari cu ghirlande de flori și înaintea lor fântâna săritoare prezintă o vedere ademenitoare și pornii în sus...

Sunete de muzică s-auzeau din castel. Grăbii într-acolo. O fereastă a aripei drepte era deschisă. Acorduri de pian întrerupeau tăcerea mare. La pian, precum mi s-a spus, cânta însăș regina Elisabeta, mult admirata Carmen Sylva. Pretextând că privesc grupele grădinarului, mă plimbai mai de multe ori sub fereastă, ascultând pianul fermecător și admirând tabloul ce mă împresora. Și totul: valea de jos cu pădurile de brazi, cu păraiele șerpuitoare și cu munții din față; Bucegiul de la spate, cu fruntea înnorată; castelul regal și cântecul sirenic al pianului îmi păreau un vis, un admirabil vis poetic, de care știe să compună numai Meșterul cel mare, natura...

Făcui o plimbare apoi prin alee și pe bulevard. Sinaia ș-a făcut găteala și e ca mireasa care își așteaptă mirele, publicul.

EPILOGUL ADUNĂRII DIN ȘIMLEU

Frumoasele serbări de la Șimleu nu s-ar fi putut încheia mai vrednic decât cu escursiunea ce făcurăm în urmă prin Sălaș. Un epilog acesta cu o mulțime de impresiuni neuitate, datorit gentilei atențiuni a dlui George Pop de Băsești, care ne-a făcut plăcerea să poftească la moșia sa o

măricică societate compusă din membrii comitetului dimpreună cu damele și din alte persoane, mare parte cunoscute în viața noastră intelectuală.

Timpul plecării s-a fixat pe sâmbătă, 3 august, dimineața la 7. Dar, cum focul puteam să-l esecutăm întocmai, după ce din bal aproape la 3 ore ne rentoarserăm? Accentuez acest motiv de întârziare, ca nu cumva cineva să alunece a crede că damele au fost cauza că nu plecarăm decât la orele 9.

Cu greu ne despărțirăm de ospitalii noștri frații șimleuani și în special de amabila familie Cosma, care ne-a îndatorat atât de mult, de la care plecarăm și unde a ținut a vini să-și ia rămas bun și venerabilul părinte Barbolovici, bătrânul cu inimă tânără, care ne-a lăsat tuturora o amintire prea plăcută.

Societatea împreună cu afabilul nostru invitator, căruia pe-acolo toată lumea îi zicea „badea George", se compunea din următoarele persoane: dl Virgil Onițiu cu doamna și domnișoara Valeria Braniște, dșoara Elena Simțion („Elena din Ardeal"), dnii Vasile Goldiș, dr. Elie Dăianu, dr. Valeriu Braniște, profesorul Precup din Blaș, adv. Emeric Pop din Cluj, dr. Sigismund Pop, escelentul pianist Const. Iuga, tânărul componist, scriitorul acestor rânduri cu soția.

În cele din urmă ne urcarăm în trăsuri. A fost un incident foarte hazliu că escelenții noștri amici, dnii Vasile Goldiș și dr. Elie Dăianu, ajunseră în o trăsură. Dl Goldiș spunea cu seriozitatea unui umor irezistibil, în mijlocul unei ilarități generale, că nu poate să călătorească în o trăsură cu dl Dăianu, căci, dacă l-or ști arădanii, au să-l scoată dintre ei. Am izbutit, însă, să-l înduplec, spunând cu aceeaș seriozitate că eu am și trimis la „Familia" descrierea acestei escursiuni în care am zis că dânșii au călătorit împreună. Amabil ca totdauna, n-a voit să mă compromită în fața publicului cetitor, deci s-a supus.

Incidentul acesta ne-a înveselit duioșia momentului de despărțire și plecarăm veseli, cinci trăsuri, în cap cu cea cu patru cai înaintași ai lui badea George.

În curând dispăru Șimleul, loc de dulci amintiri pentru noi și înaintam pe frumoasa vale a Crasnei. O panoramă încântătoare se desfășura înaintea ochilor noștri prin valea încadrată de ghirlanda de dealuri și de munți. Apoi o cârmirăm în stânga și urcarăm niște serpentine până-n vârf. Acolo poposirăm câteva momente spre a ne desfăta în priveliștea admirabilă a văii presărate cu sate frumoșele, în fund cu Măgura, deasupra căreia se ridică Meseșul impozant, dominând toată regiunea. Cu drag ne comunicam impresiile. Numai tânărul nostru compozitor Iuga sta la o parte pe gânduri și scriind într-un carnet. Însemna cele din urmă note muzicale ale unui *Rămas bun de la Șimleu*.

Luarăm de nou locurile noastre în trăsuri şi coborârăm spre valea de dincolo, unde ne întâmpinau alte vederi interesante. Nu peste mult sosirăm la Guruslău, loc memorabil în istoria românilor. Badea George opri trăsurile şi toţi ne deterăm jos.

Cuprinşi de sentimentul evlaviei, călcam pe pământ, căci ne era prea sfânt locul unde ne aflam. Aici s-a petrecut unul din cele mai strălucite acte ale vitejiei româneşti, aici a avut Mihai Viteazul glorioasa bătălie cu Sigismud Báthory, aici a creat el una din paginele mai de falǎ ale istoriei naţionale. Ne părea că vedeam figura viteazului domn român, călare în capul oştirii sale, ţinând cu stânga sabia învingătoare şi îndemnându-şi ostaşii să-şi dea viaţa pentru steagul lor. Parcă auzeam strigătele de „hurraah" ale soldaţilor cari săreau în foc, parcă simţeam pământul cutropindu-se de copitele cailor năvalnici, parcă ne umpleau de duioşie cele din urmă răcnete sfâşietoare ale murinzilor şi ne-nălţau sufletul aclamările de bucurie ale triumfătorilor. O simţire aceasta care te ridică din mizeriile lumii reale şi te înalţă în sferele fericirii visate.

Treziţi din visul acesta, priveam în giur de noi să ne dăm seama de topografia locului unde ne aflam şi ascultam cu cea mai mare luare-aminte informaţiile ce ne da stimatul nostru conducător.

Guruslău, care a dat numele renumitei bătălii victorioase a lui Mihai Viteazul, este o mică comună românească, situată pe-o movilă de unde apucă o vale care devine din ce în ce mai largă. Aici s-a dat crâncena bătălie.

Cu ce plăcere aş descri-o! Lacom deschid *Istoria lui Mihai Viteazul* de istoricul-poet Nicolae Bălcescu şi citesc că marele act războinic de la Guruslău s-a petrecut în 3 august 1601. Ce coincidenţă admirabilă! Noi am fost la Guruslău în 3 august 1901, tocmai la aniversarea a trei sute de ani.

Din nenorocire, manuscriptul lui Nicolae Bălcescu se întrerupe şi nu mai avem din condeiul lui istoricul acestei bătălii.

A. I. Odobescu, care din însărcinarea Academiei Române a supravegheat publicarea *Istoriei lui Mihai Viteazul* de Nicolae Bălcescu, scrie în nota de la sfârşitul manuscriptului publicat: „Ziua vestită de la Guruslău era destinată de Bălcescu să fie punctul luminos al acestei ultime cărţi a operei sale, precum ea părea a fi şi un nou luceafăr de glorie pentru domnia românească a lui Mihai".

Cu părere de rău închid cartea care se întrerupe tocmai acolo unde avea să devină mai preţioasă pentru noi, parcă şi destinul ar fi intervenit să nu se mai vorbească de gloria noastră trecută...

E, bine, dincolo de dealurile cari ne închideau valea, ochii noştri spirituali vedeau o urmă şi mai veche a măririi străbune. Acolo se află Moigrad, vechiul Porolyssum al romanilor, unde s-au găsit o mulţime de

antichităţi şi obiecte de artă. Dl George Pop de Băseşti are de acolo o piatră de inel în care e sculptat admirabil vulturul roman.

Cu impresiuni adânci plecarăm mai departe...

Era la miazăză când sosirăm la Bocşa Română. Nu ne ducea drumul pe-acolo, dar „badea George" se credea dator a face cu noi această abatere de vro 10-12 kilometri, ca să ne conducă la mormântul lui Bărnuţ.

Descălecarăm la preotul, părintele Ioan Ilieş, unde am fost primiţi cu toată căldura. Acolo găsirăm şi pe dşoarele Raţiu şi Orghidan, precum şi câţiva tineri, cari mă vor scuza că le-am uitat numele.

Numaidecât ne duserăm în ţintirimul bisericii din apropiere, unde se află mormântul. Ne bucuram că-l puteam vedea, dar ne şi temeam că-l vom găsi neglijat şi părăsit, cum sunt şi alte morminte de-ale fruntaşilor noştri. Însă temerea noastră a fost zădarnică. Mormântul lui Bărnuţ se înălţa falnic, curat şi bine îngrijit. Pe monument două cununi, aceste au putut fi puse de ocaziune; dar mormântul, încadrat cu iarbă verde, era sădit cu flori cari au crescut acolo. Asta proba învederat că mormântul este îngrijit regulat.

Nu ştiu al cui e meritul acesta. Verosimil al doamnei preotese; desigur, însă, şi părintele Ilieş, ca om tânăr, are parte din cultul acesta, care ţine să nu se stingă făclia pietăţii. Cu mulţumire le aducem tributul recunoştinţei, căci îndeplinesc un act naţional care inspiră mândrie în toate inimele româneşti.

Aici este poate cel mai potrivit prilej să relevez spiritul eminent naţional al clerului român din Sălaj, care la toate stăruinţele noastre de propăşire stă în fruntea poporului şi care şi la adunarea noastră din Şimleu s-a prezintat într-un număr atât de mare.

În tăcere împresurarăm mormântul şi descoperindu-ne capetele la fruntea lui, am pronunţat în numele Societăţii câteva cuvinte de omagiu memoriei marelui bărbat. Apoi ne-am rupt câte-o floare de pe mormânt drept suvenire.

Monumentul, făcut în Budapesta sub îngrijirea dlui George Pop de Băseşti, e din marmore şi are formă de obelisc.

În frunte sus e sculptat un vultur roman, sub care se află inscripţiunea: „În memoria lui Simeon Bărnuţiu n.1808, 21 iulie; † 1864, 16 mai. – Fiii Sălajului".

În dreapta: „Poporul român ţine minte de binefaceri şi nedreptate":

La stânga: „Libertate, frăţietate, egalitate, naţionalitate".

Iar în dos: „Blaşiŭ 1848, 15 maiŭ".

Monumentul acesta a fost rădicat în 1889, cu ocaziunea aniversării a 25-a a morţii lui Bărnuţ, cu mare solemnitate, luând parte mii de oameni.

Câtă vreme noi îndeplineam actul acesta al pietăţii, se adună şi poporul din sat. Cătarăm să găsim vrun tip cu trăsăturile marcante ale fizionomiei lui Bărnuţ; găsirăm o bătrână care semăna leit. Era în adevăr din familia lui.

Intrarăm în bisericuţa de lemn, unde se păstrează ca nişte relicvii sfinte cordelele cu inscripţiuni de pe cununile de la inaugurarea monumentului. Privindu-le, parcă ceteam biografia marelui nostru martir idealist, care a apărut la Blaş ca un meteor, luminând toate minţile şi închegând pentru totdeauna credeul esistenţei noastre naţionale; apoi a dispărut fără să-şi vază visul cu ochii şi fără să mai aibă altă dorinţă decât să moară în satul naşterii sale. Nici aceasta nu i s-a dat. Bolnav de moarte, simţindu-şi sfârşitul vieţii, ş-a mai recules o dată toate puterile şi a plecat din depărtare să mai sărute o dată ţărâna părinţilor săi şi să-şi dea cea din urmă răsuflare în locul unde s-a născut. Istovit de greul străinătăţii, cu corpul încovoiat de dureri, îşi târa fericit restul zilelor sale, căci avea speranţa să moară acasă. Şi cum se apropia de satul natal, parcă se întărea, căpăta puteri nouă şi răsufla parcă plin de viaţă. Aceasta însă n-a fost decât o amăgire dureroasă, o ultimă licărire a puterii vitale. Moartea crudă i-a stins viaţa pe drum. Şi numai trupul rece şi mort a fost adus acasă la Bocşa Română.

Ieşind din biserică, ni s-a prezintat un tânăr cleric de la Gherla, cu numele Ioan Pereni, care ne-a spus că, aflând de venirea noastră, a improvizat o odă memoriei lui Bărnuţ şi ne-a cerut voie s-o prezinte. Acordându-i-o cu plăcere, dânsul a declamat cu foc lucrarea sa scrisă cu multă simţire.

Apoi ne-am întors la casa parohială, unde ne aştepta masa aşternută şi unde închinarăm în sănătatea celor ce îngrijesc mormântul lui Bărnuţ.

Trecură trei ore când plecarăm la Băseşti, ţinta extremă a escursiunii noastre.

Abia ieşirăm din sat, firmamentul se-ntunecă din toate părţile şi în scurtă vreme urmă o ploaie torenţială: era cât p-aci să devenim nişte români plouaţi. Ploaia însă ne făcu mai mult haz decât neplăcere şi, după ce conteni, oprirăm trăsurile în vârful unui deal spre a ne povesti feluritele incidente petrecute.

De aci-ncolo numai un dor mai aveam toţi, să sosim cât mai curând la Băseşti, căci drumul începea a ne părea cam lung şi eram obosiţi. Badea George ne tot spunea că nu mai e departe şi iarăş mai trecea câte un ceas, mergând tot pe valea gârlei Sălaj, dar nu mai soseam.

În sfârşit iată Cehul Silvaniei. Încă un deal şi peste o jumătate de oră ne coborâm în Valea Băseştilor. E vremea, căci se-ntunecă. Intrăm în sat, care ne face impresiune bună, căci vedem case mari, curate şi-n curţi

vite multe şi frumoase. Traversăm satul, lăsând la stânga biserica de pe deal cu casele dimpregiur, urcăm dealul celalalt, cocieşul plesneşte din bici fălos şi cei patru cai ţanţoşi zboară cu noi prin parcul ce împrejmuie până sus pe movilă o casă-castel lucind de lumini; celelalte trăsuri, după noi cu ropot mare. Stimatul meu amic, iubitul badea George al tuturora, sare elastic din trăsură să dea mâna damelor cari se coboară; câtă vreme de pe treptele scării ne întâmpină gentila sa fiică, dna Elena, măritată Hossu-Longin, salutându-ne graţios cu vorbele: „Bine aţi venit!"

Din momentul acela toţi ne simţim ca acasă. Primiţi cu atâta dragoste, intrăm cu bucurie, strângem cu afecţiune mâna ospitalierului stăpân şi aducem omagele noastre amabilei doamne fiice.

Să vă spun cum am petrecut la Băseşti? Dar eu nu m-am dus să-mi petrec ci să mă odihnesc. Am păţit-o însă. Seara primă, masă lungă şi nesfârşită, până la orele 2 din noapte. Pe la 11 mi-am dat demisia. Degeaba. Nu s-a primit. A doua zi, dejun în parc de la 8 până la 10. La miazăzi, masă cu lăutari. După-masă te culci pe pajiştea verde cu gândul să dormi, dar badea George trimite lăutarii să-ţi cânte la ureche. Apoi cavalcadă generală. Elena din Ardeal urcând Pegasul. Eram să mă avânt şi eu, dar iubitul meu coleg-preşedinte Oniţiu m-a făcut atent că e mult mai sigur a rămânea pe pământ. Astfel secretarul Goldiş a luat premiul. După aceste, ieşirăm la o măierişte. Turma de purcei şi stava de mânzi au să ne pomenească. Dacă stăpânul lor acolo nu ne-a putut ospăta, le-a făcut lor o zi neuitată. În onoarea noastră, purceii au fost lăsaţi pe miriştea cea mai bună; iar mânzii s-au mânat la porşorii de ovăz, s-aibă şi ei un banchet. Şi cum lăudam mânzii, ne-a oferit fiecăruia unul; n-aveam decât să-l încălecăm.

Seara iarăşi masă lungă. Flămânzi nu suntem deloc, plăcinta românească însă ne escită sentimentul mândriei naţionale şi vrem să ne arătăm buni români. Escesul de zel, mai înflăcărat prin vinul de la Bădăcin, ne prăpădeşte. Victima primă e amicul nostru Oniţiu, care se face nevăzut. Apoi dispare altul şi iar altul şi tot aşa. În cele din urmă mă scol şi eu să văd ce-i şi nu mai rămân locului decât bunii prieteni Goldiş şi Dăianu.

Ieşind în parc, întâlnesc nişte figure desperate. Erau amicii noştri dispăruţi de la masă. Nu vorbeau nimic, numai suspinau. Din când în când s-auzea câte o esclamaţie: „Nu mai pot!"

Esclamaţia aceasta, ca signatura cea mai pregnantă a situaţiunii, ne-a întrunit pe toţi la un loc. Constatarăm în unanimitate că nu mai suntem capabili nici de mâncare, nici de beutură şi că, în faţa primejdiei ospitaliere care ne ameninţă, n-aveam altă mântuinţă decât să fugim.

Făcurăm dar o conjurațiune că la dimineață să plecăm toți cărora ni e dragă viața.

În ziua următoare, badea George ne aștepta vesel cu un nou program; noi însă i-am mulțumit, scuzându-ne că nu suntem de fier. Și luându-ne rămas bun de la stimabila dnă fiică, plecarăm cu trenul și trecurăm frumoasa vale a Someșului, până la Cluș, unde ne-am despărțit cu impresiunea unor zile neuitate, în cari am văzut regiuni frumoase, locuri istorice, monumente naționale, am făcut cunoștințe prețioase, ne-am bucurat de ospitalități amabile, ne-am însuflețit de entuziasmul cu care steagul nostru a fost salutat, și uitarăm că auneori era să ne topim de căldura tropicală.

ESCURSIUNE LA CONSTANȚA

Dumineca trecută, câțiva membri ai Academiei Române făcurăm o delicioasă escursiune la Constanța. Eram șese inși și anume d-nii P. Poni, At. Marienescu, A. Naum, Gr. G. Tocilescu, dr. V. Babeș și scriitorul acestor rânduri, dimpreună cu dl I. Bianu, membru corespondent și bibliotecar-arhivar al Academiei. Va să zică o bună societate. Se-nțelege, dar, că petrecerea a fost escelentă.

Timpul plecării, dimineața la 6 $^1/_2$, pentru un bucureștean, unde nu ne culcăm înainte de 12, era cam nepotrivită. Ne și temeam că nu ne vom putea aduna toți. Dar să vezi minune! Eram aproape toți de față. Venise și Babeș. Numai Tocilescu mai lipsea. Eram desperați. Cum să mergem noi la Constanța, unde sunt și antichități de văzut, dacă nu vine neobositul nostru arheolog? Tocmai eram să plecăm, când iată apăru și simpatica lui figură! P-aici să-l ridicăm în aer de bucurie.

Colegul nostru Saligny, autorul podului peste Dunăre, regretă că nu ne poate însoți. Avu însă amabilitatea d-a vini la gară, urându-ne bună petrecere și recomandându-ne în locul său pe dl Casimir, subdirector al serviciului hidraulic și al porturilor, care conduse apoi într-un fel foarte îndatoritor toată escursiunea.

Un vagon ni se puse la dispoziție, în care ne așezarăm vesel și plecarăm. În scurt timp dispărură și ultimele conture ale Bucureștilor și nu peste mult ne aflam în mijlocul Bărăganului, o câmpie unde nu este apă, ici-acolo câte un cătun și nu vedeam alte paseri decât cioare. Cu toate aceste, vegetațiunea era verde, holdele frumoase.

La unsprezece sosirăm la Fetești. Acolo ne aștepta un dejun. Acesta se cam prelungi. Dar conductorul amabil nu porni trenul până ce nu ne sculurăm.

De-aci-ncolo începe partea mai interesantă a drumului. Colegii mei deveniră și ei mai atenți față de regiunea ce traversam. Marinescu nu mai discuta cu Tocilescu limba celtică. Babeș a pus jos ziarul umoristic francez. Naum nu-și tocmea cravata. Toți priveam pe ferești panorama ce se dezvălea înaintea ochilor.

Șesul nesfârșit părea încadrat în zarea depărtării de niște dealuri. Era Dobrogea și, mai la dreapta, Bulgaria. Și iată că deodată o colosală vale se deschise vederii. Era valea Dunării. O apă imensă, compusă din o mulțime de bălți, lucea înaintea noastră. Erau esundările Dunărei. Și trenul parcă se surupă în o prăpastie înfricoșată. Un zid de pământ se ridică în stânga, iar la dreapta se resfiră satul Fetești. Un mare fluviu curgea sub ziduri, izbindu-se în ele. E Borcea, creanga Dunărei, care se desparte de matcă la Călărași, spre a se împreuna mai jos iarăși. Trenul cutrieră cu zgomot podul de fier. Și de aci o vale nesfârșită de bălți, peste cari conduc viaducte. Sunt și două stații.

Și cum ne uităm, iată că se ivește ca un bălaur al poveștilor mândra Dunăre. Valurile-i arginții sclipesc la lumina soarelui. Toți suntem la ferești. Și admirăm.

Trecem un viaduct de peste 900 de metri, apoi intrăm pe pod, uriașa creațiune a geniului românesc, după planurile distinsului nostru academician dl Saligny și esecutat sub conducerea inginerilor români. Un sentiment de mândrie națională ne cutrieră. Ne simțim fericiți că românii au fost capabili a esecuta o astfel de operă.

Dincolo de pod trenul oprește. Suntem în Dobrogea. E stația Cernavodă.

Sărim iute jos și alergăm la minunata construcție s-o admirăm de-aproape. Nu întâia oară o văzui acuma. Totuși simțeam o plăcere nespusă, parcă n-aș mai fi văzut-o. Mă uitam ca la un altar.

Dl Casimir ne dete cele mai amănunțite informațiuni. Podul e de 740 metri. S-a făcut în 5 ani. Când stai la intrarea porții și privești înăuntru, îți pare o boltitură de fier ce parcă nu mai are sfârșit. În frunte poartă inscripțiunea: „Podul regelui Carol I". Ceea ce-i dă o înfățișare impozantă sunt cei doi dorobanți giganți de bronz, cari cu pușca-n mână păzesc ambele laturi.

De aci-ncolo calea ne duce prin o vale stearpă. Nicăiri nici o holdă. Număi bălți și-n ele mii de rațe sălbatice și cocostârgi. Ici-colo câte un sat turcesc și tătăresc. Și ne credem liniștiți că putem odihni.

Însă când mă credeam mai în pace, pe la Medgidia, colegul nostru Tocilescu strigă: „Iată valul lui Traian!" Și ne arătă movila care se lungea în direcțiunea în care mergeam, fiind în unele locuri tăiate de oameni moderni pentru ca să-și facă trecători. Priveam într-acolo și-apoi ne întorceam în alte părți, dar el nu-și mai lua privirile de pe val și ne tot chema atențiunea într-acolo.

Şi cum tot priveam astfel, iată că în orizonul din dreapta apăru o vedere străină, la început obscură, apoi mai desluşită, o albastrime nesfârşită, care împreuna cerul cu pământul. Era marea. Sosirăm la Constanţa.

De la gară este o privire admirabilă asupra mării. Când te uiţi, îţi pare că vezi un vis frumos. Jos, portul. Încolo, largul mării, din care numai ici-colo apărea câte o barcă sau luntre cu pânză. Zgomotul de la gară, limbile multe te dezmeticesc din visul acesta. Sunt domni cari ne primesc, hamalii tătari cari se ofer. Şi pornim la port.

Pe tot drumul pân-acolo privirile noastre studiau lacom oraşul. De patru ani, când am fost pentru prima oară acolo, Constanţa a făcut mari progrese. Am găsit multe edificii monumentale nouă şi o viaţă mai românească. Dar plăcerea cea mai surprinzătoare, priveliştea cea mai pitorească ni se oferi de jos din port. De acolo ni se prezintă toată Constanţa, ca o mireasă frumos gătită, având drept salbă marea imensă, care-şi sfărma valurile în miriade de schintei. Oraşul se întinde în mare îndrăzneţ şi clădirile sale impozante privesc cochet în oglinda mării. La marginea extremă, grandiosul Otel „Carol", cu ademenitoarea-i terasă spre mare. Mai încolo, majestoasa catedrală, cu vestitele sale icoane sfinte de-o frumuseţe orbitoare. Şi în giurul lor mulţimea de clădiri publice şi particulare, prefectura, primăria, şcolile, din cari notăm şcoala musulmană, vilele luxoase cari îşi întind picioarele în valuri şi, în sfârşit, ca tabloul să fie complet, moscheea turcească, unde hodja se urcă în coridor ca să-şi pronunţe rugăciunea către Allah.

Fiind duminică, în port nu se lucra. Dar dl Zahariade, şeful lucrărilor portului Constanţa, prin o extremă amabilitate, dete ordin să ni se arate câteva operaţiuni. Maşinele se puseră-n mişcare şi văzurăm cum ele ridicau blocul de piatră de treizeci de mii de kilograme, aşezându-l pe un vagon de povară spre a-l duce la locul unde se construieşte digul mare, o nouă limbă de pământ în mare, spre a forma un nou port mai mare, ca să încapă mulţimea de corăbii ce vin din toată lumea.

Apoi ne aşezarăm pe un vaporaş şi ne duserăm la digul cel mare, unde s-a pus în mişcare uriaşa maşinărie numită „Titanul", care aşază în mare enormele blocuri. Ni se arătă cum două şlepuri încărcate cu piatră răsturnară într-un moment în mare toată povara lor. Dar operaţiunea cea mai interesantă pentru noi a fost coborârea în fundul mării a unui scufundător, ceea ce poate nici unul nu văzusem încă. Pe o barcă cu trei oameni, cufundătorul fu îmbrăcat înaintea noastră, apoi se cufundă în mare, având aninată de brâu o frânghie, iar de la cap se-ntindea sus o ţeve de cauciuc, în care prin maşina mânată de doi înşi i se transmitea aerul. Cam zece minute rămase el în fundul mării, apoi a fost tras sus, în mijlocul uralelor noastre.

De aici pornirăm să facem o plimbare pe mare. Vaporaşul nostru legănat de valuri făcea câteodată nişte mişcări ameninţătoare. Amicul nostru Marienescu strigă: „Destul! Să ne întoarcem!" Dar noi îl încurageam să nu se teamă. În urma noastră vine un remorcher şi, dacă ne vom îneca, acela ne va scoate. Când el auzi că vaporul mai mare, care ne urmăreşte, vine pentru siguranţa noastră, se spăriă şi mai mult. Va să zică tot este pericol. Îl îmbrăţoşai cu dragoste, zicându-i: „Nu te teme, frate. Aice sunt eu." (Parcă eu aveam mai mult curagiu.) Dar o barcă cu pânză, plină de copii, cu vâslaşi asemenea copii, care se legăna în orizont pe valuri, risipi frica tuturora. Numai colegul Naum zgriburea de frig. Sufla un vânt rece. Noi toţi aveam haine de iarnă. Îşi adusese şi el paltonul, de iarnă; dar – voind să pară mai chipeş – îl lăsase în cancelaria portului. În sfârşit, ne rentoarserăm şi debarcarăm.

De aici am fost conduşi pe vaporul „Regele Carol", cel mai mare vapor românesc. Mare şi elegant. Vizitarăm tot, până şi cabinele regale. Apoi furăm poftiţi la ceai în salonul de mâncare, unde ne mai odihnirăm. Apoi la iniţiativa colegului nostru Tocilescu, plecarăm să vedem săpăturile ce a întreprins. Am văzut lucruri admirabile, nişte pietri minunate sculptate, de pe timpul romanilor, rămăşiţele vrunui templu roman. Sub impresiunea esplicaţiunii sale competente, renvia înaintea noastră gloria antică. Entuziasmat de admiraţiunea noastră, dânsul ne pofti să mergem a vedea şi templul lui Neptun. Urcarăm nişte dealuri obositoare, cutrierarăm mai multe strade şi nu mai soseam. Obosit afară din cale, îmi vinea să acuz pe marele împărat Traian de ce ne-a adus aice, căci dacă nu ne aducea, entuziastul nostru arheolog Tocilescu nu ne purta pe atâte dealuri şi strade. Şi nu-l puteam îndupleca să mai lase şi pentru altă dată. (Când eu nu mai eram aici.) Şi fiindcă nu izbutii, am fost nevoit să-mi dau dimisia din societate, care rând pe rând se împuţina şi ea. Cum o fi templul lui Neptun, nu ştiu, nici nu-mi pasă. Aveam eu lucru mai important: să cumpăr ilustrate locale, căci bontonul modern cere ca unde ajungi numaidecât să trimiţi p-acasă la cunoscuţi cărţi poştale ilustrate.

Seara la 7 $^1/_2$ ne întrunirăm la masă, care ni s-a dat în splendida sală de mâncare a vaporului „Principesa Maria". O dulce aducere aminte pentru mine, căci cu acelaşi vapor călătorisem la Constantinopol acuma-s patru ani. Aici eram mai mulţi decât la escursiunile arheologice. Afară de colegii academicieni, era de faţă dl prefect Chintescu, dnii Casimir şi Zahariade, despre cari vorbisem; dl Iorgulescu, căpitanul vaporului „Principesa Maria", dl Murguleţ, inspectorul vapoarelor, dl Sturdza, ofiţer, fiul dlui prim-ministru, dnii dr. Tălăşescu, medicul portului, dr. Păcurar, medicul vapoarelor, inginerii dnii Georgescu şi

Publischi, Petru Vulcan, şef de birou la prefectură, şi alţii, – cu toţii 24 persoane.

Societatea de elită, sala feeric luminată, bucatele escelente şi vinul admirabil, având drept muzică valurile mării cari mugeau în giur de noi, făcură asupra tuturora o impresiune înălţătoare. Nu este dar mirare că la şampanie s-a făcut o erupţiune vulcanică, în forma unui toast ce m-am crezut dator a-l pronunţa. Numai signalul acesta i-a trebuit elocventului nostru Tocilescu, ca să rostească o serie de toaste pline de avânt. A vorbit şi prefectul, precum şi amicul nostru Bianu. Entuziasmul devenise atât de mare, încât şi seriosul nostru romanist Marienescu rosti un toast pentru marina română. Cafea neagră ni se servi sus în fumator, lângă salonul de muzică, un salon în stil rococo, în adevăr splendid.

În cele din urmă, momentul despărţirii sosi. Ne luarăm rămas bun şi ne rentoarserăm la otel. Era la unsprezece. Deschisei fereasta. La dreapta mea lumina farului, călăuza corăbierilor. În faţa mea se impunea Marea Neagră, impozantă, uriaşă, nesfârşită. Era linişte, nu se auzea decât clocotul valurilor şi mugirea lor când se izbeau de stânci. Stam încotit de fereastră şi ascultam aceasta simfonie grandioasă. Şi nu observam că timpul trece, trebuie să mă culc. Cine ar putea durmi, ascultând o astfel de serenadă?...

Dimineaţa plecarăm napoi la Bucureşti.

ESCURSIUNE LA CURTEA DE ARGEŞ

Una din suvenirile cele mai plăcute ce am să duc cu mine acasă din timpul petrecerii la sesiunea generală a Academiei Române este escursiunea făcută ieri, duminecă, la Curtea de Argeş.

Am cetit atât de mult despre biserica de acolo, că de mulţi ani aveam dorinţa cea mai ardentă să văd aceasta minune arhitectonică a României. Niciodată însă dorinţa mea nu s-a putut realiza pân-acuma. Acum am fost şi acolo, şi de atunci mă simt încântat de nişte impresiuni pe cari n-am să le uit niciodată.

Escursiunea s-a aranjat pentru membrii de peste hotară, dintre cari luarăm parte: S. Fl. Marian, I. M. Moldovan, I. Teclu cu d-şoara fiică şi scriitorul acestor rânduri.

Pregătiţi la o zi frumoasă, dimineaţa la 7 $^1/_2$ ne întrunirăm vesel la gară, unde ne întâmpină dl Sterian, funcţionar la Ministerul de Culte, care ne pofti într-un vagon anume rezervat pentru noi, însoţindu-ne şi în escursiune.

Între aceste, însă, nori grei acoperiră orizontul şi nu peste mult începu să ningă ca iarna. S-a pus întrebarea dacă n-ar fi mai bine să amânăm escursiunea pentru altă dată când timpul va fi mai potrivit, pentru ca la lumina soarelui renumita biserică să ne apară în toată splendoarea sa. Însă cel mai în vârstă dintre noi, pururi tânărul nostru coleg de la Blaj, dl I. M. Moldovan, s-a opus cu toată vânjoşia unui ardelean, spunând că timpul până la miazăzi se poate schimba. Ne supuserăm cu plăcere şi ne urcarăm în tren şi plecarăm.

Priveliştea era cât se poate de iernatică. Un linţoliu alb acoperea toată regiunea. Şi tot ningea, ca la Crăciun.

Tabloul acesta iernatic însă nu ne descuragea deloc. Conversaţia veselă ne făcea să uităm vremea de afară.

La prima staţie, Chitila, o luarăm pe linia Craiova-Vârciorova, pe unde încă nu umblasem. Şi cum treceam pe lângă sate, făceam comparaţie între cele de pe linia Bucureşti-Predeal; mi se părea că aici satele sunt mai frumoase, mai bine aranjate şi mai bogate. Case bine construite, garduri şi strade, toate arătau o bunăstare materială mai favorabilă decât pe la Ploieşti şi mai cu seamă pe linia spre Moldova.

De-a stânga şi de-a dreapta noastră moşii boiereşti, cu castele. La staţia Ghergani ni se impune vederii castelul răposatului Ion Ghica, marele fiu al ţării sale, care a lăsat un nume nemuritor pe mai multe terene ale culturei româneşti. Prieten intim al lui Alecsandri, scrierile sale vor fi totdauna cetite cu mare interes, căci revarsă lumină asupra epocei în care a trăit. Trecând în faţa casei unde ş-a petrecut cei din urmă ani ai vieţii şi unde azi îl jeleşte respectabila văduvă, ne-am închinat cu evlavie memoriei sale.

Şi iată că cerul începe a se însenina. Fulgii de zăpadă se răresc. Orizontul se luminează. Şi la lumina aceasta ni se deschide o vedere nouă. De-a dreapta noastră un şir de dealuri acoperite de vii, iar la stânga o câmpie mănoasă şi în multe locuri acoperite cu semănătură verde.

Interesarea ni se atrage mai mult în dreapta, la vii, cari au în vale câte o colină frumoasă, care aice se numeşte „carmă". Tabloul acesta ţine mult, trecem tot la poalele viilor, cari ne face cea mai bună impresiune.

Pe colina unui deal apare Florica, despre care am cetit atât de mult. În faţa noastră zărim cuibul vulturului românesc, Ion Brătianu, casa unde s-au născut atâtea idei mari pentru afirmarea existenţei naţionale.

Mai sus pe deal ni se impune vederii mormântul marelui bărbat, unde stimătorii şi aderenţii lui fac peregrinagiu în fiecare an să-i aducă tributul recunoştinţei.

Privim cu devoţiune tabloul acesta care ne deşteaptă în memorie mari momente din istoria modernă a României şi salutăm cu bucurie razele

soarelui cari străbat prin fereastra noastră, încântați de tabloul primăvăratic care se desfăşură înaintea noastră.

Sub impresiunea aceasta ne continuăm călătoria, trecând pe lângă sate frumoşele şi moşii boiereşti binişor îngrijite. La 11 ore sosirăm la Piteşti, care ne făcu impresiunea cea mai bună, căci are strade regulate, case mari şi curate, precum şi biserici cu un exterior modern.

Trenul pauzând 17 minute, luarăm în grabă dejunul şi plecarăm mai departe.

Era tocmai unu când sosirăm la Curtea de Argeş. Stația e situată jos la vale; oraşul lui Negru Vodă p-o coastă ne face impresiunea unui orăşel de munte. Dar vestita biserică nu se vede de jos.

Ne urcarăm repede în birje, traversarăm oraşul, unde tinerimea din popor îşi petrecea pe stradă şi ne duserăm d-a dreptul la mănăstire.

Încă nu ieşirăm bine din orăşel, când ne apăru pe pajiştea din poala dealurilor un splendid templu, renumita biserică episcopească. Surprinşi de splendoarea care se mărea prin reflectarea razelor de soare asupra strălucitelor decorațiuni, tresărirăm de emoțiune. Ne aflam în fața unei comori arhitectonice care cu tot dreptul formează o glorie a țării româneşti.

Într-aceste sosirăm. Arhimandritul şi protopopul ne aşteptau în poartă. Ne primiră cu multă dragoste şi ne anunțară că episcopul se află în biserică. Noi însă nu ne puturăm opri să nu admirăm întâi exteriorul bisericei.

Stilul ei este de obşte cunoscut, căci s-a reprodus în multe exemplare prin broşuri şi prin reviste ilustrate. Dar aceste publicațiuni ne dau numai o slabă oglindă a frumuseței sale. Bogăția, splendoarea, aş putea zice luxul în care se prezintă toate turnurile, toți pereții, toate figurele arhitectonice, te uimesc, căci întrec orice închipuire.

Cuprinşi de emoțiune sărbătorească, intrarăm în biserică, unde Pr [ea] S[finția] sa episcopul Timuş al Argeşului ne primi cu o afabilitate plină de dragoste. Pr [ea] S[finția] sa este unul din tinerii episcopi ai României, cu care făcusem cunoştință mai de mult la Bucureşti. Ne conduse prin toate părțile bisericei, atragându-ne atențiunea asupra obiectelor mai importante.

Într-aceste, sosi şi dl ministru Take Ionescu cu doamna şi cu alte persoane, cu cari împreună vizitarăm toate părțile bisericei, începând de la intrare şi până-n altar.

A descrie tot ceea ce am văzut şi admirat, mi-ar trebui nu numai să fac studii lungi şi amănunțite, dar totodată să reproduc prin nişte ilustrații fidele pompa orbitoare. A descrie ceea ce vezi aici e peste putință. Pereții, cupoalele, columnele, icoanele şi mulțimea de obiecte de artă ne fac să credem că ne aflăm în muzeul cel mai strălucit. Văzând aceasta bogăție de minuni artistice, înțelegem cum renovarea a costat două milioane de lei.

Din sumedenia de obiecte de artă voi releva numai admirabila *Evanghelie* scrisă de regina Elisabeta, la care Maj[estatea] sa a lucrat patru ani de zile.

Cu mare greutate ne puturăm despărți de aceste minuni. Apoi trecurăm în biserica nouă şi de acolo în castelul regal, unde vizitarăm toate apartamentele. În urmă ne urcarăm în camera de lucru a reginei, aranjată cu simple mobile țărăneşti, o nouă dovadă a Maj[estății] sale pentru țărănime.

Cu impresiuni de naltă fericire mulțumirăm În[alt] Pr[ea] s[finției] sale episcopului şi celorlalți preoți pentru primirea călduroasă. Şi luându-ne rămas bun de la dl ministru şi dna, cari plecară mai departe, ne rentoarserăm la gară.

Peste câteva minute plecarăm napoi la Bucureşti, unde sosirăm seara la 9, după o zi atât de neuitată.